

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr II.

Lördagen den 12 oktober.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 5, den 8 och den 9 innevarande oktober.

§ 2.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt; och nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos följande från första kammaren överlämnade protokollsutdrag:

nr 103, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att första särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor; och

nr 104, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Dessa inbjudningar blevo av andra kammaren antagna.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 43, angående anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Staxäng**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för väckande av motion i anledning av den i dag avlämnade propositionen, nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt måtte med hänsyn till ärendets synnerliga omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter den 1 instundande november.

Denna hemställan bifölls.

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1940. Nr 11.

§ 6.

Interpellation. Herr **Werner** i Höjen erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Den intensiva torka, som under sistlidna sommar rått i betydande delar av vårt land, har medfört att årets foderskörd icke på långt när är tillräcklig för det kommande årets behov. Då äldre förråd av foder äro uttömda och möjligheterna att från andra håll fylla behovet icke torde förefinnas, tvingas jordbrukarna att genom en omfattande nedslaktning minska sina djurbestånd till långt under det normala och därmed under vad som ur jordbruksekonomisk synpunkt är lämpligt. De jordbrukare, som på så sätt nödgas att reducera den för jordbruksdriften nödvändiga kreatursstammen, lida härigenom både omedelbart och på lång sikt betydande förluster. Icke nog med att värdefulla livdjur måste offras till slaktvärden, som vida understiga djurens värde såsom produktionsdjur, utan det blir dessutom förenat med mångårigt arbete och dryga kostnader att återställa djurbeståndet till fullt antal och full produktionsförmåga.

Genom nedslaktningarna, som sålunda av nödläget framtvingats, tillföras jordbrukarna vissa inflytande kontanta belopp, vilkas karaktär torde böra klargöras icke minst med tanke på det kommande årets taxeringar.

Vid bedömandet av frågan ur beskattningssynpunkt synes böra tagas i beaktande, om nedslaktningen utgör ett led i den normala omsättningen av djurbeståndet, eller om ett realisationsförfarande föreligger, vilket endast lös-gör förut i driften nedlagt kapital. I förra fallet äro jordbrukarna skyldiga att i nästa år avgivna inkomstdeklarationer upptaga beloppen såsom jordbruksintäkt. Visserligen förefinnes möjlighet för de skattskyldiga, därest de under ett eller flera nästkommande år bli i stånd att helt eller delvis fylla de uppkomna luckorna, att erhålla avdrag för kostnaderna i samband med nyanskaffningar, men denna avdragsrätt blir emellertid av intet eller obetydligt värde i samma mån som jordbrukarna sakna inkomst för täckande av de medgivna avdragen. I mycket stor omfattning torde detta även bliva fallet, eftersom minskningen i kreatursbeståndet givetvis kommer att leda till en ytterst avsevärd nedgång i fråga om jordbrukarnas intäkter och möjligheterna att på annat sätt förbättra dessa icke förefalla stora. Då enligt skattelagarna varje beskattningsår utgör en enhet för sig, som den skattskyldige har att redovisa för, skulle ett taxeringsförfarande, varigenom ifrågavarande realisationsintäkter underkastades inkomsttaxering, otvivelaktigt för jordbrukarna medföra oskäliga och orättvisa skatteförluster. Dessa bleve så mycket känbarare, som beskattningen uteslutande komme att drabba sådana, vilka redan på grund av den felslagna skörden och den därav föranledda nedslaktningen lidit avsevärda förluster.

Vid det andra betraktelsesättet föreligger — om man bortser från de fall, då förutsättningar för en realisationsvinstbeskattning i egentlig mening äro för handen — icke skyldighet för jordbrukarna att anmäla berörda inkomster till beskattning. Därvid bortfaller emellertid rätten att vid förekommande framtida ersättningsköp göra avdrag för motsvarande kostnader. Då dylika kostnader i de flesta fall utan tvivel skulle bli större än inkomsten vid realisationen, medför detta för jordbrukare, som verkligen komme att företaga ersättningsköp, ingen rättvisa.

Det är emellertid obestriddigt, att ifrågavarande nedslaktning är att jämställa med ett lösgörande tvångsvis av i rörelsen nedlagt produktionskapital, en åtgärd av i och för sig förlustbringande innebörd. Under nuvarande förhållanden är det ytterst ovisst, om en mot minskningen svarande nyanskaffning överhuvud taget är möjlig under de närmaste åren. Medgivna avdrag kunna enbart av denna anledning ej utnyttjas för att utjämna den inträffade

Interpellation. (Forts.)

engångsbeskattningen. Det vore därför enligt min uppfattning i hög grad oriktigt om jordbrukarna skulle nödgas upptaga sålunda inflytande realisationsmedel såsom taxeringsbar inkomst från jordbruket.

Möjligt är att ett fåtal skattskyldiga, som förstode saken, kunde efter en omständlig utredning undantaga vad som vore inkomst genom realisation och sålunda icke borde upptagas såsom intäkt av rörelsen. I regel torde dock försäljningssummorna komma att redovisas utan dylik utredning. I den skattskyldiges eget intresse är det av vikt att någon bruttoinkomst icke utlämnas vid deklarationen även då det gäller intäkter av icke skattepliktig karaktär.

Då taxeringsmyndigheterna sålunda erhöle uppgift om den skattskyldiges intäkter på grund av försäljning av viss del av djurbeståndet, torde det icke kunna förväntas att taxeringsmyndigheterna utan särskilda direktiv komma att föranstalta om sådan undersökning som erfordrades för att fastställa vad som vore verklig avkastning och vad som innebure tvångsrealisation. Snarare torde kunna befaras, att berörda realisationsintäkt regelmässigt komme att tagas under beskattning i de fall då utredning icke ingivits eller vore ofullständig liksom även i fall försäljningssumman helt enkelt ej upptagits i deklarationen men likväl komme till taxeringsmyndigheters kännedom. Med visshet kan i varje fall förutses, att i brist på samordnande direktiv på området ett för rättskänslan stötande olikartat taxeringsförfarande i denna fråga komme att äga rum, såväl de olika taxeringsdistrikten emellan som beträffande enskilda skattskyldiga.

Under hänvisning till vad jag här anfört, hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har statsrådet sin uppmärksamhet riktad på de orättvisor i beskattningshänseende som uppstå, därest realisationsintäkter på grund av genom missväxten framtvungad nedslaktning tagas under inkomstbeskattning?

2) Är statsrådet villig vidtaga åtgärder, ägnade att vid taxeringsförfarandet verksamt förebygga sådan oriktig beskattning?

Denna anhållan bifölls.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa hjälpåtgärder jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Hjära nr 1 i Malmöhus län.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Herr *Hage* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag.

Denna motion bordlades.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Carlström</i>	under	8 dagar	fr. o. m.	den	12 okt.,	
› <i>Andersson</i> i Munkaljungby	›	6	›	›	15	›
› <i>Lindberg</i> i Umeå	›	6	›	›	15	›
› <i>Mårtensson</i>	›	4	›	›	15	›
› <i>Westman</i>	›	2	›	›	15	›
› <i>Hage</i>	›	6	›	›	14	› och
› <i>Petersson</i> i Karlskrona	›	8	›	›	14	› .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.18 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 16 oktober.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 44, angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566);
nr 46, angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem; och
nr 47, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat för statens järnvägars landsvägsfordon.

§ 2.

Svar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**, som yttrade: Herr talman! Herr Lundgren har frågat, om jag anser det vara en klok åtgärd av bränslekommissionen att under sommarmånaderna sänka priset på kol och koks. Den sänkning herr Lundgren åsyftar vidtogs av statens kolnämnd från och med den 17 juni efter ett av Kungl. Maj:t lämnat bemyndigande. Prissättningen grundade sig på de dåvarande importkostnaderna och den importutveckling med vilken man vid denna tidpunkt hade anledning att räkna. Efter min mening hade det varit oriktigt och i hög grad oklokt att då icke sänka priserna utan uppehålla högre priser än som betingades av importkostnaderna. Vid tiden för prissänkningen hoppades man att kunna hålla priserna oförändrade under återstoden av året.

Herr Lundgren har vidare frågat, om de priser, som nu åsatts kol och koks, med hänsyn till nuvarande tillgångar äro berättigade och nödvändiga.

Höjningen av försäljningspriserna på kol från och med den 1 oktober är uteslutande beroende på den fördyring av importen som ägt rum. Höjningen av försäljningspriset på koks sammanhänger dels med fördyringen av importen, dels med en viss prisutjämnande åtgärd mellan de olika ortsgrupperna

Svar på fråga. (Forts.)

som bränslekommissionen ansett befogad och skälig. Försäljningspriserna bestämmas så, att någon subventionskostnad för statsverket icke skall uppstå — liksom naturligtvis inte heller någon vinst. Rörande detaljerna i fråga om försäljningsprisernas beräkning har bränslekommissionen genom pressen offentliggjort en mycket utförlig redogörelse.

Herr Lundgren har slutligen frågat, om jag anser, att den av kolhandlarna genomförda kontanthandeln med kol och koks är nödvändig samt, om så icke är fallet, om jag, i mån som det är möjligt, vill medverka till en återgång till äldre praxis i detta hänseende.

Här har herr Lundgren kommit in på ett område, som icke varit föremål för reglering genom föreskrifter eller anvisningar från bränslekommissionen. Enligt vad jag inhämtat förhåller det sig så, att kolhandlarna kommit överens om att fordra kontant likvid vid leverans av den s. k. förskottstilldelning, som förbrukare av hushållsbränsle varit i tillfälle att erhålla på de tilldelade kvantiteterna för det nya bränsleåret. Anledningen härtill lär ha varit, att man befarat att kredit i fråga om förskottsleveranserna skulle resultera i långa krediter. Eftersom bränslepriserna äro avsevärt högre än normalt och eftersom bränslelagren finansieras av kolhandlarna, som måste betala sina varor kontant, är kolhandlarnas likviditet redan förut ansträngd, varför de inte ville medverka till dylika långa krediter.

Ungefär från mitten av september ha, enligt vad som vidare uppgivits, kolhandlarna beträffande de successiva leveranserna under bränslesäsongen återgått till äldre praxis, vilken i stort sett innebär kreditgivning från en leverans till nästa åt kreditvärdiga köpare.

Härefter anförde:

Herr Lundgren: Herr talman! Jag ber att få till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framföra mitt tack för att jag erhållit svar så fort. Jag har icke varit i tillfälle att taga del av svaret förrän nu och kan därför icke ingå i någon längre motivering, varför jag icke ansett, att det var en klok åtgärd av bränslekommissionen att sänka priserna under de månader, som gått, då man nu redan nödgats så hastigt höja desamma. Hade icke denna sänkning ägt rum, hade kanske icke denna stora höjning av priserna nu behövt vidtagas, och det hade enligt mitt förmenande varit rättvisare. Det må väl också förvåna, att bränslekommissionen icke den 24 september hade klart för sig, att en höjning behövde ske. Jag har ju ingen särskild anledning att föra fastighetsägarnas talan, men det må väl anses vara orimligt, att de som nu hyra per månad träffas av den fördyrade eldningskostnaden, men att av dem som erlägga hyran per kvartal ingen kompensation kan uttagas för närmaste kvartal.

Den största orättvisan anser jag dock ligga däri att alla de, som haft rättighet att uttaga förskottstilldelningen men icke kunnat, nu skola betala det högre priset. Överdirektör Ljunglund i bränslekommissionen har uttalat, att kommissionen gjort allt vad den kunnat samt gång på gång uppmanat allmänheten att taga ut förskottskvantiteterna. Det har visat sig tekniskt omöjligt att tillåta att de konsumenterna, som ännu icke tagit ut dem, skulle få åtnjuta det billigare priset. Dock få konsumenterna inom ortsgrupp 2 och 3 uttaga vissa partier till det billigare priset. De konsumenterna inom ortsgrupp 1, som icke uttagit förskottskvantiteten, få emellertid betala efter det nya höga priset. Man måste ha mycket svårt att förstå meningen eller den konsekventa tankegången i detta resonemang eller dessa beslut, ty kan det vara tekniskt möjligt att låta konsumenterna fortfarande uttaga förskottet efter det billigare priset i

Svar på fråga. (Forts.)

den ena ortgruppen, så må det väl vara möjligt i den andra också. Jag tycker även, att man inom bränslekommissionen skulle vara medveten om de svårigheter som förelegat för folk att taga ut förskottskvantiteterna. Nu har den, som haft kapital samt en god ställning, lättare kunnat taga ut förskottet än den, som inga pengar haft, detta med anledning av den strängare kontanthandel som genomförts. Detta medverkar ju till att de som förut ha en svår ställning få det ännu värre, och de kapitalstarkare företagen gynnas. Det var väl ändå inte meningen då staten ingrep för att reglera kolhandeln. Hade icke priserna sänkts under föregående månader, hade icke denna avsevärda höjning behövt ske, och det hade enligt mitt förmenande varit betydligt lyckligare.

Då jag framställt dessa frågor, har det varit en näringsgren jag särskilt tänkt på, nämligen trädgårdsodlingen. Vi beräkna att för dem som syssla med växthuskulturer utgör bränslekostnaden ungefär 25 procent av omkostnads-kon-tot. Var och en förstår då vilken oerhörd betydelse dessa höga bränslekostnader ha. Jag har ett brev från ägaren av en av vårt lands bäst skötta handels-trädgårdar, och han skriver, att bränsleproblemet för denna vinter blir fruk-tansvärt. Mannen i fråga har ej mindre än 17 familjeförsörjare i sin tjänst; det gäller således också ett rätt stort försörjningsproblem. Här är det ju också fråga om ett visst livsmedelsproblem, då vi ha behov av produkter från växthus. Man måste inom denna näringsgren kunna något beräkna, hur det kommer att ställa sig med bränslet under en viss period, så att man kan plan-lägga vissa kulturer. När det gällt trädgårdsodlingen, tycks bränslekom-missionen hava varit särdeles bortkommen. Så beslöt man t. ex. under juni må-nad, att handelsträdgårdar som odlade grönsaker skulle få bränsle till ound-gängligt behov, men andra endast 25 procent. Den 9 juli ingrep Sveriges han-delsträdgårdsmästares förbund med en framställning, att trädgårdsodlare, vil-ka produkter de än odlade, skulle få behövt bränsle. Detta föranledde bränslekommissionen att den 18 juli utfärda nya bestämmelser för handelsträd-gårdar. De bestämmelser som utfärdades ansågos emellertid av de sakkun-niga inom näringen för mycket olämpliga. Så skulle t. ex. Hässelby villa-stads trädgårdar få 80 procent koks eller kol men trädgårdarna i Tungelsta endast 20 procent koks och 80 procent ved, vilket ansågs alldeles abnormt. Efter ny framställning från Sveriges handelsträdgårdsmästares förbund beslöt bränslekommissionen att hänföra alla handelsträdgårdar till industrigruppen. Detta innebär, att de som äro belägna inom stadsgränserna i Stockholm, Göte-borg och Malmö, erhålla 76 procent kol och koks, men att de utanför stads-gränsen erhålla endast 60 procent, vilket även uppväckt missnöje.

Nu få alla trädgårdsmän, som icke uttagit förskottskvantiteten, betala det höga pris som nu gäller. Med anledning av det stränga kontantsystem som genomförts ha endast de mest välsituerade kunnat uttaga förskottet, och detta leder således även här till att de som förr suttit i en mycket tryckt ställning nu få det ännu värre. Många se knappast någon möjlighet att slå sig igenom denna vinter. Kolhandlarna ha förut varit tillmötesgående med kredit, så att större partier kunnat på en gång hemföras, vilket skänkt trygghet för de kul-turer, som satts i gång. Jag menar därför att ett mjukare tillämpande av kontantsystemet skulle lätta möjligheterna för denna yrkesgrupp. Man anför som skäl för denna kontantbetalning, att bränslekommissionen satt priserna extra netto samt att man icke fått ut de likvider, som statsmakterna skolat er-lägga vid vissa tillfällen till kolhandlarna, utan fått vänta länge på stora be-lopp. Är detta riktigt, så bör en rättelse här kunna ske omedelbart.

Sveriges handelsträdgårdsmästares förbund har nu genom ny framställning begärt, att trädgårdsmän inom ortsgrupp 1 till tidigare gällande pris skola få inköpa 20 procent av årsförbrukningen, att trädgårdsmän inom ortsgrupp 2

Svar på fråga. (Forts.)

få inköpa, i likhet med konsumenter av hushållsbränsle, så mycket kol och koks, att det tillsammans med deras lager den 1 juli uppgår till minst hälften av deras årsförbrukning, samt att man inom ortsgrupp 3 skall få inköpa 20 procent av bränsleförbrukningen till förut gällande priser. Jag går så långt i denna sak, att jag anser, att det skulle vara full rättvisa, att alla, som icke kunnat uttaga förskottet till de låga priserna, få möjlighet att göra detta. Kan det vara tekniskt möjligt för en del, så kan det vara det för alla också. Det kan icke vara rimligt, att statens ingripande leder till så stora orättvisor som här är fallet, varigenom de ekonomiskt svaga hårdast drabbas av statens reglerande åtgärder. Hade en enskild man lagt på så stora prisförhöjningar på inkomna lager, som statsmakterna nu gjort, hade det närmast stämplat såsom ocker. Som en beskattningsåtgärd skall väl icke kolregleringen verka, och jag vädjar därför till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet att om rättelse i den fråga, jag här berört, skall ifrågakomma, den bör omedelbart komma till stånd.

När jag nämnde trädgårdsodlingen var det icke med någon avsikt att man skulle taga någon större hänsyn till denna näring eller bereda den större rättvisa än någon annan näring. Jag anser emellertid, att den åtgärd, som bränslekommissionen här vidtagit, icke varit klok. Kommissionen skulle ha kunnat i denna sak handla på ett bättre sätt, och det är min bestämda uppfattning.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! När herr Lundgren i början av sitt anförande nämnde, att han icke haft tillfälle att se svaret i förväg, så vet jag icke, om det innebar någon anmärkning, men om så skulle vara fallet, vill jag fästa hans uppmärksamhet på att han framställt en s. k. enkel fråga, och att det icke är praxis, att vederbörande departementschef då tillställer den frågeställande ledamöten svaret i förväg. Om herr Lundgren vill se svaret på förhand, bör han alltså framställa en interpellation, i vilket fall det ju är praxis att lämna interpellanten svaret i förväg. Jag säger detta endast för att något missförstånd icke skall uppkomma.

Herr Lundgren beklagade de höga priserna på kol och koks, och det gör även jag. När emellertid herr Lundgren talar om att en sådan prisförhöjning skulle ha stämplat såsom ocker, ifall den vidtagits av enskilda, och att prisförhöjningen verkade såsom en beskattningsåtgärd, vill jag upppepa vad jag sade i mitt svar, nämligen att priserna ha bestämts så, att de icke skola medföra vare sig vinst eller förlust för statsverket. Vid sådant förhållande kan man väl icke stämpla prishöjningen vare sig såsom ocker eller beskattning.

För övrigt uppehöll sig herr Lundgren mycket vid frågan om rätt för konsumenterna att taga ut de tilldelade förskottskvantiteterna till de gamla priserna, även när det gäller ortsgrupp I. Beträffande den frågan, som icke alls berördes i de av herr Lundgren till mig framställda frågorna och som jag därför icke haft anledning ingå på i mitt svar, vill jag nämna, att besvär över bränslekommissionens beslut i förevarande avseende blivit anförda hos regeringen. Dessa besvär ha remitterats till bränslekommissionen och komma sedan att bli föremål för regeringens prövning. Intill dess sådan prövning skett, vill jag icke göra något uttalande i saken.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag vill erinra om att när riksdagen i fjol på regeringens förslag beslöt ganska betydande subventioner till kolhandeln i syfte att hålla ned priserna, var motiveringen till denna åtgärd den, att kolpriset skulle spela en nyckelroll för begränsning av prisstegringen. Man fann därför statligt ingripande nödvändigt för att motverka inflationstenden-

Svar på fråga. (Forts.)

serna. Jag konstaterar nu, att vad herr statsrådet här har nämnt, vilket ju också tidigare varit känt, om de väsentligt stegrade kolpriserna, uttrycker ett fiasko för den linje, som regeringen lade upp i fjol och som riksdagen då accepterade. Jag undrar, om icke konsekvensen av detta fiasko för det resone-mang, som regeringen i fjol utvecklade, måste bli, att en ganska väsentlig be-ligelse för den inflation, som man ville undvika, numera har skapats.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! I anledning av herr Hagbergs yttrande vill jag endast erinra därom, att den kolsubvention, som riksdagen beslöt förra hösten, var avsedd att vara och under hela diskussionen betecknades såsom en övergångsåtgärd.

Herr **Lundgren**: Herr talman! Jag vill endast tillägga, att det ju är all-mänt känt, att det finns rätt stora kol- och kokslager i landet, och enligt min uppfattning förefaller det därför, som om det funnes stora möjligheter för statsmakterna att tillåta alla att taga ut förskottskvantiteterna till det billigare priset.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att understryka den kritik, som i pressen har riktats mot bränslekommissionen, och de bekymmer, som en hel rad av privata koksförbrukare, villaägare o. dyl., ha fått på grund av den uppkomna situationen. Det meddelades ju tidigare, att de skulle få göra vissa förskottsinköp, och det råder väl icke något tvivel om att icke denna möjlighet i stor utsträckning har utnyttjats. För fattigt folk, som icke har pengar, för alla utkallade, vilka hade trott, att de skulle kunna klara en småstuga eller en liten villa, för dem, som icke ha större veckolön än att den endast räcker till de ordinarie utgifterna, för alla dem har det emellertid icke funnits möjlighet att göra några förskottsinköp. Jag vet, att de många gånger diskuterade, hur de skulle kunna skaffa tillräckliga kontanter för att göra sådana inköp. Det var dem emellertid icke möjligt att göra det, och så damp en vacker dag ned över deras huvuden meddelandet om att från och med den och den dagen blir priset så och så mycket högre, vilket med andra ord vill säga, att de fingo en straffbetalning på grund av sin fattigdom. Det vill före-falla mig, som om vederbörande i regeringen borde undersöka, huruvida det icke är möjligt att taga hänsyn till dessa personers läge på ett litet mera på-tagligt och för dem rimligt sätt än det vaga löfte, som gavs i något uttalande från bränslekommissionen, vari man medgav, att dessa personer råkat i en besvärlig situation och att man därför måhända kunde tänka sig något vidare. Mig veterligt har det sedan icke blivit något av att tänka sig något vidare. Dessa fattiga människor få alltså lida och betala ett högre kokspris, därför att de icke haft pengar att köpa något tidigare.

Eftersom jag nu har ordet, skulle jag i detta sammanhang också vilja under-stryka, att herrarna i bränslekommissionen borde uttala sig litet mindre noncha-lant om orsaken till att folk icke har köpt sin förskottskvantitet. Det var någon i kommissionen, som förkunnade, att folk har ju haft tid på sig att köpa koks, och om de icke ha utnyttjat den tid, som stått dem till buds, så är det deras ensak. Det är möjligt, att det kan se så ut från bränslekommissionens synpunkt eller för den, som härvidlag uttalat sig, men för dem, som icke ha pengar mer än till de veckoenliga utgifterna och vilkas budget alltså är ba-serad på inkomster och utgifter per vecka, är situationen icke precis så enkel.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**, som anförde: Herr talman! Herr Liedberg har frågat,

1) om det vore med min vetskap, som postverket fortfarande förbrukade sitt innehav av skördegarn (sisalgarn); samt

2) vilken inställning statens verk och inrättningar enligt min uppfattning borde intaga i fråga om varor, som på grund av knapp tillgång lagts under beslag, även om beslaget icke omfattade statens varuinnehav.

Innan herr Liedberg framställde sin fråga, saknade jag all kännedom om att postverket innehade sisalgarn eller, såsom herr Liedberg även betecknar det, skördegarn. Jag har nu låtit undersöka saken och funnit, att det är sant, att postverket innehar ett parti garn tillverkat av sisalfiber, men att detta garn däremot icke synes vara att beteckna som skördegarn i teknisk mening.

Det i allmänhet förekommande skördegarnet lär vara ett impregnerat, entrådigt garn, vanligen tillverkat av sisalfiber, med en längd av 330 m per kg. Det av herr Liedberg åsyftade garn som postverket använder är visserligen entrådigt och tillverkat av sisalfiber, men det är icke impregnerat och det har en längd av 500 m per kg.

Från och med den 29 september är skördegarn — i statistiska varuförteckningen upptaget under nr 978 — lagt under beslag. Postverkets garn uppges tillhöra nr 968 i statistiska varuförteckningen, och sådant garn faller icke under beslaget. Detta vitsordas även av livsmedelskommissionen, som handhar administrationen av beslaget.

Inom postverket har man den uppfattningen, att garn av den kvalitet, som postverket innehar, icke kan användas i skördemaskiner. Samma uppfattning hyser man på industrikommissionens textilavdelning.

Jag kanske bör tillägga att postverkets förråd av sisalgarn uppgår till ungefär 20 ton; häremot kan ställas den årliga förbrukningen av skördegarn i Sverige som uppskattas till omkring 4,500 ton. Slutligen bör nämnas, att postverket redan vidtagit åtgärder för övergång till användning av pappersgarn.

Vad den andra frågan beträffar, vilken ju har mera principiell karaktär, kan jag i korthet förklara, att jag anser att statsmyndigheternas förbrukning av en vara som lagts under beslag i möjligaste mån infogas i den hushållningsplan, som bör uppgöras för varje vara, som regleras på grund av knapphet. En dylik samordning bör efter min uppfattning kunna åvägabringas genom samarbete mellan myndigheterna och krisorganen. Vad som förekommit i det fall herr Liedberg bragt på tal har icke jävat mitt antagande att så kan ske.

Vidare yttrade:

Herr Liedberg: Herr talman! Jag skall be att få framföra mitt värdsamma tack till herr statsrådet för det lämnade svaret.

Den senare delen av herr statsrådets svar, vari herr statsrådet deklarerar sin uppfattning om hur statliga verk och inrättningar böra förfara i fråga om varor, som lagts under beslag, är ju mycket tacknämlig. Beträffande den förra delen av svaret skall jag emellertid tillåta mig att komma med några reflexioner.

Herr statsrådet har bagatelliserat storleken av det parti garn som det gäller. Herr statsrådet angav den totala kvantitet, som förbrukas här i landet, och hur stort parti postverket nu har i sin ägo. Jag kan icke på stående fot ange, hur mycket av totalförbrukningen av 4,500 ton som faller på jordbruket och hur

Svar på fråga. (Forts.)

mycket som faller på andra förbrukare, men jag kan tala om att 20,000 kg. dock är ett parti som räcker till låt oss säga 6,000, 7,000, 8,000 eller 10,000 tunnland, när det gäller att bärga grödan, och det kan ju icke sägas vara någon så liten areal, när man har klart för sig, att skördegarn med nutida arbetsmetoder och nutida tillgång på arbetskraft är en ganska omistlig sak.

Jag visste icke, att herr statsrådet hade så noga tagit reda på kvaliteten hos postverkets garn. Jag har också försökt göra det. Anledningen till min fråga var nämligen den, att en ganska stor firma, som får mycket post, skrev till mig och meddelade, att sedan skördegarnet lagts under beslag, förvånade det dem, att de dagligen fingo all sin post inslagen i skördegarn. Det kunde gälla stora brevpäckor men också små, och ständigt hade om icke ett helt nystan så dock en ganska bra bit skördegarn varit virad omkring breven. Jag tillskrev då postverket, som svarade ungefär i enlighet med vad herr statsrådet här angivit om sitt förråd av garn och samtidigt meddelade, att man varit tvungen att övergå från hampa till sisalgarn och att deras förbrukning per år utgjorde 80 ton. Det meddelades också, att man underhandlade om inköp av pappersgarn och att man hade under övervägande att minska eller upphöra med sin förbrukning av sisalgarn.

Eftersom det nu sagts, att den kvalitet, som postverket använder, icke är passlig för skördegarn, skall jag be att i all vördsamhet få upplysa herr statsrådet om att man numera vidtagit åtgärder till och med för att samla upp gammalt använt skördegarn, som tages ur tröskverken och spinnes om. Jag har här ett prov, på postverkets garn, som jag tycker ser ganska användbart ut. Skulle dimensionerna i någon mån brista, är det mycket lätt att spinna om det. Sådant får man nog göra, när det gäller en vara som till äventyrs överhuvud taget icke kan ersättas.

Jag har tillåtit mig att bringa saken på tal, ty det förefaller mig, trots att herr statsrådet försöker bagatellisera betydelsen av det parti, som min fråga gällde, såsom ganska upprörande, det måste jag säga, att postverket fortsätter att använda detta garn, som om ingenting hade hänt. Det torde ingalunda saknas möjlighet att omedelbart köpa något annat, exempelvis pappersgarn, i stället för att fortsätta med sisalgarnet.

Ehuru det icke tycks föreligga någon egentlig meningsskiljaktighet mellan herr statsrådet och mig på den punkten, vill jag därutöver understryka, att den omständigheten, att beslag aldrig lägges på statens egna lager, icke bör föranleda, att statens verk och inrättningar få den uppfattningen, att de kunna förfara ungefär som om intet beslag existerade. Herr statsrådet sade sig som sagt ha samma uppfattning i det avseendet, men det vill förefalla mig, som om det kanske kunde behövas *klara och tydliga direktiv till vederbörande*, så att de få klart för sig, hur de skola förfara. Trots den relativt lilla kvantitet, som det i nu förevarande avseende gäller, vågar jag vädja till herr statsrådet att sätta stopp för den förbrukning av sisalgarn vid postverket, som upprör sinnerna.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! Det avgörande i denna fråga är väl, att den sorts garn, som postverket använder, icke lagts under beslag; detta har vitsordats av livsmedelskommissionen, som ju är den myndighet, som begärt beslaget. Under förberedelserna till beslagsförfattningen fäste man från tullverkets sida uppmärksamheten på att beslaget sådant det föreslagits icke kom att omfatta vissa garner, som tekniskt sett icke voro att betrakta såsom skördegarn men som likväl vore närstående. Livsmedelskommissionen ansåg emellertid icke, att man behövde komplicera beslagsförfattningen genom att taga med även dessa närstående garnsorter.

Svar på fråga. (Forts.)

Den saken är alltså klar, såvitt jag kan förstå, att det garn, som postverket använder, icke lagts under beslag.

Vad beträffar frågan om postverkets fortsatta förbrukning av detta garn, ligger det så till, som jag redan har nämnt, att man från postverkets sida har vidtagit åtgärder för att övergå till pappersgarn. Enligt vad chefen för postverket har meddelat mig i en promemoria, har man givit direktiv om att all möjlig sparsamhet skall iakttagas med användningen av bindgarn. Emellertid måste postverket, som ju också fyller en samhällsfunktion, ha bindgarn, och intill dess man fått ett användbart pappersbindgarn i tillräckliga kvantiteter, måste man använda det bindgarn man har.

Jag vill tillägga en sak, som icke ingick i mitt svar, eftersom jag icke ville upptaga kammarens tid längre än nödvändigt, nämligen att postverket på grund av vidtagna åtgärder icke kan skaffa sig mera sisalgarn. På den punkten kan alltså herr Liedberg vara lugn. Det förhåller sig nämligen så, att råvaran till detta garn har redan tidigare av regeringen lagts under beslag, varigenom man fått i sin hand att reglera förbrukningen av varan.

Herr Liedberg: Herr talman! Det kan så vara, att det garn, som postverket använder, icke alls lagts under beslag, men det är dock tillverkat av just den råvara, som vi ha knapphet på, och den av herr statsrådet åberopade omständigheten förefaller mig därför snarare vara en brist i beslagsförrordningen än ett skäl att anse, att en fortsatt förbrukning skulle vara fullt lämplig och, om jag får använda uttrycket, fullt lojal mot samhället. Postverkets garn hade för övrigt icke kommit under beslag, vilken kvalitet det än hade haft, eftersom statens förråd överhuvud taget icke falla under beslag.

Det kan naturligtvis sägas, att postverket behöver använda bindgarn, men det är så många, som kunna säga detsamma om allt, som lägges under beslag. Vi behöva det så väl, säger man. Kanske att vi trots beslaget behöva använda det. En sådan princip förefaller mig emellertid lätt kunna leda alldeles in absurdum, och jag anser fortfarande, att i sådana saker bör staten föregå med gott exempel!

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson:** Herr talman! Jag vet icke, om herr Liedbergs sista anförande är att uppfatta såsom en kritik av beslagsförfattningen, men om så är fallet, tillåter jag mig göra den reflexionen, att han såsom ledamot av livsmedelskommissionens råd haft möjlighet att inom denna kommission taga upp frågan om beslagets omfattning.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag skall endast be att få upplysa om, att ledamotskap av livsmedelskommissionens råd konstituerar mycket ringa befogenhet eller möjlighet att ingripa beträffande formuleringen eller tillkomsten av förordningar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogos följande från första kammaren överlämnade protokollsutdrag: nr 106, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts propositioner: nr 46, angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem, och nr 47, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat för statens järnvägars landsvägsfordon, ävensom de

ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor; och

nr 107, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att tredje särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 44, angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566), ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Dessa inbjudningar blevo av andra kammaren antagna.

§ 5.

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts propositioner; och hänvisades därvid genast

till andra särskilda utskottet propositionerna:

nr 46, angående förvärv av vattenrätt i Tännforsen inom Indalsälvens vattensystem; och

nr 47, angående ytterligare medel för anskaffning av gengasaggregat för statens järnvägars landsvägsfordon; samt

till tredje särskilda utskottet propositionen, nr 44, angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

§ 6.

*Vid remiss
av Kungl.
Maj:ts pro-
position med
förslag till
förordning om
allmän om-
sättningsskatt.*

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt; och anförde därvid:

Herr Vougt: Herr talman! Den nu föreslagna omsättningsskatten är en fullständig nyhet i modern svensk skattepolitik. Vi ha hittills varit lyckliga nog att inte behöva tillgripa finansieringsåtgärder, som så brutalt göra skattefiskalen till daglig gäst i de enklaste hem. De indirekta skatter, som vi hittills fått stifta bekantskap med, ha legat på umbärliga varor och ha ofta haft bisyttet att begränsa en skadlig konsumtion. Finansministerens förslag till omsättningsskatt utgör därför ett påtvinget avsteg från de strävanden på det skattepolitiska området som av gammalt upprätthållits av det parti han tillhör. Till yttermera visso kan det sägas, att denna beskattning öppet syftar till att inskränka konsumtionen och alltså påtvingar hela svenska folket en sänkning av levnadsstandarden.

Är det då verkligen nödvändigt att gå tillväga på detta sätt? De yttre omständigheter, som tvinga oss att vidmakthålla en dyrbar militär beredskap och att ytterligare bygga ut våra försvarsanstalter, skall jag nu inte närmare gå in på. Det må vara nog sagt, att den frestelse att sätta partitaktiska synpunkter framför riksnytan och att handla, som om frågan om vårt lands trygghet nu skulle vara mindre kritisk än tidigare — en frestelse, som efter valet skapade en viss oro här på Helgeandsholmen — lyckligt övervanns under uttryckligt åberopande av det utrikespolitiska läget. Samlingsregeringens fortbestånd är ett synligt bevis för insikten om lägets allvar.

Ytterligare något bör dock i detta sammanhang sägas. Det är, att då regering och riksdag gå att fatta beslut om en beskattning, som kräver nya stora upppoffringar av alla medborgare utan undantag och detta huvudsakligen för att upprätthålla försvarsberedskapen, då måste detta också fattas som ett för-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

nyat uttryck för vår nationella enighet om föresatsen att värna landets frihet, oberoende och ära till det yttersta, om de en gång skulle hotas. Vi hoppas, att denna ytterligare kraftansträngning skall utåt uppfattas så och även på de håll inom landet, där det eventuellt kan behövas.

Det gäller närmast att besvara frågan om beredskapens krav på statskassan och läget i övrigt icke lämnar någon annan möjlighet öppen än en skattläggning, som så hårt drabbar också de lägsta inkomsttagarna. Den bild, finansministern i propositionen tecknar av budgetläget, är dyster. Han låter oss veta, att i detta års budget medel utöver löpande inkomster erfordras för täckning av utgifter på ungefär en och en halv miljard kronor, alltså vid pass lika mycket som en ordinarie svensk förkrigsbudget. Med de snabba växlingar, som kunna ske — och tyvärr ske de oftast i försämrande riktning — kan detta överslag rent av betraktas som väl sangviniskt. Dessutom har finansministern nödgats tills vidare lämna utanför de penninganslag, som komma att krävas för produktionsbefrämjande statliga åtgärder. Likaså är det en öppen fråga vad som skall behöva göras för jordbruket, närmast med anledning av årets olyckliga skördeutfall. Jordbrukets näringsutövare ha i dagarna genom Sveriges lantbruksförbund låtit offentligheten veta, att det dåliga skörderesultatet kommer att medföra förluster på i runt tal 375 miljoner kronor. Det är utan tvivel ett äventyrligt sätt att argumentera, om det förutsättes, att statsmakterna skulle kunna kompensera jordbruket för hela denna förlust, vilken vållats av väder och vind, allra helst sedan folkhushållet i dess helhet förlorat inkomster på sin export, som uppgår till miljarder kronor, och för vilka ingen industri eller klass kan begära ersättning. Men hela detta spörsmål har ju i detta sammanhang betydelse huvudsakligen vid bedömandet av de prisförhöjningar även på livsmedel, som ifrågasätts i förslaget till omsättningsskatt.

Så som budgetläget ter sig — varvid 400 miljoner kronor räknas inflyta på försvarslånet — är det tydligt, att denna skatt endast är en av de finansieringsåtgärder, som jämte andra måste vidtagas. Den kan täcka endast en bråkdel av det nu överskådliga totala behovet. Därav synes mig följa att det inte är avgörande, om den ger 10 eller 20 miljoner kronor mera, utan att den fyller en rimlig del av penninganskaffningen, och att den därjämte gagnar det allmänna penningpolitiska programmet. Det gäller att hålla undan för inflationen, vilket är ett lika stort intresse för alla samhällsgrupper. Finansministern har angivit såsom ett av de främsta skälen för denna beskattningsform, att den erbjuder den pålitligaste vägen att begränsa köpkraften, medan varken fortsatt upplåning eller ökade direkta skatter med säkerhet verka med tillräcklig styrka i den riktningen. I detta sammanhang vill jag säga, att det förefaller mig föga berättigat då på något håll förebräelser riktats mot finansministern för att han redan nu nämnt tanken på tvångsupplåning. Denna väg bör åtminstone betraktas som ett hederligt anbud till dem, som nu ha möjlighet att teckna på försvarslånet med dess förmånliga räntesats.

Inför den nu föreslagna omsättningsskatten komma utan tvivel många människor att ställa sig en fråga, som bottnar i en populär föreställning: Varför beskattas inte de rika hårdare, så att de fattiga kunna gå fria? Frågan kan synas rätt så naturlig, ty Sverige är alltjämt ett land med tämligen drastiska och grällt framträdande ekonomiska differenser. Finansministern har för egen del besvarat frågan så, att de höga och högsta inkomstskikten redan utsatts för en beskattning av en sådan höjd och att dessa skattedragares antal är så relativt ringa, att en ytterligare skatteuttagning icke kan täcka en mera avsevärd del av statens behov, även om den vore möjlig utan att övergå till en kapitalkonfiskation med ödesdigra verkningar för produktionslivet. Men fi-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

nansministern erinrar ju också om ett uttalande av årets lagtima riksdag, vari det sades, att förmögenhetsägarna icke kunna undslippa en ökad tribut, då den kan avkrävas dem utan samhällseliga vådor. Svaret blir nog därför negativt på frågan om större skatter nu kunna avkrävas de större inkomsttagarna. Men den utredning av professor Erik Lindahl, som vidfogats propositionen, visar, att vi här i Sverige kommit långt i den strävan, som bör besjåla demokratien, att med en starkt progressiv skatteskala ta ut de största tributerna av de mest bärkraftiga. Då en person med 200,000 kronor i kapitalinkomst får betala 150,000 kronor i skatt, kan man ju inte säga, att staten försummar att ta tillvara de alltför få guldäggen. Den intressantaste jämförelsetabellen är kanske den, som visar de statliga skattebördornas fördelning på de 2,774,000 personer, som innevarande budgetår taxerats till statlig inkomst. Fyra femtedelar av dem taxeras alltjämt för mindre än 3,000 kronor. Så fattigt är svenska folket. Men den övriga femtedelen får betala fyra femtedelar av skatterna till staten. Mer än hälften betalas av skattedragare med över 10,000 kronors taxerad inkomst. Likaså få vi veta, att den skattereform, som företogs 1938 till förmån för familjer med barn, alltjämt — om man bortser från verkningarna av värnskattefemman för de lägsta taxeringsgrupperna — ställer dem i gynnsammare läge än före reformen trots de betydande skattehöjningar, som sedan dess ägt rum.

Nu befaras det, att den nya omsättningsskatten skulle äventyra de lättnader, vilka kunnat åstadkommas som ett led i en positiv befolkningspolitik. För de enskilda hushållen kommer den nya skatten att framträda som en ny prisstegring till alla dem, man tidigare fått vidkännas. Om en total prisförhöjning på fem procent skulle bli genomgående och sålunda tendensen att höja priserna över de fem procenten kommer att motverkas av att företagare eller mellanhänder på andra områden ta sin del av skatten, så skulle för en familj med blygsam budget merkostnaderna röra sig omkring 60—70 kronor. Vad man i detta sammanhang endast hoppas är, att klagomålen över uphoffringarna inte skola bli högljuddare och bittrare, därför att de denna gång förorsakas av staten, än då de vållas av vanliga rörelser på prismarknaden.

Under alla förhållanden förstår var och en, att bördorna bli tunga att bära. Vi gå tillmötes en svår vinter — och vad kommer sedan? Om skattens huvudsyfte fasthålls, måste man därför fråga, i vilken mån undantag kunna tillgripas för att göra bördan lättare för de fattigaste grupperna. I detta sammanhang böra i första hand nämnas folkpensionärerna. Socialministern gjorde i höstas en utfästelse att komma med ett förslag om en justering uppåt av pensionerna med hänsyn till de dyrare levnadskostnaderna. Denna utfästelse har blivit ihågkommen och bör infråas snarast möjligt. Men även då så sker, måste varje stegring av de viktigaste livsförnödenheterna pressa hårt denna särskilda grupp av konsumenter, liksom alla de sämst ställda. För min del vill jag ta fasta på finansministerns mycket varsamma uttrycksätt, då han berör frågan om undantagen. Han förklarar sig sålunda *inte nu* ha velat framlägga förslag om undantag för flera förnödenheter, närmast kött och fläsk, men pekar i samband därmed på stadgandet om rättighet för regeringen att förordna ytterligare undantag. Men det lyckligaste vore väl dock, om undantagen från begynnelsen bestämdes. Att tillfoga nya undantag, sedan skatten börjat uttagas, kan knappast vara ägnat att underlätta uppbördens, som kan bli krånglig nog ändå. Det förefaller att ligga en naturlig tanke bakom finansministerns antydan, att undantagen skulle kunna följa ransoneringen, åtminstone i den mån det gäller de viktigaste livsmedlen. I fråga om dessa varor föreligger ju inte något behov att begränsa konsumtionen, eftersom så redan sker genom ran-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

soneringen. Målet kan ju heller inte vara att begränsa konsumtionen så, att människor måste svälta. Här tänker man i första rummet på fläsk, en standardvara inom födoämnesgruppen för vissa delar av den svenska arbetarklassen, fordom känd i det amerikanska fläskets mindre smakliga men näringsrika form. Därutöver hämtar svenska folket ur havet en gåva, som i många generationer förmått driva hungern på flykten, nämligen sillen, av uppsvensken kallad strömming, som det av många skäl kunde synas befogat att undan- taga.

Det är klart, herr talman, att delade meningar här i kammaren och sannolikt också i första särskilda utskottet kunna finnas om principerna för skatten och om olika detaljer. För att icke trötta skall jag avstå från att ingå på dessa spörsmål. Jag är övertygad om att utskottet kan räkna med finansministerns och regeringens förståelse för eventuella uppmjukningar till förmån för den stora massan av konsumenter, som redan äro hårt trängda, och jag får härmed hemställa om remiss till första särskilda utskottet av Kungl. Maj:ts proposition nr 3.

Herr andre vice talmannen **Österström:** Herr talman! Redan av den remissdebatt beträffande denna fråga, som de sista dagarna förekommit i tidningspressen, har ju klart framgått, att ingen har förhoppningar om att vi skola undgå omsättningsskatten. Allmänt erkännes också, att vi måste taga konsekvenserna av det faktiska läget. Omsättningsskatten är *en* sådan konsekvens, kanske rent av en av de mindre, även om den har alla utsikter att bli synnerligen impopulär. 200 miljoner kronor om året är mycket pengar, men i jämförelse med underskottet i statsbudgeten ter sig denna summa allt annat än överväldigande stor. Emellertid får man inte bortse ifrån, att även om beloppet icke är häpnadsväckande betydligt så blir detta regeringsförslag i alla fall i viss mån historiskt såtillvida att det öppnar portarna mot nya sociala utsikter här i landet genom att på ett helt annat sätt än hittills principiellt låta de stora massorna av folket och följaktligen också de mycket små inkomsttagarna, av vilka vi ha så många, bära bördorna för statsverksamhetens finansiering. Ur den synpunkten är det också berättigat att man uttalar sin tillfredsställelse med att riksdagsbehandlingen av detta ärende uppenbarligen blir mycket grundlig och att utskottet tar god tid på sig att genomplöja problemet. Då det tyvärr blott är alltför sannolikt, att statsmakterna måste fortsätta på den inslagna vägen, synes det nämligen vara klokt och förtänksamt, att man vid början av vandrigen fastställer vissa principer för en dylik skattelagstiftning, som gör det hela så socialt möjligt som tänkas kan. Den omständigheten, att finansnöden i framtiden och den nära framtiden, kan bli så stor, att inga goda syften därvidlag hålla, minskar, enligt mitt sätt att se, icke statsmakternas skyldigheter till varsamhet i vissa hänseenden i nuets läge. Man står på säkrare grund i fortsättningen, om redan vid denna tidpunkt omsorg ägnas frågan, huru de oförmånliga sociala verkningarna av nya skatter skola kunna elimineras i så hög grad som möjligt *utan att skattens finansiella och konsumtionsreglerande syften trädas för nära*. Det borde vara så mycket lättare att få till stånd en saklig och lidelsefri överläggning med detta mål för ögonen, alldenstund, så långt jag åtminstone kunnat finna, man över allt i den allmänna opinionen visat sig förstå finansministerns i principmotiveringen starkt framhävda bekvämligheter för omsättningsskattens verkningar bland de hårdast pressade medborgarkategorierna med stora familjer och små inkomster. Här finns alltså en gemensam plattform för en saklig och givande diskussion.

För att inte behöva trötta kammaren mer än nödvändigt konstaterar jag allt-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

så kort och gott, att omsättningsskatten är ofrånkomlig i nuvarande situation och att den i ögonblickets läge ger så pass litet, att man icke bör överdriva dess betydelse såsom lösning av det aktuella problemet.

När man erkänner, att skatten är oundviklig, betyder givetvis detta icke att man i varenda teknisk detalj är ense med finansministern eller beredd att svära sig fast vid hans ståndpunkt. Därvidlag anknyter jag till vad den föregående ärade talaren sade om den fortsatta behandlingen i utskottet och kamrarna av detta ärende, men vid sådana tänkbara justeringar skall jag inte sysselsätta mig. Det enda jag därvidlag skulle vilja säga är, att man kan vara tveksam, huruvida icke den riktigaste framgångsmetoden vore att göra undantagen av varor från omsättningsskatten så fåtaliga som möjligt och i stället lämna kompensation åt de befolkningsgrupper, vilka uppenbarligen äro i absolut behov av att helt slippa skatten. Jag skyndar mig att erkänna, att jag har inte hunnit eller förmått att bena upp denna viktiga principdetalj närmare, och vill alltså ha denna tanke behandlad blott såsom ett diskussionsuppslag.

I den mån som omsättningsskatten har en konsumtionsreglerande betydelse ligger det synnerlig vikt uppå att skatten kompletteras med en auktoritativ vägledning från regeringen och dess verkställande organs sida för att ge allmänheten erforderliga upplysningar om vad som samhälleligt bedömt är en önskvärd konsumtion i dessa dagar och vad som kan vara en mindre önskvärd konsumtion. Det är säkerligen mycket angeläget att denna upplysningsverksamhet icke blott icke försummas men att den också bedrivs på ett sådant sätt, att den gör ett verkligt och starkt intryck på folket.

Vad som under alla förhållanden står klart för mig är detta, att vi här i landet ha stora befolkningsgrupper, vilka helt enkelt icke kunna bisträcka staten ytterligare ekonomiskt. Dessa grupper borde man resolut hålla utanför resonemanget om nya och ökade skatter. Varje ny påлага betyder för dessa människor en av två olyckliga möjligheter. Antingen pressar den ökade utgiften dessa människor till en typisk halvsvältsstandard eller, om man hellre vill uttrycka det så, en typisk briststandard, eller pressas de in i det klientel, som fattigvården får ta hand om. I förra fallet undergräves nationens fysiska och moraliska hälsa på ett ödesdigert och farligt sätt, i andra fallet få i första hand kommunerna de facto betala i form av ökade understöd vad staten tagit ut av de mindre bemedlade. Man roterar på det sättet i en cirkel, och man kommer att sakna ett fast grepp om utvecklingen. Redan är ju frågan om folkpensionernas otillräcklighet till följd av dyrtiden annonserad såsom en aktuell fråga och särskilt understruken här i debatten av den föregående talaren. Denna aktualitet ökar givetvis i samband med något sådant som omsättningsskatten och därav följande prisstegring. Där ha vi en grupp, som omedelbart anmäler sig i detta sammanhang. Den andra gruppen är givetvis de barnägnande och framför allt de barnrika familjerna med mycket låga inkomster. Antalet familjer med något barn och med högst 3,000 kronors inkomst var 1936 — det sista år, för vilket jag har en siffra — här i landet 460,000. Det är utan vidare klart, att samtliga dessa icke befinna sig i ett så pressat ekonomiskt läge att de kunna räknas in i den av mig åsyftade gruppen. Man har en annan siffra, som kanske är mycket intressantare, nämligen antalet familjer, som ha mer än 3 barn och alltjämt just densamma nyss angivna inkomsten. Dessa familjer äro till antalet 120,000. I ett resonemang om rättvis och rimlig kompensation till familjerna måste man dock ta med även en del med mindre antal barn än tre. Jag syftar då på de fattigaste bland dessa. Alltjämt vill jag fästa uppmärksamheten på att mina synpunkter ha avseende på just den fattigaste tredjedelen av de små inkomstagarna. Det är dem man måste ställa utanför reso-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

nemanget om ökade och nya skatter. De ha nämligen inga möjligheter att komma ut med ett högre belopp till staten.

Men hur skall man nu kunna ge dem kompensation? Hur kan man på ett enkelt och smidigt sätt omedelbart bära tillbaka omsättningsskatten till dessa kategorier? Beträffande den icke jordbrukande delen av befolkningen tror jag att saken skulle relativt lätt låta ordna sig genom mjölkrabattkort. Mjölken är en nödvändighetsvara i hushållen. Mjölken är också ur alla synpunkter en synnerligen önskvärd konsumtionsartikel. Mjölken räcker faktiskt ensam mycket väl att reglera hela den önskvärda skatteåterbäringen, och regleringen sker dag för dag automatiskt. Jag tar en räsiffra och antager, att omsättningsskatten drabbar en familj med 100 kronor om året. Det anses, att den familjen icke bör ha en sådan utgift, men det är tekniskt och av andra skäl omöjligt och olämpligt att sprida ut rabattkort på alla slags konsumtionsartiklar på denna familj. Då kan man klara återbäringen genom rabattkort på mjölken, som precis ger den summa man vill kompensera vederbörande konsument med. Den ytterligare fördelen har mjölken som kompensationsobjekt i detta fall, att det aldrig kan löna sig för familjerna att börja smyghandel med mjölk, ty de förlora direkt på varje sådan manipulation, alldenstund mjölken är det billigaste födoämnet för de stora familjerna. Genom att knyta kompensationen till ett billigt och absolut oundgängligt födoämne tryggar sig staten mot varje risk för manipulationer i detta sammanhang. Denna kompensationsmetod torde desslikes vara i hög grad användbar även för pensionärsgruppen. Man kan ju i varje särskilt fall bestämma vederbörandes mjölkpris så, att konsumtionen träffar prick med hänsyn till den befrielse man önskar att vederbörande köpare skall ha med avseende å omsättningsskatten.

Givetvis kräver, herr talman, ett sådant system en apparat, men den svårigheten måste man ta på sig. Det finns en hake till, nämligen den att man genom mjölkrabattkortet icke kan hjälpa den hårdast beträngda delen av småbrukarna. Jag är alldeles på det klara med att också denna kategori med lika stor rätt som andra kan resa anspråk på att härvidlag bli ihågkommen. Även för denna medborgargrups vidkommande finns dock säkerligen en lösning av problemet, men framför allt ligger lösningen på jordbrukets område i en mera än hittills *socialt organiserad allmän jordbrukspolitik*. Denna sociala jordbrukspolitik siktar till att stödja den väldiga skaran av små jordbrukare. Denna politik pressar sig oemotståndligt fram under trycket av nödvändigheten. Det är solidaritet över hela linjen som nu kräves.

Herr Hallén: Herr talman! När man läser finansministerns resumé över det ekonomiska läget och den oerhörda budgetbristen och samtidigt inser, hur ofrånkomliga de för vårt land jättelika militära utgifterna äro, frågar man sig självfallet med oro, varhän det hela håller på att bära i väg.

En fråga, som väl kan anknytas till denna remissdebatt är den, som vi alla bära på, nämligen hur man skall kunna åstadkomma effektiva besparingar. Hela vårt folk förstår, att hållandet av en hel armé i högsta beredskap under dessa tider måst och måste kräva väldiga belopp. Men när man besinnar, att de väldiga kostnaderna, tidvis upp till flera miljoner per dag, ha varit ofrånkomliga, så är det ett intresse att högsta arméledningens krav på sparsamhet och framför allt effektiv kontroll över hela denna ekonomiska administration bli efterlevda. Det kan emellertid nog ifrågasättas, om det inte brister ganska mycket i kontrollen över dessa väldiga utbetalningar. Det är nog gott och väl att de i sinom tid bli föremål för en noggrann granskning i arméförvaltningen, men med den oerhörda ansvällning, som dessa räkenska-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

per helt naturligt få, måste det ligga i sakens natur att denna kontroll blir framför allt för sen. Den blir därför ofta ineffektiv, och ganska avsevärda penningbelopp kunna gå förlorade.

Jag skulle vilja berätta ett litet exempel från statsrevisorernas nu pågående arbete. Det är ett litet stickprov, och jag kan på förhand tänka mig den invändningen, att man skall inte koka soppa på en spik, och att några enstaka misstag eller förvillelser inte få föranleda till någon orättvis och generaliserande dom. Naturligtvis inte, men det är ett litet typiskt exempel på vad som kan ske. Vi veta förut, vilken kritik som förekommer över hela vårt land, även om man skalar bort mycket ovederhäftigt prat, över det sätt varpå ofta den ekonomiska administrationen, handhavandet och avslutandet av affärer och leveranser och annat äger rum. När vi började se på bara en liten bråkdel av de ändlösa pappersmassor, som nu strömma in — verifikationer och kvitton över utgifter för förläggningar och annat sådant över hela vårt vida land — så funno vi bland annat ett papper av ungefär följande innehåll. Det var en värnpliktig någonstans i Sverige, i en stor stad för resten, som lämnade ett intyg, där det stod att ett värdfolk hade tagit emot för tio dagars mathållning kr. 63:50. Det fanns ingen adress på de här människorna, men deras namn voro så mycket märkligare. Handlingen var nämligen undertecknad av Göran Persson och Karin Månsdotter.

Det är ju förnämliga namn, och jag undrade först, om det var ett studentkost skämt eller ett försök att driva med de militära myndigheterna. I alla fall var räkningen i vederbörlig ordning attesterad, jag tror av en major i armén, och den hade gått utan att observeras. Nu förmodar jag, att det är fråga om ett slags skämt, men i varje fall är det ett falsarium i fråga om namnen, och vad garanterar, att summan också icke är ett falsarium? Det är ganska svårt att veta.

Det finns exempel, kanske inte likadana men otaliga, som visa att det brister i fråga om kontrollen. Det är alldeles uppenbart, att vad som behövs är en effektiv blixtkontroll, en så att säga flygande revision, som kan på ett tidigt stadium ingripa och rätta till i rent preventivt syfte, och en sådan äga vi ju faktiskt inte. Nu kan man visserligen invända, att vi kanske redan haft de drygaste utgifterna, om vi tänka på de personalindragningar som kunnat äga rum. Men alla veta vi, att läget åter kan kräva, att kadrerna hastigt svälla ut, och då måste kontrollen över de dagliga utgifterna bli snabbare, mera tidsenlig och mera effektiv. Och, herr talman, jag ifrågasätter ett ytterligare steg. Man kan ju inte begära, att intendenturen, så kraftigt som försvarsapparaten sväller ut i mobiliseringstider, skall kunna ha högt kvalificerat folk på alla ställen. Vi se ju, hur officerare av högre och lägre grader med hjälp av en och annan värnpliktig ha hand om viktiga ekonomiska och administrativa uppgifter ute i bygderna. Är det då förmätet att tänka sig, att kommunernas eller överhuvud taget det merkantila och civila livets sakkunskap och praktiska erfarenhet inlemmas rent organisatoriskt i hela denna ekonomiska, administrativa apparat. Jag är övertygad om att, därest så kan ske, stora pengar kunna sparas i detta land. Det kan nog vara så, att mycket av vad som berättas ute i bygderna får tagas med mycket stor reservation, men redan nu strömmar det in så pass många vittnesbörd om oekonomisk eller opraktisk handläggning av dessa ting, att man frågar sig, om icke en annan tingens ordning är nödvändig. Jag är för min del, herr talman, övertygad om att det kan bli möjligt att på det sättet inbespara belopp som utgöra en icke föraktlig del av vad man nu hoppas få ut av den föreslagna omsättningsskatten.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Herr Anderson i Norrköping: Herr talman! När man nu måste vidtaga en, jag vågar säga, så revolutionerande åtgärd som att i det svenska skattesystemet infoga en allmän omsättningsskatt, så måste betänkligheter, invändningar och kritik framkomma från olika håll och med en motivering som mången gång är stark och nästan alltid bestickande. Ingen kan ju ha någon åstundan efter en sådan skatteform som en allmän omsättningsskatt. Vi veta, att den i allmänhet har kommit i tillämpning i andra länder i samma mån som deras ekonomiska status har försämrats. När statsfinanserna blivit alltför svåra att bemästra, tillgripes denna skatteform, som i sig själv är osympatisk och som aldrig skulle komma i fråga i ett land med goda finanser. Men nöden har ingen lag, och nu är man tvungen att tillgripa denna skatteform, som har ett dubbelt syfte, dels och i första hand att skaffa mycket pengar till statskassan, dels också att verka begränsande på konsumtionen med hänsyn till försörjningsläget och av penningpolitiska skäl. Det är med denna motivering omsättningsskatten nu framföres i vårt land. Jag utgår ifrån att riksdagens ledamöter icke komma att resa någon invändning mot omsättningsskatten i och för sig, mot dess princip. Däremot kommer man tydligen att framföra kritik mot enstaka detaljer i propositionen. Man kommer att kräva ytterligare undantag från denna beskattning, och man kommer också att kräva en annan teknisk utformning av densamma. Allt detta är frågor som måste bli föremål för mycket ingående utskottsbehandling.

Jag tror liksom herr Vougt, att denna fråga kommer att kräva en avsevärd tid och ett mycket ingående arbete. Det är då så mycket mera att beklaga, att propositionen har framlagts så sent, att skattens genomförande icke kan ske tidigare än vid årsskiftet. Vi ha ju gång efter annan här i riksdagen betonat, att skall man gå till en allmän omsättningsskatt, är det nödvändigt att klippa till så fort som möjligt. När skatten träder i kraft den 1 januari, är det fara värt, att vi stå där med tomma butiker och tomma portmonnäer. Under den återstående delen av detta år komma säkerligen köpen att forceras i sådan utsträckning, att det icke finnes mycket kvar att köpa på nyåret. Jag förstår att utformningen av denna skatt har krävt en rundlig tid. Man behöver bara läsa igenom skatteförslaget för att inse, hur utomordentligt svårt det problem är som statsmakterna här ha att brottas med, och jag skulle vilja ge ett varmt erkännande åt det arbete som utförts av de tillkallade sakkunniga och av finansdepartementet vid förberedelserna till förslaget.

Det är rent tekniskt sett i många avseenden förebildligt. Förenklingen i utformningen av skatten är förebildlig. Trots det arbete som nedlagts är det i alla fall en hel del problem som fortfarande stå öppna, och detta gör, att man icke kan hoppas på någon snabb behandling i utskottet, och icke heller kan man tänka sig, sådant som läget är, att kunna forcera fram skattens genomförande till en tidigare tidpunkt än den 1 januari. Men detta är att beklaga, ty under denna tid kommer faktiskt mycket att ha runnit bort både av skatteintäkter och varor som icke kan återvinnas. Finansministern är för sent ute med detta skatteförslag; det borde ha tagits upp tidigare och påskyndats mera. Nu vågar man icke kalkylera med större avkastning under den återstående delen av budgetåret än 75 miljoner kronor. Detta täcker endast en försvinnande liten del av det finansieringsbehov som för närvarande föreligger.

Jag skall icke här nu gå in på skattens detaljer. Det har av ett par talare framhållits som ett mycket starkt önskemål, att undantagen från denna beskattning måtte utvidgas. I princip kan jag instämma i de uttalanden som gjorts om att man så långt det är möjligt bör se till, att skatten icke oskäligt hårt drabbar de barnrika familjerna. Denna principiella utgångspunkt är

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

också godtagen vid skatteförslagets utformning, och då det har varit tillfälle för representanter för riksdagspartierna att uttala sig om denna principiella uppläggning, har, såvitt jag vet, icke från något håll rests invändningar mot att man skall utforma skatten så att i största möjliga utsträckning familjerna, framför allt de barnrika familjerna, skonas. Men det säger sig självt, att helt kan detta icke ske, om man överhuvud taget vill ha en allmän omsättningsskatt. Denna skatt drabbar ju i första hand de stora familjerna. Det ligger i omsättningsskattens natur, och det är dess främsta nackdel, att den så gör. Men har man nu en gång bestämt sig för att gå fram på denna skatteväg, får man icke gör undantagen alltför många. De undantag som redan gjorts betyda ju bortfallande av mycket stora skatteintäkter. Det kan tänkas, att ytterligare några undantag med hänsyn till barnrika familjer böra göras, men frågan är då, om man icke får på något annat sätt försöka återhämta, vad som förloras. Då den statsfinansiella synpunkten varit den primära vid uppläggningsen av denna skatt, får den icke sättas åsido.

Den statsfinansiella synpunkten har som sagt varit den primära, men därtill ha också knutits andra synpunkter, den penningpolitiska och hänsynen till vårt försörjningsläge. Alla dessa synpunkter måste hållas tillsammans vid skattefrågans fortsatta behandling, och man får icke så ensidigt, som en föregående talare gjorde, trycka på de rent sociala synpunkterna. Här måste ske en avvägning, och därvid måste särskilt tagas hänsyn till det utomordentligt försämrade statsfinansiella läge i vilket vi nu stå. Finansministerns motivering, som egentligen har karaktären av en ny finansplan, innehåller mycket av intresse, men tyvärr måste jag säga, att man i denna uppläggning också saknar mycket som man väntat att finna där på grund av de erfarenheter som hittills gjorts och på grund av den försämring av vårt ekonomiska läge som under de senaste månaderna inträffat.

Det har redan påpekats i den offentliga debatten, att finansministern med en gest avvisat möjligheterna av en utgiftsbegränsning. Han betraktar i stort sett utgifterna som givna, och han betonar på något ställe, att de begränsningar som äro ekonomiskt och politiskt möjliga äro så pass obetydliga, att de i praktiken icke kunna medföra någon ändring i den statsfinansiella problemställningen. Ja, vi känna ju till detta argument från många föregående remissdebatter, där denna sak varit på tal. När man från riksdagens och oppositionens sida sätter fingret på denna punkt, så vet man, att svaret alltid är detta: kunna herrarna anvisa några besparingsmöjligheter, så äro ni mycket välkomna, men vi ha hittills förgäves väntat på sådana från edert håll. Jag väntar mig det svaret även i dag. Men då kan jag komma med den repliken, som egentligen icke är min, att det tillkommer icke oppositionen eller det borde åtminstone icke vara oppositionens ensak att sörja för detta. Det borde i första hand vara regeringens och närmast finansministerns sak att ha så inventerat och redovisat besparingsmöjligheterna, att icke sådana anmärkningar som de jag nu framfört ideligen skola återkomma. Jag kan icke i propositionen finna, att dessa besparingsmöjligheter ha blivit tillfredsställande redovisade, utan kravet på utgifternas begränsning har helt kort avisats.

Är verkligen vårt läge sådant, att vi här stå alldeles maktlösa? Finansministern tycks anse detta. Han tycks anse, att det praktiskt taget är utsiktslöst att på denna väg komma fram till några större bidrag till budgetens finansiering. Detta är kanske riktigt om man håller sig snävt till vissa begränsade fält av utgiftsområdet, vilket också finansministern gör. Han berör icke alls det mycket omfattande avsnitt som utgöres av kapitalutgifterna.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Vill man på allvar taga upp den sidan av problemet, tvivlar jag icke på att ganska betydande möjligheter att göra besparingar skola finnas.

Icke heller berör finansministern en annan sida av besparingsproblemet, som icke direkt är statsfinansiellt men som har precis samma återverkningar på den allmänna ekonomiska politiken som de statliga utgifterna. Jag syftar på kommunernas utgiftspolitik. Det går ju knappast en dag, utan att man får något varsel om de krav som från kommunernas sida ställas på kapitalmarknaden och på statsunderstöd. Det hade varit befogat, tycker jag, att i denna proposition, där man försöker lägga upp hela vårt lands ekonomiska läge som bakgrund till övervägandet av statsfinansiella åtgärder, tagits upp även kommunernas utgiftspolitik. Jag ser med den allra största oro framför allt på våra stora städers utgiftspolitik och de tendenser som här komma fram. Om man icke här från regeringens sida intar en klar och bestämd ståndpunkt, stödd på en allmän översikt av vårt ekonomiska läge, misstänker jag, att vi mycket snart få bevittna en utveckling, som kommer att bli ödesdiger för hela vårt ekonomiska liv.

Vad besparingsmöjligheterna i administrationen beträffar tror jag icke, att de kunna avfärdas så lätt som finansministern gör. Blir det icke nödvändigt att göra en verklig rationalisering av hela vår statsförvaltning? Den är uppbyggd under tider som ställt helt andra och mindre krav på förvaltningsapparaten än dem som nu ställas. Den är starkt traditionsbunden, vilket är en sak på gott och ont, i många avseenden en sak på gott, och vi ha anledning att taga vara på det som vuxit fram naturligt och som representerar en värdefull tillgång i den svenska statsförvaltningen. Men behovet av rationalisering har särskilt under detta sista år starkt framträtt. Herr Hallén har nysst berört en möjlighet till besparing i förvaltningen, nämligen när det gäller den militära förvaltningen. Jag tror, att han har alldeles rätt i att en militär förvaltningsreform är nödvändig. Jag instämmer däri, och när jag starkt framhåller nödvändigheten av att taga krafttag i besparingssyfte, vill jag ingalunda från detta krav undantaga den militära förvaltningen eller överhuvud taget det utgiftsområde, som konstitueras av de starkt ökade åtgärderna för försvaret. Även där måste och kunna besparingsåtgärder sättas in med ännu större kraft än nu sker. Det gäller att taga vara på de erfarenheter, som göras i dessa dagar rörande den militära administrationens bristfälligheter, vilka i och för sig icke äro onaturliga, när man vet, att de militära organen många gånger ställts inför övermäktiga uppgifter, som man ej varit rustad för. Man bör alltså ta vara på de erfarenheter som gjorts, så att man så snart som möjligt kan komma fram till ett bättre sakernas tillstånd. Men detta gäller även beträffande den civila förvaltningen. Det ställes nu sådana krav på denna, som icke kunna mötas på gamla vägar. En genomgripande rationalisering av hela vår förvaltning vill jag beteckna såsom ett mycket angeläget önskemål. När finansministern för åtskilliga månader sedan fick Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla nya sakkunniga i syfte att undersöka besparingsmöjligheterna, trodde jag att denna sida skulle ägnas uppmärksamhet. Ännu äro dessa sakkunniga, så vitt jag vet, icke tillkallade. Det finnes kanske skäl därför, men det har jag svårt att förstå. När utredningen sättes i gång, vore det önskvärt, att den lades så, som jag har antytt. Det gäller alltså icke bara att sikta på att här och var taga bort någon plats eller göra inskränkningar och omregleringar, utan det är nödvändigt att syfta till en rationalisering av hela vår förvaltning. Det är ett problem, som är så oerhört omfattande, att dess lösning icke kan få omedelbar verkan för statsfinanserna inom näraliggande tid. Men vi skola icke se detta på kort sikt.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättnings beskattning. (Forts.)

Om vi ännu icke se slutet på denna kristid, kunna vi dock redan nu konstatera att åtskilliga nya krav äro av så stor tyngd, att det icke går att väja undan för dem.

Det framgår ju av den föreliggande propositionen tydligare och mera skrämmande än någonsin att faran för inflation är överhängande. Finansministern vill kanske inte erkänna detta. Han menar, att vad som hittills skett har i varje fall icke medfört en sådan risk. Det finnes vissa antydningar i hans uttalande, som peka på, att han icke är blind för att inflationsfaran kan växa lavinartat under kommande månader och år. Det kan ju vara en omdömesfråga hur pass stort allvar man skall tillmäta denna fara, men jag tror, att vi alla kunna ena oss åtminstone om det omdömet, att den faran föreligger och att den kommer att ökas ofantligt, om man icke i tid vidtager kraftiga åtgärder för att möta den.

Jag känner mig icke vid läsningen av denna proposition övertygad om att finansministern har det fasta grepp om rorkulden som nu mer än någonsin är nödvändigt. Jag har icke fått klart för mig, att han ser den väg han skall gå. Det förekommer en del tveksamma och motstridiga uttalanden i propositionen, som icke båda gott. Den fara för inflation, som nu uppenbarligen föreligger, yppar sig framför allt i den omständigheten, att samtidigt som statens utgifter gå i höjden på ett sätt som gör att nytt sparande icke på långa vägar kan förslå för att täcka den våldsamma utgiftstegringen, låter man också de enskilda penninginkomsterna ökas genom statliga åtgärder av olika slag. Vi ha där ett problem, som till min stora förvåning knappast berörts i propositionen.

Jag läste i en dansk tidning för ett par dagar sedan ett uttalande av den danska Nationalbankens direktör herr Bramsnæs. Han har förut varit finansminister, och hans politiska hemvist är socialdemokratien. Han betonade på tal om sitt lands ekonomiska läge, att inflationsfaran måste mötas genom åtgärder av olika slag, bl. a. genom att åstadkomma en mera effektiv priskontroll och genom att förhindra lönestegringar. Jag citerar detta endast för att framhålla att en finansminister i ett annat land av samma politiska uppfattning som vår finansminister och i ett läge, som visserligen är svårare än vårt, men i många avseenden likartat, kan komma fram med så bestämda uttalanden.

Jag kan icke se att det skall bli möjligt att hindra den ödesdigra utveckling, som vi alla vilja undvika, i riktning mot en penningförsämring, ja, rent av en penningförstöring, om vi icke taga upp den sida av problemet, som jag här har berört. En fortsatt kontroll av löner och prisutveckling blir nödvändig. Jag betonar, att jag tänker icke endast på arbetslönerna; här måste det göras en avvägning mellan å ena sidan priserna på jordbrukets produkter och de rörliga tilläggen för statens och kommunernas tjänstemän och arbetslönerna. Allt detta måste hållas samman. Det går icke att låta en av dessa faktorer basa i väg på egen hand, medan man söker bemästra de andra. Den politik, som skall föras, måste förstå att hålla ihop detta. Det är sammanhanget och syntesen, som jag efterlyser i föreliggande proposition.

Det är tillfredsställande att finansministern på flera ställen starkt understryker att produktionen måste hållas i gång och att det är det viktigaste av allt. Jag tror, att han kan påräkna ett allmänt instämmande i det uttalandet när det gäller åtgärder, som vi måste vidtaga för att möta en befarad arbetslöshet. Men först och främst gäller det ju — jag tar fasta på hans egna ord — att hålla den enskilda produktionen vid liv. Men när man å ena sidan uttalar sig för att produktionen skall hållas i gång, men å andra sidan vidtager beskattningsåtgärder, som hota att förhindra produktionen, då saknas

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

sammanhanget. Vi få räkna med, att om den av riksdagen i år beslutade krigskonjunkturskatten kommer att fortsätta i oförändrat skick, så kommer den att verka produktionshämmande och detta framför allt på nystartad verksamhet, som även finansministern understryker såsom önskvärd. När det nu gäller att draga upp riktlinjerna för krigskonjunkturskatten i fortsättningen, måste man taga hänsyn till nödvändigheten att icke förhindra utan stödja en sådan nyskapande verksamhet.

Jag tror icke, att det blir möjligt att genom statliga åtgärder återhämta vad som går förlorat genom bortfall av naturliga enskilda produktionskrafter. Sådana åtgärder skulle lätt komma att medföra överhängande risk för en sådan penningvärdesförsämring, som man avser att förhindra. Jag har därför svårt att förstå de antydningar finansministern gång på gång gör om de möjligheter som finnas för att ingripa stödjande när det gäller produktionen, och härför måste avsättas väsentliga resurser. En sådan politik skulle, miss-tänker jag, komma att slå slint, när det gäller att lösa arbetsproblemet, men säkerligen medföra ytterst olyckliga verkningar för penningväsendet.

Ja, herr talman, det kunde vara mycket att tillägga, men jag vill begränsa mig till vad jag här har sagt. Jag vill understryka, att man framför allt måste begära av den finansiella ledningen ett fast grepp på problemen och en klar kurs framåt. Jag beklagar, att jag icke av propositionen fått det intrycket att vår finansledning har fått ett fast grepp om uppgiften, och jag saknar också antydningar om den klara kursen.

Herr Henriksson: Herr talman! Vi ha nu nått ett sådant stadium i vårt statsfinansiella läge, att diskussionen icke längre rör sig om, *hurvida* vi skola tillgripa en ur alla synpunkter så otrevlig inkomstkälla som en allmän omsättningsskatt, utan diskussionen rör sig mera om *på vad sätt* en sådan skatt skall utformas.

Efter ett långt övervägande har finansministern förelagt riksdagen sitt förslag. Det tillkommer nu riksdagen att ägna det förslaget en noggrann prövning. Att en riksdagsbehandling av detta ärende bör bli särskilt ingående och allvarlig, därför tala flera skäl. Omsättningsskatten är på förhand mycket svåröverskådlig till sina verkningar. Många skäl kunna anföras både för och emot det ena eller det andra tillvägagångssättet, och det gäller att väga dessa skäl mot varandra, så att man når fram till en så vettig lösning som möjligt. Finansministern har sent omsider fattat sin ställning, men det förefaller, som om han inte gjort det med den tvärsäkerhet, som han i andra sammanhang lagt i dagen. För min del kan jag acceptera de skäl, som departementschefen framhållit för att lägga skatten på sista ledet i varuförmedlingen, nämligen på detaljhandlarnas försäljning till konsumenterna. Skatten har därigenom fått karaktär av en allmän konsumtionsskatt. Men det är också av vikt, att man behåller den riktpunkten hela vägen igenom. Jag kan också acceptera den föreslagna skattesatsen, men sedan har jag svårt att vara med stort längre om propositionens förslag till lösning. Det finnes en hel rad invändningar att göra gent emot förslaget, både av principiell och praktisk natur.

Jag skall icke nu upptaga tiden med att göra någon detaljgranskning av propositionen. Det blir väl tillfälle att göra det motionsvägen. Men ett par betydelsefulla frågor i problemkomplexet anser jag dock lämpligt att beröra redan på detta stadium av behandlingen. Redan under detta ärendes förbehandling har frågan om synlig eller osynlig skatt mycket livligt debatterats. Finansministern har för sin del stannat vid en osynlig skatt. I den pressdebatt, som

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

försiggått sedan propositionen framlades, har man inom olika läger rest bestämda invändningar mot en dylik lösning, inte ens statsrådet Wigforss' eget huvudorgan har känt sig övertygat om hans skäl till förmån för den osynliga skatten. Jag kan dock först som sist säga ifrån, att man inom detaljhandeln och hantverket — som ju här måste tjänstgöra som statens skatteindrivare och vars uppfattning på den här punkten man därför borde taga en viss hänsyn till — är till övervägande del av den bestämda uppfattningen att skatten bör vara synlig för konsumenterna, då varan betalas. Det är tiotusental företagare, som stå bakom den uppfattningen. En motsatt uppfattning har jag inom handeln endast påträffat hos en del företagare, vilkas antal jag kan räkna på fingrarna. Samtliga dessa fall representera den stora varuhustypen. Bland de skäl, som man från varuhushåll anfört till förmån för den osynliga skatten, finnas skäl, som obetingat styrka den övriga handelns och hantverkets synpunkter i frågan.

Utav departementschefens uttalande i propositionen framgår, att ett avgörande skäl för hans ståndpunktstagande varit av en ganska anmärkningsvärd beskaffenhet. Han räknar nämligen med att konkurrensen skall verka i sådan riktning att omsättningsskatten delvis vältras över på detaljisterna. Jag må säga, att det är en mindre vacker tanke som på det sättet kommer till uttryck från högsta statsmaktens sida. Här säger man, att det är fråga om att genomföra en konsumtionsskatt, och så räknar man med att kunna vältra över en del av den beskattningen på den redan i nuvarande läge ganska hårt pressade detaljhandeln. Nu har jag emellertid den bestämda uppfattningen att finansministern spekulerat fel i detta sitt resonemang. Jag är ganska övertygad om att den osynliga skatten i många fall kommer att kosta konsumenterna mer än skattesatsen.

Jag skall taga bara ett enda litet exempel, som jag tror vara ganska belysande. Vi antaga, att ett kafé för närvarande tar 40 öre för »en kaffe». Skall det sedan tillkomma en omsättningsskatt av 5 %, gör detta 2 öre. Jag frågar, om det finns någon här i kammaren som tror, att detta kafé sedan debiterar 42 öre för kaffet, om skatten skall bli osynlig? Jag är ganska övertygad om att priset i stället blir 45 öre; staten får 2 öre och kaféinnehavaren 3 öre. Därtill skall konsumenten betala drickspengar på det höjda priset. Eftersom jag här kommer in på frågan om drickspengar vill jag framhålla, att höjningen av dessa blir ännu mer markerad, då det gäller restaurangnotorna. Då skall personalen ha drickspengar även på statsskatten, vilket jag anser vara ganska orimligt. Men jag tror, att förhållandet kommer att bli ungefär detsamma på flera andra områden, framför allt på områden där man icke rör sig med så stora belopp. Jag tror, att det i stor utsträckning blir småfolket som kommer att drabbas av den avrundning uppåt av priserna, som kommer att bli en följd av skatten.

Att vidare den osynliga skatten ger spelrum åt illojala konkurrensmetoder har departementschefen själv medgivit. Det är också ett skäl, som ur handelns och hantverkets synpunkt talar för den synliga skatten. Från handelns och hantverkets sida vill man ha klara linjer i sitt förhållande till konsumenterna. Man vill icke ha möjliggjort, att misstankar kunna uppstå från konsumenternas sida, att man icke fullgör den uppgift som skatteindrivare, som staten här lägger på en, på ett lojalt och tillfredsställande sätt. Man vill med ett ord i möjligaste mån undvika alla irritationsanledningar. Sådana finns det sannernigen redan tillräckligt av i dessa hamstrings- och ransoneringstider. En osynlig skatt innebär också en skatt på skatten. Om detaljisten skall täcka sig helt för det belopp, som staten skall ta ut från honom, kan han icke kalkylera

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

enbart med 5 % pålägg utan måste ha $\frac{1}{4}$ % därtill. Jag tror, att konsumenterna få ganska svårt att förstå detta, vilket kan vålla irritationer.

Sedan ha vi frågan om återbäring och kassarabatt, något som ju förekommer i hela livsmedelshandeln. Jag måste fråga: skall återbäring och kassarabatt betalas även på den i kalkylen inarbetade skatten? Då kommer detta att ytterligare förhöja kalkylen, kanske med ännu en liten avrundning. Det finns en hel rad andra svårigheter och problem, som den osynliga skatten för med sig. Jag kan t. ex. nämna märkesvarorna. Vad skall priset bli för en enkronas tandkrämstubb t. ex.? Fem öre i skatt på stomatoltuben begriper konsumenten, men han begriper knappast ett pris av 1.06 eller 1.10 eller vad det nu kan stanna vid efter dessa kalkyler. Ett annat exempel: hur har man tänkt sig, att tidningskolportören i gathörnet skall kunna täcka sig för eller bära den osynliga skatten? Jag behöver väl icke anföra flera exempel i detta sammanhang.

Så ett par ord om kontrollen och indrivningen. Jag undrar, om ej industrisockerskatten har givit en del erfarenheter, som visa vilka svårigheter det är att få den stora mängden av riktigt små företag att ingiva deklARATIONER och betala skatt. Om skatten blir synlig, blir det betydligt lättare att fånga in dem. Konsumenterna själva komma säkert att bli till god hjälp därvidlag. Om skatten göres synlig och kontrollen kontinuerlig, kunde man måhända också koppa bort taxeringsmyndigheterna och det årliga deklARATIONSFÖRFARANDET. Om icke taxeringsmyndigheterna spricka redan på krigskonjunkturskatten, så är det väl ganska sannolikt att de komma att spricka på uppgiften, om de få hela den här omsättningsskattedeKLARATIONEN såsom påbröd. Jag tror, att man kan hysa ganska allvarliga farhågor i den riktningen.

Till slut vill jag beröra ett par saker i den föreliggande lagtexten såsom exempel på att där finns en hel del att titta närmare på. Ordet »butikshandelsvaror», som här förekommer, anser jag vara ganska olyckligt valt. Då det därtill är oklart definierat vad man menar med butikshandelsvaror, så kan tolkningen leda till ganska orimliga konsekvenser. Såvitt jag har kunnat fatta propositionen är ett tröskverk eller en cementsäck icke butikshandelsvaror i propositionens mening, och därför äro båda fria från omsättningsskatt — såvida de icke köpas i en detaljhandel. Första paragrafen är nämligen så skriven, att all försäljning från en detaljaffär är skattepliktig. Vad blir då följden av detta? Jo, naturligtvis att en lanthandlare eller en järnhandlare aldrig i fortsättningen kan tänka sig få sälja några tröskverk eller några cementsäckar. Detta har väl ändå icke varit lagskrivarnas mening.

En annan sådan där bestämmelse, som kan leda till ganska orimliga konsekvenser, är följande. En restaurang t. ex. betraktas i propositionen såsom en återförsäljare, och som sådan skall den icke vara skattskyldig för de varor den använder i rörelsen. Men om restaurangen köper sina varor hos en detaljist, måste den betala skatt för dessa varor. Jag vill inom parentes påpeka, att leveranser från detaljhandlare till restauranger och liknande förekomma i betydligt större utsträckning än vad det förefaller att finansministern i propositionen förutsatt. Denna skatt får av restaurangen avdragas, då den följande månad redovisar sin skatt till statsverket. Om däremot restaurangen köper sina varor hos en grossist, behöver den icke förskotta en sådan skatt. Följden av denna bestämmelse måste bli, att detaljhandeln förlorar hela sin ganska avsevärda försäljning till restauranger, kaféer, matserveringar och dylika företag. Det vore ganska upprörande, om riksdagen skulle låta denna bestämmelse kvarstå i förslaget, när den leder till sådana konsekvenser.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Herr talman! Det finns en hel del andra dylika detaljer i denna proposition, som det kunde finnas anledning peka på. Jag skall emellertid nöja mig med de gjorda anmärkningarna och hemställer om remiss av propositionen till vederbörande utskott.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Jag vill gärna medge, att det var med mycket stort intresse jag lyssnade till det anförande, som herr andre vice talmannen här höll för ett par timmar sedan. Jag nekar icke till att jag i icke få hänseenden delar de synpunkter på detta problem, som han anlade. Det kan ju icke hjälpas, att denna beskattning kommer att träffa de allra fattigaste i detta land på ett mycket kännbart sätt, och att man därför under utskottsbehandlingen nog får försöka att på ett eller annat vis komma fram till något slags modifikation synes mig ganska uppenbart. Man behöver bara tänka på en sådan sak som halvsulningen, som är en ytterst betungande detalj för barnrika familjer, och huru olämpligt det är, om den nu skall träffas av omsättningsskatten. Åtskilliga liknande exempel skulle kunna anföras. Å andra sidan får man naturligtvis icke gå så långt vid en eventuell justering, att man gör undantagen till regel, ty då förfelas ju hela syftet med denna nya skattelagstiftning.

När man får denna proposition i sin hand, kan det icke hjälpas, att man ganska omedelbart finner sig böra framföra ett par erinringar av mera konstitutionell art. Här har i detta ärende förekommit ett remissförfarande, som förefaller ovanligt. Jag föreställer mig, att kammarens ärade ledamöter redan observerat, att det aktstycke, som här remitterats till cheferna för vissa ämbetsverk, icke är departementsförslaget utan den sakkunnigepromemoria, som ligger till grund för departementsförslaget. Nu är det ju så, att departementsförslaget i icke oväsentliga hänseenden skiljer sig från de sakkunnigas P. M. Därför undrar jag — det är min personliga mening — huruvida det icke blir nödvändigt för utskottet att föranstalta om en snabbremiss av propositionen åtminstone till vissa instanser för att se, huru de ställa sig till densamma.

Även i ett annat hänseende torde propositionen vara rätt anmärkningsvärd. Det gäller bestämmelsen i 2 § 2 mom., som lyder sålunda: »Kungl. Maj:t äger förordna om ytterligare undantag från skatteplikt beträffande särskilda varor eller varugrupper.» Detta innebär, såvitt jag förstår, realiter, att riksdagen, om den godkänner förslaget, på Kungl. Maj:t överlåter sin beskattningsrätt. Jag vet icke, huruvida något precedensfall föreligger på detta område, men jag tror det knappast. Därmed må dock förhålla sig hur som helst. Vad som är värre är, att denna lag, såsom den nu är lagd med dold skatt, i sina verkningar betyder, att riksdagen icke endast överlåter sin beskattningsrätt på Kungl. Maj:t utan i praktiken även överlåter den på den enskilda köpenskapen. Det kan nämligen i vissa lägen mycket väl bli så, att det blir de enskilda köpmännen som bestämma, vilka varor som skola beskattas, och icke statsmakterna — ett spörsmål som jag skall be att få återkomma till om ett ögonblick.

Departementschefen synes väsentligen ha stannat för systemet med dold skatt, emedan detta system, som det heter i departementschefens uttalande, »ur administrativ synpunkt ställer sig enklast». Det är naturligtvis, herr talman, en alldeles legitim och naturlig synpunkt på problemet. Men jag tycker, att även allmänheten, som ju dock är den som skall betala pengarna, bör ha ett ord med i laget. Och ur allmänhetens synpunkt bör det te sig såsom något av en — jag anser det icke vara ett för starkt ord — styggelse, att skatten göres osynlig och okontrollerbar. Ty endast om den är synlig har ju allmän-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

heten någon garanti för att den icke skall behöva punga ut med mer än vad som är oundgängligen nödvändigt. Om skatten, såsom i propositionen föreslås, lägges in i utförsäljningspriset, frestas nog säljaren — och det är en omständighet, som under de senaste dagarna ofta påpekats i pressen och även här av närmast föregående talare — ganska lätt att avrunda priset uppåt till nackdel för köparen. Också i övrigt torde nog, såsom t. ex. tillförordnade generaldirektören för kommerskollegium i sitt yttrande framhåller, under tider av stigande priser säljarna komma att motivera prisförhöjningar med den nyinförda skatten, även om prisförhöjningen går åtskilligt över de fem procent, som omsättningsskatten betingar. Departementschefen menar, att värdet av dylika argument icke bör överskattas. I stället synes han luta åt den uppfattningen, att konkurrensen köpmännen emellan skulle hindra en dylik utveckling. Jag har för mitt vidkommande svårt att känna mig riktigt övertygad om bärkraften i en dylik förmodan.

Däremot måste man, när man talar om konkurrensen, sannolikt räkna med ett annat förhållande, nämligen detta. Vid en dold skatt finner i synnerhet ett större företag, om det så vill, ganska lätt möjligheter till allehanda manipulationer med priserna. Varken staten, som ju skall taga ut sina pengar på den samlade omsättningen, eller allmänheten, som har att betala skatten inlagd i utförsäljningspriset, har någon möjlighet att kontrollera, vilka varor som i verkligheten tillhandahållas skattebelagda eller, därest de äro skattebelagda, till vilken procentsats detta skett. Det blir med andra ord — och jag återkommer här till vad jag antydde för ett ögonblick sedan — i många fall i realiteten köpmännen och icke statsmakterna, som avgöra, vilka varor eller varuslag, som skola falla under den nya omsättningsskatten, och vilka som skola hållas utanför. En sådan ordning kan omöjligen anses vara för svensk skattelagstiftning tillfredsställande.

Rättvisligen vill jag också medge, att departementschefen ingalunda är blind för dylika alternativ. Han säger sig icke förbise, att vid dold skatt utrymme finnes för en prispolitik från större företags sida, som »kan medföra icke önskvärda rubbningar i rådande konkurrensförhållanden». Han är så pass öppen för resonemang på den punkten, att han menar, att en sådan händelseutveckling skulle kunna föranleda »införandet av rätt för Kungl. Maj:tt att exempelvis för viss bransch föreskriva obligatorisk skattedebitering». Men han anser å andra sidan icke, att denna riskfaktor för ögonblicket är av den beskaffenhet, att den behöver tillmätas avgörande inflytande på frågan huruvida skatten skall göras dold eller synlig. Endast utvecklingen lär väl kunna ge svar på spörsmålet, vem som härvidlag har rätt.

Bland argumenten emot den synliga omsättningsskatten anföres i propositionen också det, att den i praktiken skulle ställa till trassel vid kreditköp. Man menar — det framgår ganska tydligt av ett uttalande i propositionen — att det är omöjligt att föreskriva, att köparen vid varje kreditköp skall i förskott erlägga omsättningsskatten. »Det förekommer exempelvis ofta», heter det i departementschefens uttalande, »att varor i ett hushåll tagas på kredit mot månadsräkning och levereras dagligen och ibland t. o. m. flera gånger samma dag.» Detta är naturligtvis alldeles riktigt, men detta hänsynstagande till kredithandeln finner jag för min del en smula överraskande, i varje fall när det kommer från detta håll. Annars är det ju dock så, att man numera överallt inom detaljhandeln såvitt möjligt strävar efter att begränsa eller avskaffa det ur många synpunkter osunda creditsystemet. Ja, det är ju ingalunda obekant, att inom en viss och mycket betydande del av detaljhandeln här i landet detta creditsystem överhuvud icke alls är tillåtet: där får man endast

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

köpa kontant. Detta tilltalande saneringsarbete inom detaljhandeln hän mot kontantköp skulle i varje fall icke främjas genom att omsättningsskatten på sätt som i propositionen föreslås göres för allmänheten osynlig. En öppen skatt däremot bleve sannolikt en sporre till en ytterligare utveckling i positiv riktning på detta fält, alltså till förmån för en ytterligare utveckling av kontantköp inom detaljhandeln, en utveckling som det tydligen ligger i det allmännas intresse att gynna.

Emellertid är huvudanledningen till att jag för mitt vidkommande vill ha omsättningsskatten synlig den, att endast därigenom erhåller allmänheten vad jag skulle vilja kalla det nödiga skyddet emot skattens otillbörliga utnyttjande dels av icke lojala näringsidkare och dels av staten, ett skydd som jag tycker att konsumenterna äro mer än väl i behov av i dessa tider av allmän fördyring. Den synliga skatten skyddar konsumenterna, som jag sade, emot icke lojala näringsidkare därigenom att den hindrar dem att under beskattningens mask vidtaga icke motiverade prishöjningar. Det är t. ex. vid en dold skatt lätt att säga, att den och den varan blivit så dyr därför att skatten tillkommit, utan att därför fördyringen står i proportion till skattebeloppet. Det är så sant som det blivit sagt, att vill man bromsa en snabbt stigande priskurva torde den dolda skatten icke vara det lämpligaste medlet.

Men vidare, herr talman, den synliga skatten skyddar allmänheten även mot staten, och det anser jag vara en synpunkt, som det kan vara nyttigt att här draga fram. Så länge omsättningsskatten hålles dold för allmänheten, så att allmänheten icke kan avgöra vad som är varupris och vad som är skatt, så länge har staten naturligtvis möjligheter att utan allmänhetens kontroll skruva upp skattesatsen ungefär huru långt som helst.

Det må vara sant, att vi i dessa tider måste underkasta oss en mycket hård både direkt och indirekt beskattning, men ett motiverat krav från medborgarnas sida synes då vara, att de åtminstone upplysas om, huru mycket de få betala i skatt. Ett sådant krav tycker jag för övrigt står i god överensstämmelse med vad vi då och då här i kammaren brukat kalla en god demokratisk ordning. »Intet är så obehagligt som att bliva hängd i mörker», heter det ju. Den gamla välkända voltairianska satsen kommer nog allmänheten att erinra sig, då man i dessa dagar så livligt diskuterar dold eller synlig omsättningsskatt.

Herr talman! Jag vill avsluta detta korta anförande med att uttala en förhoppning, att det skall bliva möjligt att först i utskottet och därefter i riksdagen i allmänhetens och näringslivets intresse få fram en justering av propositionen, just på denna enligt min uppfattning ganska väsentliga punkt.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Det har här givits försäkringar om, att den anslutning, som regeringens förslag om omsättningsskatt har fått, utgör ett vittnesbörd om den enighet, som för närvarande skulle råda här i landet. Enigheten är bara skenbar. Den begränsar sig till riksdagens fyra stora partiets företrädare, men förefinnes icke bland de breda folklagren i vårt land. Ty om man beslutar en skatt, som är så hög, att en fattig folkpensionär med 300 kronor i folkpension får betala 33 kronor i skatt — om man på samtliga medborgare i detta land slår ut den summa, som det är meningen, att staten nu skall taga in, så får en sådan person betala 33 kronor, d. v. s. över 10 % av sin årsinkomst — så kommer icke en sådan folkpensionär att tycka, att han

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

är belåten. Om det invändes, vilket är berättigat, att en folkpensionär icke kan beräknas konsumera lika mycket som människor i allmänhet och därför icke kommer att få avstå 10 % av sin inkomst, så innebär ju ett sådant resonemang ingenting annat än ett konstaterande av, att de svenska folkpensionärernas levnadsstandard ligger under den genomsnittliga. Jag föreställer mig likaledes, att, om man frågar en familjeförsörjare med dålig inkomst och 5 personers hushåll, huruvida han känner sig tillfredsställd med en beskattning, som för honom och hans familj resulterar i en utgift på 150 kronor, så lär man icke heller få ett svar, vilket bekräftar riktigheten av påståendet, att det råder enighet angående den föreslagna omsättningsskatten. Nej, enigheten är begränsad och sträcker sig icke till de fattiga i landet. Denna skatt är nämligen till hela sin karaktär en fattigmansskatt.

Inom parentes vill jag framhålla, att det material, som herr Wigforss bifogat sin proposition, är föga ägnat att tjäna som grundval för en diskussion. Det ger dock vissa glimtar. Jag har roat mig med att titta på uppgifterna angående den utveckling i skattehänseende, som försiggått här i landet under de senaste sex åren. Jag angriper naturligtvis icke herr Wigforss ensam; han företräder ju hela regeringens ståndpunkt. Att jag särskilt riktar mig mot honom beror på, att han tidigare varit en av de mest framträdande opponenterna mot den indirekta beskattningen, mot en beskattning, som till hela sin karaktär är sådan, att den måste drabba de fattiga och endast kan lända till fördel för de rika. Det visar sig enligt herr Wigforss' proposition, att den indirekta skatteandelen av inkomsten för inkomsttagare med högst 1,300 kronor under sex år ökat från 8.8 % till icke mindre än 14.2 % — och då äro inte alla indirekta skatter medräknade. Motsvarande siffror utgöra för en inkomsttagare med 10,000 kronors inkomst 3 % resp. 4.8 %. Den totala skatten har för en inkomsttagare med 1,300 kronors inkomst ökats med 37 %. Motsvarande skatteökning utgör för en inkomsttagare med 10,000 kronors inkomst 34 %. Dessa siffror giva vid handen, att utvecklingen gått i den riktningen, att på de mindre inkomsttagarna lagts en proportionsvis större skatteböroda än på de större inkomsttagarna. Detta beror på, att man i så hög grad litat till indirekta skatter för att finansiera de statliga utgifterna. I propositionen uttalas, att vi under innevarande budgetår kunna uppskatta de statliga utgifterna till 3.3 miljarder kronor. Därvid ha icke medräknats vissa utgifter, som man förutser måste göras, för att understödja vissa folkgrupper, vissa utgifter, som måste göras för att stödja produktionen — vilka utgifter förmodligen komma att bli ganska betydande — samt ej heller utgifter för eventuell ökad mobilisering. Man torde därför utan att behöva riskera att göra sig skyldig till någon större överdrift kunna utgå ifrån, att de statliga utgifterna under innevarande budgetår kunna komma att springa upp till 4 miljarder kronor. Det gör per månad 335 miljoner kronor. Om man genom denna omsättningsskatt skulle få in 200 miljoner kronor, så skulle detta innebära, att man finge in ungefär så mycket som behövs för 3 veckors utgifter. Det är allt vad man skulle få in genom omsättningsskatten. För att staten skulle kunna täcka sina utgifter för tre veckor, så skulle således en familj med sju personers hushåll få betala icke mindre än 230 kronor i skatt! Skatten skulle komma att täcka endast en relativt liten del av statens utgifter, och den skulle således statsfinansiellt sett bliva tämligen betydelselös, men dess verkningar skulle komma att för små inkomsttagare och för barnrika familjer bli nästan katastrofala.

Denna skatt skulle särskilt hårt drabba de fattiga. Av en i propositionen intagen uppställning, utvisande antalet inkomsttagare och fördelningen av de-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ras inkomster, framgår, att inkomsttagare, representerande — om samtliga familjemedlemmar medräknas — ungefär 5.5 miljoner människor med en inkomst på högst 4,000 kronor per skattedragare, skulle få betala $\frac{3}{4}$ av samtliga beräknade utgifter. Resten skulle betalas av inkomsttagare med över 4,000 kronors inkomst. Härvid bör beaktas, att en relativt stor del av nationalinkomsten belöper på sistnämnda kategori. Härav kan återigen konstateras, hurusom det blir de fattiga, som få betala, medan de rika slippa tämligen lindrigt undan.

80 % av dem bland våra inkomsttagare, som upptagas i taxeringslängderna, uppbära sammanlagt endast 50 % av nationalinkomsten, medan 2.5 % av våra inkomsttagare uppbära icke mindre än 20 % av nationalinkomsten. Jag har anfört dessa siffror, därför att det i tid och otid brukar framhållas, att den direkta skatten drabbar de stora inkomsttagarna särskilt hårt. Herr Wigforss yttrade för en tid sedan, att det var tragiskt, att det funnes så få stora inkomsttagare i riket. Proportionellt sett drabbar naturligtvis den direkta skatten hårdare de större inkomsttagarna än de små. Därmed är naturligtvis icke sagt, att det direkta skattetrycket är avvägt på ett rättvist sätt. När en person med 1,300 kronors beskattningsbar inkomst betalat sin skatt, så har han, med nuvarande skattesatser — efter tidigare anförda bristfälliga beräkningsgrunder — kvar att leva på 1,084 kronor, medan en inkomsttagare, som har 50,000 kronor beskattningsbar inkomst, efter att hava betalt sina skatter, får kvar 32,018 kronor. Det låter ju mycket imponerande, då man säger, att en person får betala nära 18,000 kronor i skatt, men inte kan man, då det gäller en människa, som efter att ha betalt sin skatt har kvar 32,000 kronor att leva på, tala om en tryckande skattebörd. Det är bluff att säga, att statens skattepolitik tvingar en sådan människa att inskränka sig. I verkligheten är det endast de små inkomsttagarna, som tvingas att inskränka sig genom statens skattepolitik. Nu vill man införa beskattning av kött, fläsk, ägg, fisk, ost, bröd, trädgårdsprodukter, specerier, kolonialvaror, drycker, all mat som förtäres utom hemmet, kläder, skodon, möbler, husgeråd, trycksaker, tvättmedel o. s. v., alltsammans nödvändighetsvaror. Regeringen har sökt mildra intrycket av detta förslag genom att från beskattningen undantaga vissa varor: mjölk, smör, margarin, bränsle, lyse, medicin, spritdrycker o. s. v. Det är i huvudsak härvidlag fråga om varor, som redan tidigare utsatts för en hård skattebelastning. Man har nu undantagit dessa varor, icke därför att de ansetts principiellt böra vara skattefria, enär de konsumeras av de breda folklagren. utan därför att de redan förut drabbats av en relativt kraftig beskattning.

I propositionen har, liksom i den diskussion, som förts angående det kungl. förslaget, framhållits, att syftet med omsättningsskatten icke endast är att skaffa pengar för att finansiera de väldiga statsutgifterna, utan att framtvinga en minskning av konsumtionen här i landet. Denna förklaring är ju cynisk, ty det framgår av de exempel, som jag här anfört på hur mycket den fattige och hur mycket den rike har kvar, efter att ha betalt sina skatter, att det icke blir den rike utan den fattige, som kommer att tvingas minska sin konsumtion. Icke kommer den rike att äta mindre eller sämre, därför att beskattningen blir hårdare. Den konsumtionsinskränkning, som man vill försöka åstadkomma, kommer uteslutande att drabba de breda arbetande folklagren. Det är arbetarna och icke de rika, som komma att få inskränka sin konsumtion. Det blir de fattiga, som komma att nödgas äta mindre och att få nöja sig med sämre bostäder och sämre kläder.

Man har i detta sammanhang talat om angelägenheten av att förhindra inflation. Som jag redan tidigare framhållit, förefaller detta ganska långsökt. Det är klart, att om staten tager ut 200 miljoner kronor och därigenom ned-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

bringar konsumtionen av vissa produkter, så kan detta icke ha någon egentlig betydelse för den svenska valutapolitiken. Däremot måste det ha stor betydelse, att man ökat statens utgifter från 1.5 miljarder kronor till bortåt 4 miljarder.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja göra en erinran rörande förhållandena under det förra världskriget. Även då uppstod inflation. Våra betingelser voro emellertid då mycket gynnsammare än nu. Sverige blev ju rikt, tack vare kriget. Förut hade Sverige varit ett fattigt, kapitalimporterande land. Det förvandlades genom kriget till ett förmöget, kapitalexporterande land. De svenska kapitalisterna tjänade väldiga summor på kriget. Betingelserna äro inte riktigt likadana under detta krig. Under det förra kriget dröjde det icke mindre än tre år, innan statsutgifterna fördubblades. Under detta krig ha statsutgifterna mer än fördubblats på ett år. Inflationsskatten är därför åtskilligt större än den var, när förra världskriget bröt ut. Därmed vill jag icke alls hävda, att man ingenting skulle kunna göra för att undvika inflation. Det är klart, att man bör försöka vidtaga åtgärder för att undgå inflation. De åtgärder, som regeringen här föreslår, komma emellertid icke att ha någon praktisk betydelse för motverkande av inflationen, lika litet som det spelade någon praktisk roll i samma avseende, att riksdagen i fjol beslöt anslå en betydande summa för att subsidiera kolhandeln. Jag har redan förut i dag påpekat, att så skedde under framhållande av, att kolet spelade en nyckelroll för prisbildningen. Man ville söka förhindra, att en stegring av kolpriserna skulle medföra en allmän höjning av prisnivån. Man menade sig, för att förhindra inflation, vara tvungen att välja subsidievägen. Nu har man på detta område, såvitt jag kan finna, fullständigt slagit till reträtt. Kolpriserna ha stigit på ett mycket ödesdigert sätt. På andra områden kunna liknande tendenser iakttagas. Medan man talar om att vi böra försöka undvika inflation, ha livsmedelsprisen stigit med närmare 20 %. Återigen har man en brasklapp till hands: det heter, att man måste vidtaga åtgärder, för att arbetarna icke skola få kompensation, vilken förmenas medföra inflation. Man går på sidan av saken. Man för inför folket ett slags skuggfäktning, varigenom man icke kan uppnå annat resultat än att dölja de verkliga anledningarna till, att inflationsfrågan blivit aktuell, till att vi få dyrtid och till att man för en politik, som förr eller senare kommer att medföra statsbankrutt.

Sedan regeringens förslag framlagts, har i pressen på olika håll hävdats, att man måste genomföra besparingsåtgärder. I dagens diskussion ha flera talare gjort gällande, att här måste det sparas. Den första åtgärd, som kan vidtagas, för att minska statens deficit, är att minska rustningarna. Det finns väl ändå ingen, som inbillar sig, att Sveriges fred och säkerhet äro beroende av om statens utgifter stiga till 2 eller till 4 miljarder kronor. Jag går icke så långt, att jag hävdar, att det är alldeles ligkiltigt, om man vidtager åtgärder för att sätta landet i försvarstillstånd, men jag påstår, att slöseriet med pengar för militära utgifter icke har någon som helst avgörande betydelse, när det gäller tryggheten av landets självständighet och frihet. Det har talats om det militära slöseriet, som har sin grund i vederbörandes inkompetens. Under urtima riksdagens remissdebatt anförde jag som exempel på sådant slöseri byggandet av en del av Storsien-vägen, som kostat 4 kronor per millimeter, världens dyraste väg. Dyligt slöseri har naturligtvis bidragit till att skärpa det nuvarande ohållbara ekonomiska läget. Här växer fram en kristidsbyråkrati. Jag medger, att det är nödvändigt vidtaga åtgärder för att åstadkomma en rättfärdig fördelning av de minskade tillgångar, som finnas att dela. Man får emellertid det intrycket, att kristidsbyråkratien kommer att utveckla sig precis på samma sätt som salig bränslekommissionen, vars verksamhet kostade lika mycket som den ved, kom-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

missionen anskaffade. Vi ha ju visserligen statsrevisionen, som är en gammal ärevärdig institution. Men såvitt jag förstår så passar sig statsrevisionen nog för att titta på framför allt det militära slöseriet. Krisrevisionen har ju visserligen kommit med anmärkningar, exempelvis när man konstaterat, att några militärer hade genom ovarsamhet åsamkat staten en merutgift på 14 kronor i det att man icke tömt en potta i tid. Det finnes andra lika löjeväckande exempel, som visa vad man tittar på. Men på de avgörande punkterna, där det verkligen är fråga om stora penningbelopp, där gör man ingenting.

Själva frågan — förutom sparsamheten — är ju: Finnes det några andra möjligheter att skaffa pengar? Jag erinrar om, att när värnskatten behandlades, påvisades det, att om man bara höjde aktiebolagsskatten fem procent, skulle man få in 70 miljoner kronor. Och höjer man aktiebolagsskatten med femton procent, vilket icke bör betraktas som oskäligt i en svår situation, tar man in bara där mera än man tar in på hela denna omsättningsskatt. Eller man kan gå till den femtiondedel av vårt lands befolkning, som har en femtedel av inkomsterna; det är klart, att den kan giva mycket mera i skatt. Eller man kan vidtaga åtgärder för att få fram en bättre deklaration av inkomsterna. Det är ju märkligt, att i alla uppgifter här uppger man, att den beskattningsbara inkomsten rör sig mellan sex och sju miljarder kronor, men nationalekonomerna tala i både tid och otid om, att nationalinkomsten kan beräknas till åtminstone tio miljarder kronor. Jag vet, att det finnes en del små inkomsttagare, som icke medräknas eller bör medräknas vid beräkningen av den beskattningsbara inkomsten. Men jag är för min del alldeles övertygad, att det finnes väldiga penningmängder, som döljas och som skulle kunna pressas fram.

Eller frågan om kapitalkonfiskation. Man föreslår här åtgärder, som på ett så avgörande sätt ingripa i de fattigas liv och som väsentligen försämra existensbetingelserna för människor, vilka ha det mycket dåligt redan tidigare; men man låter förmögenheterna vara fullständigt orubbade. Man har icke kommit med ett enda förslag, som verkligen har inneburet, att de, som ha förmögenhet, av denna fått draga något litet strå för att finansiera de statliga och de allmänna utgifterna för övrigt.

Det visar sig, att nog finnes det åtskilliga inkomstkällor, som icke äro utnyttjade men som bära utnyttjas och framför allt bära utnyttjas innan man tar av den fattige hans sista kaka. Ty på den sistnämnda vägen träder man ju med sådana här omsättningsskatter.

Men det vill man icke göra. Det avstår man ifrån. Jag vet ej, om det skall vara något offer på regeringskoalitionens altare, att de stora förmögenheterna skola betraktas som intakta och icke få röras, trots att staten ekonomiskt betraktat befinner sig i en situation, som aktualiserar både inflationens och bankruttens problem.

Man har också i denna proposition antytt, att vissa åtgärder komma att bli aktuella för att sörja för att hålla arbetet i gång, för att skaffa arbete och försörjning åt massor av medborgare, som genom kriget kommit att bli utan försörjningsbetingelser. Det är betecknande, att först försöker man lösa frågan om de militära utgifterna och bordlägger frågan om sådana åtgärder för att skaffa pengar för att finansiera arbeten. Det föreligger icke någon som helst plan, ingen hushållningsplan, intet förslag hur man skall bära sig åt för att möta arbetslösheten. De enda planer man hittills förelägger riksdagen — och förelägger i denna omvända ordning — är hur man skall klara de militära utgifterna.

Det har här i dag anförts, att man måste sörja för att åtminstone de fattigaste erhålla en kompensation för denna nya skatt. Det var någon folkpartist-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

stämma, som sjöng på den melodien. Jag skulle vilja säga, att om man skall genomföra en sådan kompensation för de fattigaste, är det nog säkrast, att man åtminstone räknar bort 50 procent av det klientel, som här skall beskattas; ty så många är det, som man icke rimligen kan pålägga den nya beskattning man här skall genomföra.

Herr talman! Jag menar härmed, att denna skatt bör riksdagen icke bifalla, ty det är en skatt, som riktar sig mot de stora familjerna. Den riktar sig mot barnen, den riktar sig mot åldringarna, den riktar sig mot folkpensionärerna, den riktar sig — vilket väl icke borde vara det minsta allvarliga — mot de inkallade och mot deras familjer. Det är ju redan ett oerhört svårt problem för många tiotusenden inkallade och för deras familjer, som har aktualiserats under den långa tid, som de varit inkallade till beredskapstjänst. Deras ekonomi är undergrävd, de tyngas av svåra skulder och deras framtid ter sig synnerligen mörk. Jag kan icke uttolka detta förslag på annat sätt, än att det är ett slags tack till dessa inkallade för vad de ha gjort för att upprätthålla en neutralitetsvakthållning, men ett tack, som dessa naturligtvis ha den största anledning i världen att betacka sig för.

Från dessa utgångspunkter kunna icke vi kommunister för vår del acceptera detta förslag. Det är ett reaktionärt förslag, som bara kan tillfredsställa de rika men som lägger tunga bördor på de fattiga. Det är ett förslag, som har den karaktären, att det öppnar slussarna för nya åtgärder, riktade mot de fattiga. I dag är det fråga om fem procent. Jag skulle känna den svenska högern mycket dåligt, om det icke inom mycket kort tid kommer att sägas, att vi kunna taga betydligt mera på denna omsättningsskatt. I samma mån som regering och riksdag släppa efter på dessa principer och göra medgivanden åt dessa krafter, som i alla tider ha velat lägga finanserna på en beskattning, som drabbar de fattiga och breda folklagren, i samma mån kommer man allt längre och längre ut på det sluttande planet. Oavsett om vi få inflation, skapas det ett tillstånd, som för de breda folklagren i vårt land kan karakteriseras som ekonomiskt katastrofalt och som kommer att få de mest genomgripande följder för hela det svenska folkhushållet.

Det var några anmärkningar, som jag velat göra redan nu till denna reaktionära proposition.

Herr Svensson: Herr talman! Den nu föreliggande propositionen ger en stark bild av det allvarliga statsfinansiella läget. Det är rätt märkligt, att tiderna äro sådana, att de tvingat en socialdemokratisk finansminister att framlägga en proposition, som när det gäller konsumtionsbeskattning går längre än vad vi tidigare haft att behandla under min tid i riksdagen.

Det är just detta allvar, som gör, att vi böra betänka, hur vi skola i fortsättningen kunna klara våra statsfinanser. Det är uppenbart på grund av den utredning, som finansministern har gjort, att vi trots dessa ansträngningar att få inkomster ändå, såvitt jag kan förstå, icke ha lyckats att få inkomster, som täcka utgifterna. När vi ha kommit i det läget, framstår ju med ökad skärpa kravet på att begränsa utgifterna. Jag vet mycket väl, att svårigheter här inträda och att man verkligen måste taga i med hårdhandskarna för att få fram besparingar, som i detta sammanhang kunna betyda någonting i dessa miljonernas tider. Men jag tror i varje fall, att det är nödvändigt att vi försöka att få fram sådana förslag. Jag vet ju, att detta har finansministern redan övervägt allvarligt. På vilka linjer och i vilken utsträckning vi komma att gå fram, vet jag icke. Jag känner icke, vilka linjer finansministern avser. Jag vill bara säga, att vi måste vara beredda på att gå fram hårt på den

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

vägen, därtför att såvitt man kan bedöma läget i dag är det så, att om utgifterna fortsätta att ha den höjd som de ha för närvarande, bli snart möjligheterna att öka våra inkomster uttömda. Vi äro ju medvetna om att läget är sådant, att de beskattningsbara inkomsterna sjunka på grund av olika omständigheter. Det är därför som vi tvingas fram till frågan: Hur skall fortsättningen bli?

När man nu närmast tar i betraktande det förslag, som här föreligger, är det ju uppenbart, att man blir mycket betänksam. Jag är icke av samma uppfattning som den närmast föregående talaren, att finansministern har lagt fram ett bristfälligt material. Jag tror, att om herr Hagberg hade ansträngt sig liten smula att genomgå detta material, så hade nog han — liksom jag för min enkla del — funnit att det är icke bristfälligt. Men det kan ändå icke hjälpas, att man ställer sig tveksam, ty det är ju så, att konsumtions-skatterna drabba icke de bärkraftiga utan de drabba familjerna efter deras storlek. Och om vi tänka på den lättnad, som de barnrika familjerna fingo genom det senaste skatteförslaget, så kan ju föreliggande förslag neutralisera denna lättnad.

Jag måste för min del säga, att det är detta, som måste göra oss bekymrade. Ty om det blir så, att staten genom skatter tar mycket av dessa mindre inkomsttagare och av de stora familjerna, så riskeras därigenom att deras ställning försvagas. Det kan även tänkas, att detta kan komma att öva inverkan på den kommunala budgeten.

När det gäller skatterna, så framgår det av propositionen, att kommunal-skatterna, väg- och landstingsskatterna inräknade, äro en tyngre börda för skattedragarna ända tills man kommer upp till en inkomstgräns av omkring 30,000 kronor. Det är därför som man måste vara mycket betänksam när det gäller skatteförslag, som kunna tänkas vältra över tyngre skattebördor på den kommunala budgeten. De bördor, som finnas redan förut och som vi känna till, framgå av en promemoria, som är bifogad propositionen. Om jag icke minnes fel, inhämtas därav, att medeltalet för den kommunala beskattningen är ett belopp av 10 kronor 55 öre per skattekrona. Vi veta även, att denna börda i allmänhet verkar tyngre där ute i kommunerna. Jag tror, att ur denna synpunkt det är ett av de allvarligaste bekymren, då det gäller det föreliggande förslaget.

När det sedan gäller själva de varor, som enligt detta förslag skulle beskattas, så gör jag för min enkla del den reflexionen, att det är svårare att införa en sådan omsättningsskatt i dessa kristider, när på grund av avstängningsförhållandena, på grund av det onormala läget, på grund av missväxten och annat priserna förut äro ganska höga.

Det är naturligt, om jag först kommer att tänka på livsmedlen, jordbruksprodukterna. Jag har med tacksamhet noterat, att man i propositionen från beskattning undantagit flera viktigare livsmedel, men man har diskuterat, huruvida man icke borde lämna kvar för beskattning — jag uttrycker mig på det sättet — två viktiga livsmedel, fläsk och kött. Finansministern har talat om i propositionen, att vissa varor, som äro undantagna från beskattning, äro ställda under ransonering. Det är också fläsket. Det är också ransonerat. Vi ha kommit i det läget, att speciellt på denna vara är prisläget på grund av varubrist sådant, att jag mycket starkt ifrågasätter, huruvida man i denna tid ytterligare bör öka detta pris genom en beskattning. Naturligtvis kan man icke med samma styrka göra gällande detta beträffande köttet, men jag tror, att det vore ett sätt att göra skatten mindre impopulär, om man i största möjliga utsträckning kunde fria livsmedlen från beskattning. Det är i verkligheten så,

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

att dessa livsmedel äro oundgängligen nödvändiga, och när de äro ransonerade, kan man icke säga, att man genom en beskattning minskar möjligheten till inköp, ty den är begränsad i varje fall först på grund av tillgång och i andra hand genom ransoneringen. Jag har observerat, att det finns ett moment i förordningen, som säger, att Kungl. Maj:t skall kunna förordna om undantag för några av de varor, som äro medtagna. Det är ett annat livsmedel, nämligen ägg, som icke berörs i propositionen, och det är alltså fråga om att även denna vara skall komma under beskattning. Jag tror, att det vore klokt, om man vid den blivande behandlingen av denna proposition mycket allvarligt övervägde frågan om att undantaga från beskattning dessa livsmedel. Jag vet icke, om man i propositionen kan utläsa, att ett sådant uttalande från riksdagens sida skulle tagas med jämnmod av finansministern. Jag tror, att man i detta fall verkligen bör överväga, om man icke skall gå den vägen.

Under den förberedande diskussionen i pressen om detta skatteförslag har förts på tal en rent teknisk princip, nämligen frågan om skatten skall vara dold eller synlig. Flera av de föregående talarna ha varit inne på detta spörsmål. Jag ansluter mig till dem, som anse, att det vore lyckligare, om man hade en synlig skatt, därför att jag tror, att det vore bättre, om den köpande allmänheten visste, huru stor del av varans pris som utgjorde skatt till staten. Jag tror, att man då skulle lättare förstå hela denna beskattning, än om skatten är dold. Jag vill icke insinuera, att om den är dold det skulle bli möjligt för affärsmännen att öka på sina mellanhandsvinster. Den mänskliga svagheten tyder emellertid på att de skulle ha möjlighet att just skylla på skatten och säga: Det är så dyrt nu, och så ha vi skatten också. Jag tror, att det från denna synpunkt är av rätt stor vikt, att man från allmänhetens sida kan i detalj bedöma skattens storlek och hur den verkar på olika varugrupper. Annars skulle det bli mycket svårare.

När det sedan gäller kontrollen på detta område, vill jag icke underkänna den motivering, som finansministern lämnat, men jag ifrågasätter, huruvida man icke bör tillmäta en öppen kontroll större värde. Enligt mitt sätt att se kan det icke bestridas, att det vore lättare för skattemyndigheterna att utöva denna kontroll med en synlig skatt. Från dessa utgångspunkter anser jag för min del, att det skulle vara klokare av riksdagen att besluta att uttala sig för en synlig och icke dold beskattning.

Herr talman! Det är dessa bekymmer och reflexioner, som man ovillkorligen gör sig vid bedömandet av detta skatteförslag. Den i dag förda remissdebatten visar, att detta förslag är någonting annat än vad vi varit vana vid, och jag upprepar, att det också bevisar det i ekonomiskt hänseende allvarliga läge, som vi nu kommit uti. Jag upprepar också betydelsen av att från finansministerns sida göres vad göras kan för att i fortsättningen begränsa våra utgifter. Annars tror jag icke, att man kan finna vägar att skaffa inkomster, som kunna täcka utgifterna.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Bäckman: Herr talman! Det måste låta mycket bestickande, när man säger, att den synliga skatten ger allmänheten visshet om att omsättningsskatten icke fördyrar varorna mer än med uppgivna 5 procent. Jag har från konsumenthåll hört detta resonemang, och även från detaljhandlarenhåll har jag hört samma resonemang till förmån för en synlig skatt. I sistnämnda fall har denna uppfattning varit byggd på andra motiv nämligen att man ansåg sig vara säker på att slippa betala någon del av skatten. Jag måste emel-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

lertid såsom praktisk affärsman gå på en annan linje och förorda en osynlig skatt. Jag anser nämligen, att omsättningsskatten är en omkostnad, som en affärsman fått vidkännas, och som kan jämföras med andra omkostnader såsom t. ex. hyror och löner, och det är därför nödvändigt att slå ut denna omkostnad, såsom det är brukligt och möjligt inom handeln. Jag tror att man skall kunna göra detta även här och låta affärsmännen få behålla detta initiativ, därför att konkurrensen, som man nu litat till, kommer alltjämt att existera och existera lika hårt om icke hårdare. Man behöver därför icke vara rädd för att allmänheten får betala mera, men rent praktiskt sett måste det vara omöjligt att på varendå lägga på 5 procent. Jag tänker då på herr Henrikssons kaffekopp à 40 öre, för vilken man skulle kassera in en tvåöring. Det måste bli oerhört dyrt och kostsamt. Man säger, att om skatten är synlig, behöver handlanden icke betala någon del därav. Det är fel, därför att handlandena få betala kostnaderna för kontrollen. Dessa kostnader måste dock köpmannen, om han kalkylerar rätt i sin affär, lägga på varan, men med en osynlig skatt slipper han ifrån denna kontroll. Han räknar ned för varje månad sin omsättning, drar av 5 procent och skickar in beloppet, och så är saken klar. Ifrån myndigheternas sida måste detta innebära en mycket enklare kontroll än att hålla på och räkna ut alla tvåöringar och småbelopp. Det är rätt intressant, att kommerskollegium, som talar för en synlig skatt, slutligen kommer till det underliga resultatet, att staten borde ställa kassaapparater till de stora affärsmännens förfogande. Är det någon av herrarna, som har reda på vad en kassaapparat kostar och huru många kassaapparater som det kan behövas i en stor affär? Jag tror icke, att det blir mycket kvar av skatten, om man skall gå den vägen. Dessutom räcker icke den synliga skatten. Kommerskollegium säger också, att givetvis kan man icke, när det är fråga om små belopp intill 5 öre, begära, att affärsmännen skola skriva ut notor och kontrollera dem, utan där får man ändå lita på affärsmännens vilja att deklarerat sin omsättning. Med en synlig skatt kommer man alltså icke långt utan man måste anlita även osynlig skatt.

Jag måste säga, att de affärsmän, som talat för att skatten skulle vara synlig, icke tänkt sig in i problemet. Jag tror, att man bör gå i motsatt riktning. Myndigheterna måste också finna den vägen bekvämast. Det kan ju tänkas, att inom vissa branscher den synliga skatten skulle kunna användas, och såvitt jag läst propositionen rätt, finns det icke något hinder för de affärsmän, som vilja använda sig därav, att göra det. Här har man alltså en rättighet, som man i speciella fall kan använda.

Herr **Henriksson** erhöi ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Bäckman satte just fingret på en punkt, som man från handels och hantverkets sida anser kommer att medföra ett snedvridande av hela frågan, om man skulle gå in för en dold skatt. Herr Bäckman säger nämligen, att den dolda skatten är att anse såsom en omkostnad likartad med andra omkostnader. Man måste dock hålla i sikte, att omsättningsskatten skall vara en på konsumtionen lagd beskattning, och det skall därför icke vara på det sättet — såsom herr Hagberg i Malmö också förut framhöll — att affärsmännen skola själva kunna avgöra vilken vara som skall vara skattepliktig eller icke. Det skola statsmakterna avgöra. För övrigt vill jag upprepa vad jag sade i mitt föregående anförande, vilket kanske icke så många hade tillfälle att höra, att bakom den uppfattningen på köpmannahåll, att man vill ha klarare linjer mellan sig och konsumenterna och därigenom slippa onödiga irritationsanledningar, stå tiotusentals företagare, som mycket noggrant tänkt

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

sig in i detta problem. Jag har varit med på många förhandlingar och hört gamla förståndiga köpmän resonera om den saken. Andra tankar har jag däremot fått höra — såsom jag också sade förut — från personer, som i allmänhet representera de stora varuhusbetonade företagen. Dessa få nämligen en chans gentemot de mindre handlandena och få större spelrum för sina konkurrensmanövreringar.

Jag har, herr talman, endast velat understryka denna uppfattning vilken är tillfinnandes bland de stora breda lagren av handlande och hantverkare.

Vidare anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Såsom alla märka, har denna diskussion kommit att röra sig på åtminstone tre mycket olika områden, och det är naturligt, eftersom i propositionen till detta förslag om omsättningsskatt knutits en redogörelse för det finansiella läget och försök att draga upp de linjer, efter vilka statens finanser under den närmaste tiden skola skötas. Detta gör, att man nu i diskussionen får kasta sig från sådana allmänna frågor till speciella frågor, och jag kan inte underlåta att göra detsamma.

Jag skall börja med att tala något om skattens socialpolitiska sida för att därefter gå in något på skattens tekniska utformning, som här varit föremål för debatt, och till sist taga upp det, som väl ändå är det viktigaste i den nuvarande situationen, nämligen frågan om våra finansiella möjligheter att klara oss igenom krisen och de oerhört stegrade statsutgifterna. Det är klart, att det är av mycket stort intresse att här höra det upprepas från alla håll att det inte råder någon allmän kärlek till konsumtionsskatterna och de indirekta skatterna. Detta är en vinst av den utveckling, som ägt rum, och det är en vinst, då man en gång ställes inför nödvändigheten att taga ståndpunkt till de allmänna skatterna. Detta gäller även på det håll där man tidigare, då det talats om skattetrycket, enbart hållit sig till de direkta skatterna och utan närmare övervägande därför trott, att det skulle vara vägen att komma ur svårigheterna med de direkta skatterna genom att helt enkelt gå över på en konsumtionsbeskattning. Det visar sig nu, att konsumtionsbeskattningen icke blott uppfattats såsom en de stora breda lagren tryckande pålaga utan även inom näringslivet och affärslivet föranlett mycket allvarliga betänkligheter. Att dessa betänkligheter rörande vad jag skulle vilja kalla den socialpolitiska sidan av frågan icke varit främmande för regeringen är väl alldeles klart. Herr Hagberg i Luleå erinrade om att den nuvarande finansministern otaliga gånger framhållit svagheten hos konsumtionsbeskattningen, som drabbar de breda lagren. På den punkten kan man säga många sanningar, och jag höll på att säga att man icke kan tala om denna skatt utan att uttrycka sanningar. Jag skulle blott önska, att herr Hagberg i Luleå något längre tid noggrant studerat skatteförslaget, så att han icke behövt komma med en del icke fullt grundade uttalanden. I den exposé, han lämnade om huru denna skatt pressar den stora massan av befolkningen, räknar han upp en hel del ting till och med bostäder, hyror o. dyl., och han nämner även mjöl och bröd, fastän han sedan erinrar om att i förslaget nu gjorts undantag för dessa varor. Saken är naturligtvis den, att när man tidigare resonerat om konsumtionskatter har man i regel hållit sig till några få sådana skatter, skatter på några få nödvändighetsvaror. Därigenom ha dessa skatter blivit mycket litet tryckande för folk med relativt hyggliga inkomster. De ha kunnat tagas ut med ganska stor säkerhet, därför att dessa konsumtionsvaror kan folk icke låta bli att

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

skaffa sig. När det gäller direkta skatter, kan man vara ledsn för att man har en bra inkomst, men de egentliga konsumtionsskatterna drabba i allmänhet de fattiga. Nu förhåller det sig icke på det sättet, om man övergår till en allmän omsättningsskatt. Man får komma ihåg att om en allmän omsättningsskatt skulle väsentligt drabba den fattigare befolkningen skulle det betyda, herr Hagberg i Luleå, att den fattigare befolkningen hade den väsentliga delen av nationalinkomsten och gjorde de väsentliga utgifterna. Tyvärr är det emellertid icke på det sättet, utan det förhåller sig så, att de, som sitta med de bättre inkomsterna och ha en god ekonomisk ställning, taga upp en så väsentlig del av konsumtionen, att den allmänna konsumtionsskatten icke kan anses vara så betungande för de mindre inkomsttagarna som en skatt på de nödvändiga livsmedlen. När man dessutom ifrån den allmänna konsumtionsbeskattningen undantager de nödvändiga tingen, mildrar man den kritik, som kan riktas mot den. Att kritiken kvarstår, är jag den förste att erkänna, men i det svåra läge, vari vi nu befinna oss, är det naturligt, att man önskar, att kritiken skall taga de rätta proportionerna.

Jag tar herr Hagberg i Luleå såsom representant för en uppfattning, som delas säkerligen icke blott av honom och det lilla parti, han tillhör, utan även av mycket stora delar av folket. Jag använder hans yttrande såsom utgångspunkt, då jag säger, att det icke är riktigt att behandla denna skatt såsom en isolerad faktor. Det är icke rimligt att säga, att staten behöver genom denna beskattning få in 200 miljoner kronor — det är icke alls säkert, att det blir så mycket utan låt oss säga 150 à 200 miljoner kronor — och sedan lägger skatten oproportionerligt på en stor del av konsumtionen, varigenom bördan vältras över på de mindre inkomsttagarna. Man kan icke isolera denna skatt ifrån de andra skatterna utan man måste se hela skattesystemet såsom en enhet. Samma ensidighet i uppfattningen kom naturligtvis till synes, när höjningen av inkomstskatten gjordes och när värnskatten lades fram. Det var i främsta rummet de, som drabbades härav, vilka ansågo, att för stor del av beskattningen lades på dem, och därför krävde, att man så hastigt som möjligt skulle komma med en ökad konsumtionsbeskattning. Man måste se hela beskattningen såsom en enhet. Jag vill också erinra om att vi ännu icke äro framme vid den slutliga uppgörelsen. Det är ingen, som i detta ögonblick kan bilda sig en bestämd föreställning om huru de bördor, som i denna katastrofala tid läggas på det svenska folket, till sist komma att fördelas.

Jag har i den allmänna inledningen till denna proposition också erinrat om en sak, som kan nämnas i anledning av herr Hagbergs i Luleå yttrande om att förmögenheterna hade sparats, nämligen att årets lagtima riksdag uttryckligen hade uttalat, att förmögenhetsägare måste lämna sitt bidrag till täckande av de utgifter, som vi nu göra, men att det finns vissa skäl, som tala för att man uppskjuter avvägningen av detta bidrag till dess man mera kan överblicka den samlade summa, som det gäller att täcka, eftersom ett sådant bidrag måste få karaktären av ett engångsbidrag. Det är klart, att det även ur de synpunkter, som herr Hagberg representerar och som jag i ganska stor utsträckning delar, är bättre att något vänta med denna extraordinära kapitalbeskattning, ty förmögenhetsägarna komma uppenbarligen även under tiden icke undan med någon billig skatt. Det är säkerligen icke möjligt att under själva krisen, då skatterna stiga såsom de redan ha gjort och kanske ytterligare komma att göra, taga ut de bidrag från förmögenhetsägarna till täckande av utgifterna, som till sist komma att visa sig vara skäligen.

Om jag sålunda menar, att den omsättningsskatt, som nu framlagts, kan ut sättas för kritik men att man icke får överdriva densamma, så skulle jag vilja

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

därtill lägga, att denna kritik än ytterligare försvagas, om jag utgår ifrån något, som jag hört herr andre vice talmannen i denna kammare liksom även en talesman för samma parti som han i första kammaren direkt uttala, nämligen att denna konsumtionsskatt måste förbindas med åtgärder, varigenom levnadskostnaderna för de ekonomiskt sämst ställda i samhället lättas. Man ville skapa en formel, som säger, att man skall genom ransonering och rabattering låtta lika mycket på priserna å vissa nödvändighetsvaror, livsmedel och annat, som motsvarar ungefärligen vad dessa små inkomstagare skola betala i omsättningsskatt. Det är måhända icke möjligt att göra en sådan avräkning, men själva tankegången tror jag är riktig. Fullföljandet av en sådan tankegång medför, att denna konsumtionsskatt ytterligare kommer att förlora karaktären av att vara en skatt, som oskäligt hårt trycker de minsta inkomstagarna.

Om jag efter dessa inledande ord om den socialpolitiska sidan av saken går över till frågan om utformningen av skatten, vill jag säga, att det nog framgår av propositionen, att meningarna på många punkter kunna vara delade. Exempelvis gäller detta om de undantag, som skola göras från beskattningen. Det har skrivits i propositionen, att det finns sakliga skäl, som tala för att fläsk och kött eller åtminstone fläsk skulle kunna undantagas. Om det skulle visa sig, att man inom riksdagen finner, att skälen för att undanta dessa varor äro ännu något starkare än man inom finansdepartementet har trott, så att man på den punkten gör en ändring, så kommer det säkerligen icke att föranleda någon slags ovilja från regeringens sida. Det får bli rent sakliga och praktiska skäl, som därvidlag få fälla avgörandet.

Samma sak skulle jag vilja säga om den mycket debatterade frågan, huruvida skatten skall vara synlig eller osynlig. Det är rent praktiska överväganden, som ha lett oss till att icke välja den synliga formen. Fastän jag gärna tillerkänner alla de argument, som från handelsrepresentanters sida ha framförts för en synlig skatt, allt det värde, som de kunna ha, vill jag icke påstå, att jag blivit övertygad om att vi ha valt en oriktig väg. En hel del av denna kritik faller nämligen vid sidan om saken. Man talar om att den synliga skatten skulle — jag vet icke i vilken form, med stämplor eller annat — onödiggöra en noggrann kontroll. Jag är för min del övertygad om att vilken väg man än väljer för uttagandet av skatten, komma taxeringsmyndigheterna att bli tvungna att utöva en lika noggrann kontroll, som om man hade skatten synlig. Hela argumenteringen från herr Henrikssons sida, att taxeringsmyndigheterna skulle så att säga brista samman under arbetet med denna skatt, måste med samma styrka rikta sig mot tanken på en synlig skatt. Man kan icke överlåta åt handlanden och kunden att sinsemellan överenskomma, huruvida skatten skall betalas eller icke.

Det är klart, att jag faktiskt har utgått ifrån — det skall jag villigt erkänna — att skatten så till vida är en skatt på försäljningen, att det kommer att inom vissa gränser vara beroende på försäljaren själv, om han skall taga ut skatten jämnt på alla varor. När herr Henriksson finner det upprörande, att man kan tänka sig, att försäljaren skall bära en del av skatten, så skall jag endast erinra därom, att det under årtiondens diskussioner om en skatt på vissa varor alltid har ansetts såsom självklart, att skatten icke skall tagas ut av konsumenten i hela sin omfattning, såvitt varan nämligen är vad man kallar för mycket känslig i efterfrågan. Om varan blir för dyr, så köper folk icke, och då kan det mycket väl hända och är mycket naturligt, att handlanden hellre säljer till ett något lägre pris än låter bli att sälja alls. Om vi, som jag hoppas, såsom komplettering till den allmänna omsättningsskatten få en speciell skatt på vissa umbärliga varor, är det alldeles uppenbart, att det syftar till att

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

pressa ned försäljningen. I ett sådant läge, då det kan bli fråga om att pressa ned försäljningen, måste den frågan uppstå för producenten och säljaren, om det icke vore bättre att jämka på priset än att icke alls få sälja varan i fråga.

Jag är icke riktigt säker på att de argument, som här ha anförts och som särskilt ha tagit sikte på konsumenterna, riktigt täcka den mening, som ligger bakom. Det är väl ändå icke av omtanke om konsumenterna, som man ifrån en del affärsmannahåll är så ovillig att taga en osynlig skatt. Herr Henriksson sade, att om en kopp kaffe kostar 40 öre på ett kafé, så lägger man icke på 5 procent eller 2 öre utan man tar antagligen 45 öre, och herr Henriksson fann detta vara ledsamt för konsumentens räkning. Det är alldeles riktigt, men om detta vore typiskt för vad som kan förekomma vid försäljningar, undrar jag, om affärsmännen skulle vara så ovilliga att taga den osynliga skatten. Det är väl ändå så, att man trots allt är rädd för att man icke kan taga ut ens de två örena, och det kan jag mycket väl förstå.

Samma anmärkning kan riktas mot herr Hagberg i Malmö, som talade om att det är en styggelse, att konsumenten icke skall veta vad han betalar i skatt utan att det skall handlanden bestämma. Herr Henriksson framhöll också i sin sista replik till herr Bäckman, att det är alldeles galet att räkna skatten såsom omkostnad. Ha herrarna emellertid icke observerat, att alla våra hittillsvarande konsumtionsskatter äro osynliga? Såvitt jag vet ha vi hittills icke genomfört en enda synlig konsumtionsskatt. Alla tagas ut och läggas in i priset, utan att konsumenten vet något därom. Under många år har jag ju i mina offentliga tal fått erinra människorna om hur mycket de betala i skatt på den indirekta beskattningens väg, och jag tror mig våga säga, att det har alltid från dem, som i den allmänna uppfattningen stå dessa av mig nämnda talare nära, ansetts vara en av konsumtionsbeskattningens allra största fördelar, att folk icke ständigt och jämt erinras om vad de skola avstå till staten. Jag erkänner, att jag på den punkten haft en rakt motsatt uppfattning och ansett, att det är nyttigt, att folk vet vad de betala i skatt. Detta, som de här ha anförts, kan alltså icke vara något argument vare sig för den ena eller den andra sidan. I själva verket gäller det här en psykologisk fråga, när det berör konsumenterna, och en omdömesfråga, när det gäller frågan om hur mycket besvär det skulle medföra att gå den ena eller den andra vägen. Detta gör, att jag med stort förtroende överlämnar det slutliga avgörandet av denna sak i händerna på det särskilda utskottet och i sista hand till riksdagens båda kamrar.

Om jag emellertid till sist får gå tillbaka till det, som ändå kanske är den viktigaste anledningen till att denna debatt har kommit till stånd, nämligen frågan om vårt statsfinansiella läge, så är det särskilt herr Ivar Anderson i Norrköping, som här har fört fram synpunkter, som kunna kallas kritiska och som naturligtvis väl förtjäna att övervägas. Man vinner däremot ganska litet med allmänna talesätt om att man icke kannat märka något fast grepp om finanserna och icke heller några klara linjer för lösningen av de finansiella frågorna. Det beror ju alldeles på vilken mening man inlägger i det fasta greppet och i den klara kursen.

I slutet av den allmänna inledningen i propositionen har jag försökt att i allra största korthet sammanfatta det, som jag anser vara huvudsynpunkterna både på den statsfinansiella och den allmänt ekonomiska politiken. Det grundläggande har för mig varit, att näringslivet skall hållas i gång och att alltså alla åtgärder, som lägga hinder i vägen för oss att kunna utnyttja våra produktiva krafter måste man söka undvika. Å andra sidan är det alldeles tydligt, att strävandena att hålla näringslivet i gång kräva investeringar och kapitalutlägg, om vilka man icke i förväg kan vara säker på att de härflyta ur

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

verkliga besparingar utan kunna tänkas åstadkomna genom kreditutvidgningar, vilka ha en inflatorisk tendens. Det finns därför, som jag har skrivit, en spänning mellan det allmänna ekonomiska målet, produktionsutvidgningar, och det mera begränsade penningpolitiska målet att söka hålla igen i prisstegringen, där man från början icke kan veta hur starka de olika krafterna äro. Om vi i detta läge icke vilja låta bli att handla, måste man utgå ifrån, att risken är störst på det ena eller det andra hållet. Så till vida trodde jag, att jag hade lagt fram en klar linje, att jag sagt ifrån, att riskerna äro störst för att vi icke skola utnyttja våra produktiva krafter och sålunda icke få den fulla sysselsättning, som kan tänkas, och att man därför får taga risken åt det andra hållet, nämligen att en kreditutvidgning kan få en tendens till prisstegring. Jag tillägger emellertid, att man för att förebygga detta måste vidtaga alla de åtgärder och gå alla de vägar, som äro möjliga för att skaffa fram de nödvändiga sparmedlen genom skatter och genom upplåning, och sedan man har gjort allt vad man på dessa vägar kan göra, får man ta den risk, som återstår.

Jag kan icke komma till någon klarare linje och jag skulle vara mycket tacksam, om man från annat håll ville försöka formulera en linje, som är klarare. Jag misstänker, att den blir lika obestämd, även om man skulle lägga tyngdpunkten på den andra sidan av problemet. Jag kan tänka mig en linje, som säger, att vi framför allt skola se till att ingen kreditutvidgning kommer till stånd, och att om härför krävs, att vi skola hålla igen pengar för produktiva företag, få vi göra det. Vi skulle alltså hellre ta en minskad sysselsättning och ett bortfallande av inkomster än vi ta en eventuell prisstegring. Det är en annan linje, som är lika klar, och det gäller att välja. Jag har för min del valt den första linjen.

Nu är det emellertid, såvitt jag förstår, icke fråga om några absolut motsatta linjer, utan det är mera fråga om ett par linjer, som kunna mer eller mindre skilja sig från varandra, och den praktiska frågan är, hur man skall fullfölja dessa linjer. Från bägge sidor är man säkerligen villig att allt skall göras som man anser möjligt att göra för att främja produktionen, och från båda sidor är man säkerligen också villig att göra vad som kan göras för att hålla igen mot prisstegring. Frågan gäller bara, hur detta i praktiken skall ske.

Jag skall be att först få taga upp en sak, som upptog rätt stort utrymme i herr Ivar Andersons anförande och som även berördes av herr Svensson i Grönvik. Jag tror, att bägge använde uttrycket »krafttag». Det är icke omöjligt, att man med krafttag siktade mot vad som kallas för krafttag för att hålla nere statsutgifterna. Det fanns ingen anledning att i den uppläggnings, som gjorts i inledningen till propositionen, gå närmare in på hela frågan om sparsamhet med statens utgifter. Det fanns nämligen ingen annan anledning att gå in på den saken än om man skulle vilja påstå, att man genom att åstadkomma kraftiga begränsningar i statens utgifter skulle komma till ett annat medelsbehov och därför skulle bli befriad från en del av de bekymmer, som statsutgifternas finansiering för med sig. Det är endast den invändningen, som jag i ett par korta satser sökt bemöta. Jag har däremot icke haft anledning att gå in på de olika möjligheter, som kunna finnas att på ena eller andra området åstadkomma begränsningar i statsutgifterna. Jag har endast haft en enda fråga framför mig, och det är den: kan det, som är möjligt på detta område, medföra, att storleksordningen av finansieringsproblemet blir en annan än den, som jag har lagt fram? Det är detta, som jag förnekat med de korta satserna om svårigheten för att icke säga omöjligheten att pressa ned statsutgifterna på sådant sätt, att det skulle kunna påverka finansieringsbekymren.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Jag skall taga några exempel. Alla äro ense om att även när det gäller försvaret, skola vi försöka få största möjliga valuta för pengarna. Vi skola icke ge ut pengar för sådant, som vi anse oss i nuvarande läge kunna låta bli. Vi äro alltså alla ense om att vi skola försöka göra sådana inskränkningar i de militära utgifterna. Detta har jag icke behövt nämna något om, därför att jag förutsatt, att vi alla som sagt äro ense härom, men jag har dragit den slutsatsen, att detta icke medför, att jag i stället för att räkna med försvarsutgifter på 1,800 miljoner kronor, för att nu taga en siffra, i stället skulle kunna räkna med 1,500 miljoner kronor eller i stället för med 1,500 miljoner skulle kunna räkna med 1,400 miljoner kronor. Jag har icke av de allra mest energiska sparsamhetssträvanden på det militära området kunnat draga den slutsatsen, att jag kan sätta en annan siffra i fråga om det beräknade underskottet i budgeten, och det har i detta läge varit tillräckligt för mig.

Samma sak gäller också om andra områden. Jag kan taga det stora område, som tydligen ligger bakom mångas tanke, när man talar om att göra begränsningar, nämligen de så kallade sociala utgifterna. Jag har icke resonerat om huruvida man på den ena eller andra punkten av de sociala utgifterna kan göra besparingar. Det enda jag har sagt är, att om man gör begränsningar, kommer man å andra sidan att få vara med om sådana utökningar, att slutresultatet blir detsamma. Man kan invända, att detta icke är en nödvändig ståndpunkt, och det är alldeles riktigt. Jag har därför begagnat uttrycket ekonomiska och politiska möjligheter. Jag kan bara konstatera, att jag anser, att svenska riksdagen är så sammansatt, att den icke vill och icke kommer att göra sådana besparingar på de sociala utgifterna, att det kan ändra storleksordningen av finansieringsproblemet. Efter vad jag hört i denna kammare från herr andre vice talmannen och i första kammaren från en talare, som ville, att vi skulle kompensera omsättningsskatten genom prisreduktioner å vissa betydande punkter för, som talaren i första kammaren nämnde, en tredjedel av befolkningen, är det uppenbart, att det inom mycket vida kretsar, och jag undrar, om vi icke på den punkten kanske komma att vara ganska eniga, finnas önskemål i fråga om vad man kan kalla för sociala utgifter, som helt bestyrker mitt uttalande, att det icke finns anledning tänka sig, att man kan komma under de utgifter, som vi för närvarande räkna med.

Vad återstår då? Jo, det återstår den sak, som jag själv många gånger varit inne på, den förenkling och rationalisering av statsförvaltningen, som herr Ivar Anderson talade om. Jag är ense med honom om att den svenska förvaltningen i många hänseenden är bunden av traditioner, som det vore önskvärt om man kunde bryta. Det är till och med kanske möjligt att bryta dem. Det är inte alls omöjligt att man på denna punkt skulle kunna genomföra begränsningar. Vad jag har sagt är bara att hela området »Förvaltning» är ett så begränsat område, att även de allra längst gående besparingar där icke kunna medföra sådan minskning i statsutgifterna, att det förändrar storleksordningen av finansieringsproblemet.

Jag skulle kunna i det fallet nu tillägga: är det någon som föreställer sig att under den utsvällning av statens verksamhet, som under krisen äger rum, att man under den period av utsvällning, som tar hela rader av förvaltningsorgan i anspråk, att man just under denna period skall kunna genomföra en radikal begränsning av det antal människor, som äro sysselsatta med denna förvaltning? Jag bortser då alldeles ifrån att de extra ordinära krisförvaltningarna, krisorganen, komma som var och en vet att kräva ökade utgifter. Således, om någon ville sträcka sig så långt som överhuvud taget är möjligt, skulle han antagligen säga: om vi under denna kristid kunna hålla alla sta-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

tens förvaltningsutgifter inom samma ekonomiska ram som tidigare, så innebär detta en utomordentligt stark besparing, eftersom det arbete, som utföres, blir så ofantligt mycket större än tidigare. Allt detta gör att jag inte kan förstå detta tal om, vilken roll besparingsaktionerna spela. Jag kan i detta ögonblick inte förstå det såsom något annat än en kvardröjande rest ifrån de diskussioner, som ha förts tidigare och som jag erkänner när det gäller förvaltningen alltid ha sin aktualitet, som jag har skrivit, och där jag är den förste att vilja vara med om att se om en sådan rationalisering är möjlig att genomföra.

Nu säger man: finansministern fick för flera månader sedan ett bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att titta på den där saken. Det är alldeles riktigt. Det var ett bemyndigande, som jag själv begärde. Jag hade hoppats att för saken kunna engagera inte folk, som hela sitt liv har suttit i statsförvaltningen, blivit vana vid dess former och där vant sig vid att det inte kan göras på annat sätt, utan att i stället få folk med auktoritet, med organisatorisk förmåga utifrån att ta hand om detta. Jag har ännu inte funnit de personer, som i det fallet både äro lämpliga och villiga. Så fort det blir mig möjligt är det meningen att fortsätta på den väg, som för tre månader sedan var påtänkt. Men var och en förstår, att detta är inte bara beroende på önskemålen ifrån den ena sidan.

Om jag sedan går över till en punkt av talet om besparingarna, som har sin alldeles särskilda karaktär, nämligen talet om kapitalutgifterna, så ha de blivit särskilt behandlade i denna inledning just därför att de inta en särställning. De kapitalutgifter, som kunna tänkas ifrån statens sida, äro inte av annan karaktär än de, som behövas inom det enskilda näringslivet. När man därför sätter in dessa statens utgifter såsom en faktor i den befarade prisstegringen och inflationsutvecklingen, det är då jag har försökt klargöra läget genom att säga: om icke staten behövede gripa in alls genom att trygga företag mot risker, genom att sätta i gång egna företag av olika slag, utan om vi kunde räkna med att det enskilda näringslivet fullt ut tog vår produktiva kraft i anspråk, om det för att göra detta hade tillräcklig företagsamhet trots alla de mörka utsikterna, om det bedömde läget ljusare än vi antagligen på många håll göra, om det vågade sig på att göra kapitalinvesteringar på sätt som är vanligt under mera normala tider, är det någon som då skulle komma och säga: detta får inte ske! Vi måste trots att vi ha att räkna med en begynnande starkare arbetslöshet se till att inte detta kapital skaffas på ett sådant sätt, att det kan leda till en prisstegring. Skulle vi inte säga: företagsamheten i detta läge får icke hejdas! Om det finns risker som äro förbundna med denna ökade företagsamhet åt det håll, som jag nyss nämnde, genom att det inte tillhandahålles tillräckligt med frivilliga sparmedel, skola vi inte då säga, att vi få försöka angripa svårigheterna på denna punkt och skaffa de önskade sparmedlen, men inte på den punkten att vi skola hejda den önskvärda företagsamheten? Jag har antagit att detta är allas mening, och så har jag tagit ett steg vidare och sagt: om det är så, att den enskilda företagsamheten inte kommer fram i tillräcklig omfattning, därför att riskerna just nu äro för stora, därför att framtiden är så oviss, är det då inte nödvändigt att samhället försöker träda till, och är det inte precis samma risker, när samhället skall skaffa det nödiga kapitalet, som de jag talade om när de enskilda företagen skola göra det? Herr Ivar Anderson har bara svarat, att jag gör dunkla antydningar om behovet av statsföretag o. s. v. Jag vill bara ta ett enda exempel. Hur tror herr Ivar Anderson att det mycket omfattande stöd, som skulle lämnas åt svensk produktion för den händelse det stora Rysslands-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

avtalet skulle komma till stånd, kommer att verka? Det är ett enkelt och klart exempel på att det finns en produktion, som man ifrån landets synpunkt anser vara önskvärd men där enskilda företagare säga: vi kunna inte ta på oss risken. De säga det med all rätt, skulle jag vilja erkänna. Frågan är: skall inte samhället då göra det? Men då får samhället skaffa det nödiga kapitalet. Alla ha varit ense om en sådan lånetransaktion av mycket stor omfattning. Jag kan inte se annat än att här får man ta den ena saken efter den andra och se efter, huruvida den är av det värde att man anser det vara skäligt att samhället ingriper. Men det problem, som då uppkommer, är just: varifrån skall man få de nödvändiga sparmedlen? Man kan få dem genom skatter och man kan få dem genom lån, såvida man inte vill ta risken av en kreditutvidgning, som ökar köpkraften utan att i motsvarande grad öka varorna. När jag där till sist har nämnt, att om inte man kan förebygga riskerna av att investeringsverksamheten tar större omfattning än som svarar emot de pengar, som enskilda vilja avstå i form av lån, så finns det till sist den utväg, som heter att de få lämna bidrag, som inte äro fullt frivilliga. Lägg märke till att detta har jag nämnt, fastän jag mycket väl vet — och det kan jag gärna här öppet förklara — att emot allt detta tal om att man kanske inte kan skaffa medel tillräckligt på den frivilliga vägen kan resas den invändningen, att genom att yttra sig om denna sak skrämmer man folk eller rättare sagt gör man folk mindre villiga att låna staten medel. Jag skulle först och främst vilja säga: I det nuvarande läget är det en fullständig falsk framställning att säga, att det gäller hur mycket pengar staten kan få låna. Det avgörande är i detta läge icke huruvida staten har lättare eller svårare att få låna en viss mängd pengar, det avgörande är, hur mycket svenska folket är villigt att spara, vare sig det sedan tecknas i statslån eller det går till enskild företagsamhet. Det finns ingenting i den uppläggning, som är gjord från regeringens sida, som tyder på att man framför allt skulle önska att på detta sätt det är staten som skall dra till sig så stor del av besparingarna som möjligt. Det är tvärt om så, att allt som kan skötas av de enskilda på vanligt sätt, därför att de äro villiga att ta riskerna och leverera kapitalet, är precis lika önskvärdt. Den som sparar men inte tecknar statslån utan sätter pengarna i bank gör en lika stor tjänst åt det ekonomiska livet som de som teckna statslån. Jag tror icke att frågan om hur mycket svenska folket är villigt att spara berör frågan, huruvida man skall gå på den ena eller andra vägen i fråga om upplåning. Men lägg märke till att det blir resultatet av den, jag vill erkänna det, långa och delvis invecklade diskussion, som föres om det statsfinansiella läget. Den måste bli invecklad därför att synpunkterna äro så många. Tendenserna gå åt olika håll men den slutsats vi kommit till är, att trots alla svårigheter, som det för närvarande erbjuder, och olägenheterna av att öka statens skuld, så få vi se den sanningen i ögonen att det finns gränser för vad man kan få ut på skattevägen. Det finns psykologiska gränser som göra, att man inte vågar säga, vilket ju vore det naturliga: staten behöver tre miljarder, låt oss säga för ett budgetår. De tre miljarderna skola levereras av medborgarna av deras inkomster i år. Om staten skall ge ut dessa tre miljarder utan att åstadkomma inflation är det nödvändigt att medborgarna avstå så mycket som tre miljarder av sina inkomster, antingen det sker i form av skatt eller det sker i form av lån. Varför tar man då inte alltsammans i skatt utan en del i lån? Det är beroende på de psykologiska svårigheter som det möter. Om därför man inte vågar sträcka beskattningen för ögonblicket längre än till en viss punkt och om man för det övriga behovet av pengar är

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

hänvisad till lån, då kommer man fram till den frågan: är det säkert att medborgarna fullt frivilligt skola lämna ifrån sig en så stor del av sina inkomster, så att den täcker de ökade statsutgifterna? Jag tror att man har talat om att det är inte att lita på demokratin — jag har sett det i olika tidningar — när man inte litar på den frivilliga vägen fullt ut. Jag skulle vilja säga att det vore inte att lita på demokratin om man läte bli att tala om, hurudant läget i verkligheten är. Det är inte rimligt att i detta ögonblick skriva en proposition och tala om det statsfinansiella läget och försöka ge folk det intrycket att man är fullt nöjd med den beskattning, som nu framlägges, och att man är ganska säker på att resten av medlen kommer folk att teckna på statslån. Man har talat om att det är inte lämpligt att göra det i det ögonblick, då statslån löpa in efter beräkning och efter vad man önskar. Ja, efter beräkning kan man säga, men det kan föranleda missförstånd att säga efter önskan. Den utsträckning, i vilken svenska folket nu visat sig villigt att lämna staten lån, är glädjande, men omfånget av nytt sparande är säkerligen icke tillräckligt för att täcka de behov, om vilka vi nu praktiskt taget alla äro ense om att de skola täckas. I ett sådant läge anser jag det nödvändigt att tala om att för den händelse man inte vill ytterligare ganska kraftigt öka besparingarna, så har man den utvägen som heter att i stället gå till medborgarna och säga: var snäll och låna staten dessa pengar. Du blir tvungen att göra det men du betalar dem inte i skatt utan vi skola se till om inte de kunna komma tillbaka, när vi komma till bättre tider. Det är således inte såsom ett alternativ till den frivilliga upplåningen utan det är såsom alternativ till en ytterligare mycket höjd beskattning, som frågan uppkommer om att på mera obligatorisk väg få ökade sparmedel. Jag hoppas fortfarande att det icke skall vara nödvändigt, men läget är så pass allvarligt att det icke har varit för tidigt att tala om, att om skatterna icke hållas högre än som nu är fallet och om det frivilliga sparandet inte ger större resultat, d. v. s. åstadkommer en starkare begränsning av inkomsterna än vad som nu är fallet, så äro dessa båda vägar otillräckliga.

Förutsättningen emellertid för detta tal om det ytterligare sparandet, antingen det skall ske på den frivilliga eller mera obligatoriska vägen — jag anser mig skyldig att understryka det — är att näringslivet hålles i gång. Man kan, såsom en talare nämnde i första kammaren, förebygga en inflatorisk prisutveckling genom att låta stagnationen fortsätta. Om man låter stagnationen fortsätta och stora delar av befolkningen får minskade inkomster, är det mycket möjligt att inga särskilda åtgärder behövas på den väg som jag nyss nämnde, nämligen att skaffa ökade sparmedel till förekommande av prisstegring. Då gör stagnationen det verket i statens ställe. Men då vi allesammans helst vilja gå den vägen att försöka hålla näringslivet i gång, att alltså försöka pumpa ut ny köpkraft till människorna, som utföra alla de arbeten, som sättas i gång av enskilda eller av staten, då kommer det på grund av den begränsning av våra konsumtionsartiklar, som finns, icke att vara möjligt att köpa dessa konsumtionsartiklar till de gamla priserna, då inkomsterna på detta sätt stiga. Då är det nödvändigt, om man skall förebygga prisstegring, att av dessa stigande inkomster en större del än förut blir sparad. Det är hela den korta kontentan av den framställning, som här är given. Jag tror inte det är möjligt att komma till någon klarare linje. Huruvida man kan säga, att det är att ha en tillräckligt fast hand, är inte beroende på det sätt en sak uttryckes i en proposition. Det är beroende på det sätt varpå den genomföres i praktiken.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Herr Osberg: Herr talman! Det är ju ett allvarligt spörsmål, som man här resonerar om, och jag vill framhålla, att man skall inte enbart klandra finansministern för denna åtgärd. Vi ha haft gyllene tider och pengarna ha flödat in, och man har inte behövt vara så sparsam eller så nogräknad vare sig på det ena eller andra sättet. Men det har blivit omvänt i detta hänseende och nu komma påfrestningarna både på regeringen och riksdagen i högre grad än man någonsin tänkt sig. Nu börjar man resonera på allvar om hur man skall ordna med våra angelägenheter. Det är helt naturligt att det blir stora påfrestningar och att skattebördorna bliva stora, och folk börjar fundera hur de skola kunna utgöra desamma. Då kan man ju säga sig, att vederbörande något tidigare bort tänka på hur vi skola kunna rida ut krisen, genom igångsättande på alla möjliga områden inom landet med tillverkning av försvarsmateriel och andra nödvändighetsartiklar. Det är inte nog med att utfinna skatter under olika former, utan frågan är, hur man skall kunna undvika att beskatta folket i allt för hög grad.

För egen del anser jag att man syndat alldeles oerhört när det gällt att skaffa de nödvändighetsvaror, som landet behöver för denna upprustning. Men det har tagits något lättvindigt på spörsmålet. Man har trott, att allting skulle klara sig utan alltför stora uppoffringar, och först nu när man står där isolerad börjar det kännas litet annorlunda. Vi ha ju en alldeles oerhört gynnsam ställning, om man bara vill utnyttja de resurser som finnas inom landet. Det är en gren av upprustningen, nämligen tillverkning av flygmaskiner och annan krigsmateriel, som enligt min mening mycket väl kunde utföras inom landet, men det har ansetts från andra håll att det är lämpligare att för tillfället importera. Man har också sagt ifrån ansvarigt håll, att vi kunna inte lägga upp en sådan storindustri, ty rätt vad det är kan kriget upphöra och förhållandena kunna gestalta sig på en annan bog, och då står man där med denna apparat och det blir en stor arbetslöshet o. s. v. Ett sådant resonemang är icke lämpligt under nu rådande förhållanden. Vi stå i ett nödläge och det är en uppriktig önskan att var och en gör sitt bästa. Då skall man inte lita på andra, i all synnerhet som färdvägarna i stor utsträckning äro stängda. Då får man börja lita på sig själv, och det vore skäl i att regeringsmedlemmarna litet var tänkte på spörsmålet att tillverka de förnödenheter inom landet som rimligen kunna utföras.

Vi ha som sagt dessa möjligheter, och kunde man bereda folk arbete behöfde man heller inte tära på vår valutareserv i den utsträckning som fallet är vid import. Jag minns i våras, när en så pass auktoritativ man som riksbankschefen var inne och redogjorde för sitt fögderi i bankoutskottet. Han hyste stora betänkligheter för den stora import, som hade satts i fråga, av krigsmateriel. Han sade — vilket är så riktigt, och det kan varje sunt tänkande människa skriva under — att kunna vi bara hålla våra fabriker i gång inom landet, blir frågan begränsad till ett cirkulationsspörsmål. Det behövs naturligtvis en viss mängd valuta även då, men det blir inte detsamma som när vi betala ut hundratals miljoner till andra länder. Det är då som tråkigheterna komma och det är då som vår valuta blir utsatt för en alldeles oerhörd påfrestning. En av den sittande regeringens allra främsta uppgifter vore väl att försöka få så mycket tillverkat inom landet som överhuvud taget är möjligt. Det är lätt att regera i goda tider, när pengarna flöda och man kan ägna sig åt sociala spörsmål och anslå det ena femtioalet miljoner kronor efter det andra till sådana ändamål, som för all del äro behjärtansvärda. Men framför allt måste man ändå tänka på landets säkerhet. Det har icke saknats tillfälle att iakttaga, vilka tendenser som gjort sig gällande under flera år. Hade man

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

börjat lägga upp en serietillverkning av sådana artiklar som här kunna komma i fråga, hade detta kunnat bli av avgörande betydelse. Åtminstone borde en regeringsledamot ha iakttagit utvecklingen på flygets område, och då hade det väl varit rimligt, att man gått till verket och satt igång med egen tillverkning och icke bara lagt fram utländska kataloger på bordet, för att utvälja, vad man funnit vara bäst. I detta fall får man för det första betala orimliga priser, och för det andra kan man aldrig räkna med att få förstklassiga varor — dem behålla produktionsländerna själva — utan man får vanligen ta sekunda varor. När vi här i landet ha kunnigt folk, både ingenjörer och arbetare, är det genant att vara beroende av utlandet i fråga om sådana saker som vi kunna producera.

Det är icke nog med att regeringen och riksdagen ägna sig åt politiska spörsmål, utan det är också skäl i att tänka på självförsörjning även när det gäller livsförnödenheter i det trångmål vari vi nu befinna oss. Här kommer den ena överraskningen efter den andra. Det blir beslag och dylikt, men man får aldrig veta, hur det egentligen ligger till, utan det är endast dunkla nyheter man får då och då. Jag tänker på en sak som kommer att vålla stort bryderi. Det är den stora nedslaktning som måste vidtagas på grund av den ringa skörd som vi olyckligtvis erhållit här i landet i år. Jag vill bara taga ett enda exempel på hur man ser på detta spörsmål.

För några dagar sedan hade hushållningssällskapens ombudsmöte sammanträde här i staden. Där höll landshövding Hammarskjöld ett föredrag om våra försörjningsutsikter, och han kom därvid in på den klena skörden och den stora nedslaktningen. Han uppmånade lantbrukarna att tänja ut nedslaktningen över en längre period. Vad innebär detta i realiteten? Jo, det innebär att när de för slakt avsedda djuren sättas in för att stallfodras, så magra de undan för undan. Om de däremot nedslaktats i bättre hull före stallfodringens början och köttet konserverats, hade svenska folket haft tillgång på köttvaror fram till försommaren, och det foder som genom denna åtgärd sparades bleve av oerhörd stor hjälp till livdjurens vinterutfodring, men nu är jag rädd för att vi bli utan kött, när vi komma in i mars eller april. Man borde vidare tänka på att icke släppa ut ur landet något som vi själva behöva. Ja, detta är mycket kinkiga problem. Jag sade till landshövding Hammarskjöld, att det vore bättre att vidtaga åtgärder, så att man vore säkerställd fram på vårkanten. Jag framhöll, hurusom våra konserverfabriker på västkusten ha stora möjligheter att kunna taga emot nästan vilka mängder som helst, men de hade icke blivit anmodade. Först i dagarna har man vänt sig dit, och de lära ha börjat konservera köttvaror som väl är. Det är alla dessa spörsmål man måste taga i betraktande.

Jag vill säga, att en skattelagstiftning som den nu föreslagna är i högsta grad osmaklig. Men när det icke finns några andra utvägar, då får man, som det heter, bita i det sura äpplet och tiga.

Det har nu kommit fram många förslag om hur denna skatt skall ordnas, och frågan gäller om den skall vara öppen eller dold. Jag hoppas verkligen, att det utskott som får hand om detta förslag aldrig går med på att låta denna skattelag bli av den beskaffenheten, att skatten skall vara dold. Det är mänskligt, om följden bleve att denna skatt då komme att bli tillämpad på alla möjliga varor. Det är väl ändå trevligare, att när en person får sin nota, därå står angivet ett tillägg som heter skatt. Då vet man, vad man betalar för själva varan och huru mycket skatten går till. Jag tycker också, att en affärsman skulle anse det viktigaste vara, att man därvidlag ginge öppet tillväga och icke försökte dölja någonting. Det är flera talare som varit inne

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

på denna bog, att skatten bör vara öppen, och jag vill på det livligaste tillstyrka detta samt uttala den förhoppningen, att utskottet skall komma till samma uppfattning.

Nu är det kanhända sent att framställa vissa önskemål, men jag vill ändå framföra en vädjan till regeringen — ty vi skola icke tro, att svårigheterna äro över — att göra allt vad på den ankommer för att försöka få arbeten i gång inom landet i syfte att förebygga alltför stor import utifrån. Då vi ha kunniga arbetare och kunniga ingenjörer, är väl ingenting naturligare, än att man sätter i gång och låter folk få arbete inom landet. Då blir vår valuta skonad från de stora påfrestningar som den eljest skulle bliva utsatt för, om vi överhuvud taget kunna få något utifrån.

Jag vill, herr talman, sluta med dessa ord och uttala den förhoppningen, att den föreslagna skattelagen göres så smidig som möjligt.

Herr Henriksson: Herr talman! Även om finansministern har försvunnit och, som det förefaller, även intresset i kammaren till största delen försvunnit, är det dock ett par saker i finansministerns replik som jag icke vill ha stående i protokollet utan att ha ingått i ett klarläggande av dem.

Jag berörde i mitt första anförande taxeringsmyndigheterna och deras arbete i detta sammanhang. Jag framhöll, att om icke taxeringsmyndigheterna spricka redan på krigskonjunkturskatten och det arbete den kommer att lägga på dem, så komma de att göra det, om de som påbröd i sitt arbete få denna omsättningsskatt. Jag framförde den tanken, att om vi hade en öppen skatt och kunde få konsumenternas hjälp till att spåra upp de små företagen av olika kulörer, skulle man kunna ha en kontinuerlig kontroll på företagen och på det sättet kunna frikoppla taxeringsmyndigheterna. Jag har ingalunda, som finansministern synes ha uppfattat mitt uttalande, menat, att man skulle helt taga bort kontrollen och överlåta åt affärsmännen och kunderna att sinsemellan göra upp om huruvida de skulle betala skatt eller inte. Det är naturligtvis en fullständigt orimlig tanke. Om vi vända oss till en taxeringsmyndighet och fråga, hur de ha det ställt nu, så skulle vi kunna få klart för oss, att det behövde lättas på deras arbetsbörda. Jag menade, att den kontinuerliga kontrollen skulle kunna läggas på ett annat sätt. När vi införde industrisockerskatten, hade jag för min del en avvikande mening från den som framkommit i propositionen. Propositionen rörde sig ju med en begränsad skatt, som skulle läggas på industrien. Man nödgades då bygga upp ett helt litet ämbetsverk för att sköta om kontrollen. När man nu fått detta ämbetsverk, anser jag, att man måhända skulle kunna tänka sig att låta detta nya ämbetsverk även sköta om kontrollen av den nu föreslagna skatten och på detta sätt frikoppla taxeringsmyndigheterna.

Vad sedan beträffar mitt yttrande om skattens övervältring från konsumenterna på köpmännen, så hade detta en principiell innebörd. Här har man sagt, att man skall införa en konsumtionsskatt, men samtidigt låter man påskina, att man har en liten baktanke på att kunna manövrera över en större eller mindre del av skatten på handlandena. Jag framhöll, att jag ur principiell synpunkt ansåg, att detta var ett cyniskt resonemang. Därtill anser jag det vara riktigt, att man klart säger ifrån vad man menar och icke försöker nå ett resultat på en bakväg. Det är såvitt jag förstår icke rättvist och riktigt, att man lägger en ny beskattning på en enda mindre samhällsgrupp. I detta sammanhang förekommer ett resonemang, att man skall kunna betrakta denna skatt som en omkostnad i företaget. Jag vände mig mot detta resonemang, ty som jag sade, man skall ha som en riktpunkt, att det är en konsumtionsskatt, en skatt som

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

skall drabba alla varor på ett likartat sätt, och om man behåller den riktpunkten, är det orimligt att diskutera, om skatten skall vara ett kostnadselement, som man kan laborera med hur man vill. För det första torde det finns ganska små möjligheter att vältra över skatten på köpmännen. De äro redan förut hårt trängda. För det andra blir det bara de stora företagen som få möjlighet att utnyttja detta större glapprum mellan deras självkostnadspris och deras minutpris i konkurrensen. De som få sitta emellan bli de mindre företagen.

När jag sedan var inne på konsumentintresset och sade, att det kunde vara mycket sannolikt, att belastningen på konsumenterna bleve större, än vad skattesatsen gav vid handen, lade finansministern upp sin framställning på det sättet, att han ville liksom ge en antydning om att mitt resonemang på den punkten skorrade falskt. Jag vet icke, hur andra ledamöter av denna kammare betrakta sitt uppdrag här, och jag vet icke heller, vad finansministern har för erfarenheter från sina utgångspunkter, men icke ser jag mitt uppdrag i riksdagen på det sättet, att jag skall på ett krasst sätt speciellt försöka tillgodose den grupp i samhället som jag tillhör. Jag ser mitt uppdrag så, att jag skall försöka bedöma frågorna på ett objektivt sätt. Jag är också konsument, även om jag på grund av min verksamhet har anledning att framlägga de synpunkter som man från en viss näringsgrens sida, nämligen handelns, har på detta spörsmål. Jag förstår alltså icke, varför jag icke skulle kunna ha en objektiv syn i detta fall, när det gäller konsumentintresset. Finansministern sade något om att, eftersom det kan gå till på detta sätt, jag exemplifierade, skulle köpmännen vara synnerligen glada åt, om man fick en dold skatt. Det måste därför ligga några andra motiv bakom min ståndpunkt. Jag måste tillbakavisa en sådan insinuation, och jag vill också framhålla, att handelns synpunkt i detta fall måste vara den, att i det besvärliga läge som den nu ändå befinner sig i på grund av ransoneringar och hamstringspsykosier den vill i görligaste mån undvika irritationsmoment mellan företagare och kund. Jag nämnde vissa exempel som visade, hur den dolda skatten kunde föra med sig sådana irritationsmoment. Jag nämnde märkesvaror, och jag sade, att en konsument som får betala 5 öre på en enkronas tandkrämstubb begriper, vad det är fråga om. Men det kan lätt uppstå irritation, om köpmannen måste kalkylera med 5.25 procent, om han måste göra vissa avrundningar och taga hänsyn till en del andra kostnadsmoment. Detta begriper icke konsumenterna, utan därför kan det smyga sig in vissa obehagliga misstankar mot köpmännen. Det är det, som man från början vill slippa ifrån. Det är sålunda en psykologisk fråga, som finansministern också framhöll, och som sådan har man även från handelns sida betraktat den.

Till slut talade finansministern om de indirekta skatterna. Alla indirekta skatter vi förut ha äro osynliga säger han. Häremot kan för det första invändas att staten själv kontrollerar de stora, osynliga skatterna genom sina monopolföretag, vilka sköta distributionen av dessa varor. För det andra är det ett begränsat antal specialvaror som beröras av de indirekta skatterna. Jag vill även påpeka, att det finns en skillnad, beroende av på vilket led i försäljningen man lägger den indirekta skatten. Vi ha haft anledning att diskutera denna sak under senare tider vid olika tillfällen. Jag har, när det varit fråga om höjning av tobaksskatten, här i kammaren framhållit, att man inom detaljhandeln får lov att räkna med vissa procentuella pålägg av kostnader med utgångspunkt från inköpspriset, och därför har jag icke kunnat vara riktigt med på galoppen, när man sagt, att om man höjde den indirekta skatten hos tobaksmonopole skulle man i motsvarande grad minska på detaljhandelns avans. Jag har

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

påpekat, att detta icke går för sig. Det får sådana verkningar som jag här talat om, då man lägger på skatt i ett tidigare stadium, och, det kan även få sådana verkningar, om man gör omsättningsskatten osynlig. När man har den möjligheten att skilja omsättningsskatten från det hela och alltså följa de principiella linjer som man i andra fall alltid hållit på, nämligen att konsumenterna icke skola drabbas av mera än av skatten, kan jag icke förstå, varför man icke skall göra det här.

Herr talman! Det är dessa synpunkter jag velat framhålla, därför att jag icke ville, att de uttalanden som finansministern här gjort skulle stå oemotsagda i protokollet.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag antar, att många av kammarens ärade ledamöter som hörde finansministerns anförande fingo ett intryck av att han fullständigt och effektivt bemött den framförda kritiken. Det hör ju till hans ovanliga gåvor och hans talekonst att kunna giva åtminstone en illusion av att ha bemött kritiken. Men när man efteråt tänker på vad han sagt, finner man, att det i själva verket givit bra litet och att i varje fall en hel del av den framförda kritiken står oemotsagd.

Jag måste konstatera — tyvärr är finansministern icke närvarande — att av de anmärkningar jag framställt gick finansministern förbi dem som jag anser vara de väsentligaste. Han tog visserligen upp frågan om möjligheterna till en begränsning av statsförvaltningen och överhuvud taget av utgiftssidan samt gav mig rätt i att man måste gå fram på andra linjer än tidigare. Han hade ingen annan invändning att göra än den han uttalat i propositionen, att vi skola icke inbilla oss att det blir några stora resultat. Man kan ha delade meningar om vad man kan nå, men är man på det klara med att någonting bör göras, så hoppas jag, att det blir gjort. Vi efterlysa alltså det initiativ som finansministern själv erkänner vara nödvändigt.

En väsentlig anmärkning, som jag konstaterar att finansministern icke med ett enda ord berörde, avsåg kommunernas utgifter och deras återverkan på penningpolitiken och det statsfinansiella läget. Jag anser, att detta är en så väsentlig sak, att jag blev högst förvånad över att finansministern icke ansåg sig böra beröra detta med ett enda ord. Han har icke gjort det i propositionen, vilket jag påpekade, och han har icke heller under debatten ägnat ett enda ord åt denna sak. Jag erinrade om att tidningarna varje dag ha uppgifter om huru särskilt de större stadskommunerna komma fram med våldsamma anspråk på att få göra investeringar med lånemedel, vilket således innebär, att lånemarknaden tages i anspråk i konkurrens med de statliga låneåtgärderna. Vidare har man ställt direkta anspråk på staten att giva subvention och med åtgärder av olika slag hjälpa kommunerna att hålla i gång arbeten. Denna sida hade verkligen förtjänat att något behandlas i dagens debatt även från regeringsbänken.

Finansministern gick slutligen fullständigt förbi det jag skulle vilja trycka på som det väsentligaste i nuvarande stund, nämligen behovet av en politik som försöker att se hela det ekonomiska läget och de finansiella uppgifterna i ett sammanhang, en politik som försöker att väga mot varandra producent- och konsumentintressena. Finansministern har i propositionen undvikit ett ståndpunktstagande, och han ansåg icke heller lämpligt att här upptaga denna sak till debatt.

Jag bara konstaterar detta, och därmed har jag fått bestyrkt det allmänna omdöme, som jag i mitt första anförande tillät mig uttala och som finansministern i någon mån reagerade emot, nämligen att vi för närvarande sakna

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

den fasta handen i vår ekonomiska politik. Häremot säger finansministern, att det är icke så farligt, om inte den fasta handen kommer till synes i vad man skriver, bara det märks i handlandet. Däri instämmer jag, och jag hoppas livligt, att den fasta handen skall finnas, även om den inte kommit till synes i propositionen.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Ehuru finansministern icke är här, anser jag icke att debatten bör avslutas, utan att jag fått inlägga en gensaga gentemot vad han anförde i en replik till mig. Enligt finansministerns framställning skulle fördelningen av dessa bördor i anledning av den nya omsättningsskatten komma att läggas ungefärligen i enlighet med vad vederbörande har i inkomster. Enligt den framställningen skulle alltså den kategori av de mindre inkomsttagarna, som representera 80 procent av folket och som har 50 procent av nationens inkomster äta ett kilo kött, medan den kategori, som representerar 2¹/₂ procent av folket och som har 20 procent av nationens inkomster, skulle äta fjorton kilo kött. Om man gör samma jämförelse, när det gäller övriga varor, som särskilt komma att bli föremål för omsättningsskatten, d. v. s. fläsk, ägg, fisk och ost, trädgårdsprodukter, specerier, kolonialvaror o. s. v., finner man utan vidare, huru orimlig den framställning är, som finansministern givit i polemiken. Därvid medgav även jag, att det råder en viss underkonsumtion bland de lägsta inkomsttagarna och att denna troligen kommer att skärpas.

Jag räknade upp brödet bland de produkter, som skola bli föremål för den nya skatten. Herr finansministern har rätt, när han påpekade, att brödet icke är inräknat bland nu föreslagna skattepliktiga varor. Så var förhållandet i de sakkunnigas förslag, men jag erinrar mig att regeringen på den punkten ändrat förslaget.

I detta sammanhang bör dock påminnas om att den brödransonering, som genomförts och som motsvarar den lägsta ransoneringsnivå, som nåddes under förra kristiden, innebär indirekt en fördyring av de kroppsarbetande lagrens livsmedel, därför att de tvingas att övergå till andra och dyrare konsumtionsvaror, försävt de icke skola drabbas av direkt undernäring.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt hänvisa propositionen nr 3 till första särskilda utskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Härefter föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition, nr 45, angående anslag till vissa väg- och broföretag.

Därvid anförde:

Herr **Nilsson** i Antnäs: Denna proposition skall nu i dag remitteras till vederbörande utskott. Vad som i denna proposition föreslås drar ett brett streck över tidigare fattade beslut i denna fråga och kommer alla glada förhoppningar, som därvid knutits, att grusas. Det är nämligen här fråga om en bro över Lule älv vid dess utlopp. Propositionen går nu ut på att denna bro skall förläggas vid Gäddvik i stället för vid Bergnäset och härför åberopas militära skäl. Handlingarna i målet äro hemligstämplade, varför man har svårt för att kritisera eller yttra sig om dessa skäl. Det synes mig vara ett väl uttänkt led i den överrumpling, som här sker. Det är en våldshandling man är i färd med att utöva i skydd av denna hemligstämpel.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition ang. anslag till vissa väg- och broföretag.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition ang. anslag till vissa väg- och broföretag. (Forts.)

Jag skall emellertid tills vidare icke direkt beröra dessa skäl, även om jag känner till en del av dem. Men jag vill säga, att det kan väl med skäl sättas i fråga, huruvida *tänkta militära situationer* — som man icke vet om de någonsin behöva förekomma, och som vi skola hoppas, att de icke skola behöva förekomma — både för nuet och för framtiden skola tillåtas omöjliggöra tillgodoseendet av ett civilt trafikintresse av mycket stora mått, ett intresse varav tusentals människor i sin dagliga gärning äro starkt beroende. Vi böra väl ändå hålla i minnet, att det är på det civila livet och den civila verksamheten, som den militära kraften vilar. Under sådana förhållanden böra dessa intressen ej helt förbises såsom här skett.

Ett bifall till propositionen skulle bli till en besvikelse så stor bland allmänheten både i stad och på land, att man vågar knappast tänka därpå. Man har glatt sig i vida kretsar över att det enda förnuftiga förslaget till slut segrade, och man har längtat till att den dagen skulle randas, då man fick en fast och naturlig förbindelse över Lule älv på det enda ställe, där den stora trafiken går fram, och där *den måste gå fram* även i framtiden. Men i stället för att vidtaga åtgärder till förverkligandet av redan fattade beslut och för tillmötesgående av de livliga förhoppningarna, lägger regeringen nu fram en proposition, som, om den bifalles, för framtiden omöjliggör den enda riktiga lösningen av denna brännande fråga. Jag vädjar varmt till de herrar, som i utskottet få denna sak till behandling, att icke taga alltför lätt på detta spörsmål. Jag tror, att frågan behöver synas närmare i sömmarna, än vad vederbörande här synes ha gjort.

Vi ha nu för lösningen av frågan i en motion anvisat andra och bättre vägar, vägar som bättre tjäna både de militära och civila ändamålen, och som icke för framtiden omöjliggöra byggandet av en bro, där den stora och alltjämt växande trafiken är hänvisad att gå fram. Vi hoppas att utskottet och kammarens ledamöter måtte beakta våra synpunkter. Jag är fullt förvissad om, att de militära kraven och behoven därigenom icke behöva eftersättas, snarare tvärtom. Jag har sedan uppslaget kom upp blivit ganska övertygad därom under de sista dagarna, då vi besökt åtskilliga myndigheter. Vi ha sprungit i trapporna både hos civila och militära myndigheter för att göra våra synpunkter gällande, och jag måste säga, att vi hos de militära myndigheterna mötts av förståelse. Vi ha fått tala ut med dem och de ha beaktat våra synpunkter, vilket man icke kan säga om vissa regeringsledamöter och civila myndigheter, som vi talat med. De ha haft en förutfattad mening mot vilken våra skäl liksom studsat tillbaka. Vi ha icke fått resonera med dem. Vårt enda hopp står nu till att utskottet och riksdagen måtte korrigera regeringens uppfattning i detta fall. Jag tror icke, att de militära myndigheterna vilja bruka våld mot näringslivet, men så skulle komma att ske, om denna proposition vinner riksdagens bifall. Få de militära myndigheterna bara klart för sig att både de civila och militära intressena kunna förenas, bli de med på noterna. Det är regeringens sak att klara detta, men det synes icke ligga i regeringens intresse att samordna dessa saker.

Herr talman, jag har velat anföra detta i all korthet för att väcka uppmärksamheten på vad det gäller.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag vill också säga ett par ord, innan denna fråga remitteras.

Jag kan understryka vad den föregående talaren sade, nämligen att detta är en viktig fråga för Norrbotten och särskilt Luleå och en stor del av Luleå landsbygd. Det förslag regeringen framlagt framkallar väldig besvikelse

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition ang. anslag till vissa väg- och broföretag. (Forts.)

därupe. Det löser icke brofrågan. Det bara skjuter den på framtiden ytterligare och kommer att försvåra en slutgiltig lösning av densamma. Ur den synpunkten har jag också förstått den motion, som framlämnats till denna regerings proposition av en del norrbottensriksdagsmän. När man nu inte kan få en bro vid Luleå stad, söka motionärerna i stället lägga den över två mil därifrån. Jag kan icke anse, att det är en lycklig väg att gå fram på. Jag tror, som sagt, icke att det är ett lyckligt förslag.

Det var emellertid även en annan sak, som jag särskilt tänkte på, när jag begärde ordet. Det talas i propositionen om vissa militära skäl, som föranlett den, skulle jag vilja säga, plötsligt snabba behandlingen av ärendet. Frågans lösning har ju dragit ut på tiden i många herrans år. De skäl, som man nu åberopar, äro av militär art och av hemlig karaktär. Riksdagen får ej reda på dem, men det skall givas utskottets ledamöter tillfälle att få reda därpå. En högertidning, Norrbottenskuriren, hade en artikel härom, vari det bland annat står: »Planerna på en 'autostrada' genom Norrland, ha blivit kända i förtid, närmast genom tysk förmedling.» Detta ger en ganska misstänkt belysning åt hela frågan. Om Norrbottenskuriren har någon grund för den insinuation, som här göres, skulle det vara oerhört. Men å andra sidan. Det bör genom detta vara angeläget för regeringen att lägga papperen på bordet och icke genom hemlighetsmakeri möjliggöra för den ena eller andra tidningen att sätta detta brobygge i samband med vissa tyska planer eller i vart fall ingiva folket den uppfattningen, att det som är hemligt för Sveriges riksdag och icke får berättas för dess ledamöter, det har man reda på i Tyskland och det avslöjas i förväg. Jag har velat säga detta vid remissen av denna proposition. Jag vill för min del uttala den förhoppningen, att utskottet, när frågan prövas, ser efter, om det icke ändå är säkrare att göra en verklig lösning av frågan, ty det blir ingen lösning genom att man lägger bron vid Gäddvik. Det blir ett provisorium och det betyder att frågan fortfarande kommer att vara olöst därupe.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr talman! Jag hade icke tänkt, att det skulle bli någon allmän diskussion i frågan, och därför var jag ganska knapphändig, men efter herr Hagbergs i Luleå yttrande om att bron skulle förläggas högre upp, vill jag bara säga, att det ha vi i vår motion föreslagit framför allt därför, att det icke för framtiden skulle förhindra ett brobygge vid Bergnässet, något som en bro vid Gäddvik skulle komma att göra, dels därför att en bro vid Avan skulle tjäna även den civila trafiken bättre och dels därför att vi från högsta militära håll fått veta, att man där helst skulle se att bron förlades vid Avan, därest icke byggnadstiden skulle bli alltför lång. Nu kommer man fram med detta broförslag. Om vi i framtiden få en bro vid Bergnässet och så denna bro vid Avan, skulle bron vid Avan komma att ligga mitt emellan broarna i Boden och Bergnässet och fördelningen bleve alltså jämnare. Jag vill inte ingå närmare därpå. Det blir väl en större debatt, sedan frågan blir behandlad i utskottet och förelägges riksdagen till avgörande.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga detsamma som herr Nilsson i Antnäs sagt, nämligen att en bro vid Avan är försvarad både ur civila och militära synpunkter, under det att ett brobygge vid Gäddvik kommer att förrycka hela saken.

Jag fäster uppmärksamheten vid att vi efter en 15-årig strid i denna fråga kommit fram till det resultatet, att man bäst tjänade näringslivet, d. v. s. Luleå stads intressen framför allt, men även Luleå kommuns intressen ge-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition ang. anslag till vissa väg- och broföretag. (Forts.)

nom att lägga bron på plats, som länsstyrelsen beslutat, nämligen vid Bergnäset. Här kommer man nu på militära skäl, som undandraga sig bedömande, med ett förslag, att bron skall läggas vid Gäddvik. Har man byggt en bro vid Gäddvik för en kostnad av 2 $\frac{1}{2}$ miljon kronor utom vägarna, så föreställer jag mig, att det kommer att dra sin rundliga tid, innan man kommer att få bron, där den lämpligen bör vara.

Jag vill fästa riksdagens uppmärksamhet på, att vi ha haft en parallell till detta vid Piteälven. Piteå stad och dess befolkning jämte landsförsamlingen krävde då, att bron skulle läggas vid älvens nedre lopp, så att den verkligen tjänade trafiken. Men riksdagen beslöt i strid med detta lojala intresse, att bron skulle läggas uppe vid Böle, alltså ungefär en mil längre uppför älven. Den lösningen höll i ett tiotal år. Sedan blev brofrågan åter aktuell och i nuvarande stund har man en ny bro byggd på det ställe, där ortsbefolkningen från början ville ha den. Alltså, där har man, kan man säga, kastat bort de pengar, som den första bron kostade. Någoting i den stilen blir det också här, om detta broförslag går igenom. Läger man däremot en bro uppe vid Avan, tjänar man både civila och militära intressen på lämpligaste sätt och det förrycker icke ortsbefolkningens mycket befogade krav på att få bron lagd, där trafiken går fram. Man förlänger ju vägen till Luleå med 7 km genom att lägga bron vid Gäddvik, och man måste ändå för alla tider framåt, till dess det kommer en bro nere vid Bergnäset, räkna med färjtrafik mellan Luleå stad och de samhällen och byar vid nedre Luleå, som ligga på andra sidan älven. Det är ingalunda en rimlig och lycklig lösning. Jag hoppas, att det utskott, som får frågan till behandling, beaktar ortsbornas krav och icke lägger större vikt vid de s. k. militära skälen, än vad de äro förtjänta av i verkligheten.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Anledningen till att frågan om en bro över Lule älv i dess nedre lopp nu tagits upp är den, att man från militärt håll påvisat det riskabla i att icke ha någon fast broförbindelse över detta vattendrag söder om Boden. I anledning av vad som här förut sagts vill jag erinra om att broar äro beslutade att utföras i den ordning det kan befinnas lämpligt, såväl vid Gäddvik som vid Bergnäset. Den uppfattning man hört från visst håll, att sedan ett broföretag blivit dömt att utföras vid Bergnäset, så skulle frågan om en bro vid Gäddvik förfalla, är icke riktig. Båda broföretagen ligga parallellt, och vilket som helst av dem kan komma till utförande.

Jag vill vidare fästa kammarens uppmärksamhet på att vad som här kommit till uttryck från Norrbottensbanken är vittnesbörd om en rent lokal tvist om var bron skall förläggas med hänsyn till den lokala trafiken. Sådana där tvister äro ju dess värre vanliga vid varje avgörande av var en viss broförbindelse skall förläggas. Anledningen till att man nu valt Gäddvik är förnämli-gast den, att det alternativet är mindre omfattande beträffande byggnadstiden. Denna kan under gynnsamma betingelser beräknas till ett år, under det att byggande av en bro vid Bergnäset tar minst dubbelt så lång tid i anspråk. Med hänsyn till de skäl, som föreligga för att nu sätta företaget i gång, förstår man ju väl vad en tidsförlust på ett helt år betyder.

Nu har man här kastat in i diskussionen ett helt och hållet nytt projekt, nämligen att lägga bron vid Avan. Beträffande det förslaget är ingen undersökning gjord, där finns inget fast förslag att bygga på. Hela proceduren måste där genomgåas med beslut i alla instanser och eventuellt besvär. Jag nödgas hysa den uppfattningen, att det företag som skulle draga den längsta tiden just

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition ang. anslag till vissa väg- och broföretag. (Forts.)

är det förslag, som framförts i motion från Norrbottensbanken, nämligen att förlägga brobygget till Avan.

Jag hoppas, att riksdagen kommer att pröva det föreliggande förslaget icke endast med hänsyn till de lokala skäl, som kunna anföras från vissa intressenter, utan att frågan även kommer att prövas ur andra och större synpunkter.

Herr Nilsson i Antnäs: Eftersom vi kommit att diskutera denna fråga här ber jag få upplysa om att om bron blir förlagd till Gäddvik, blir den så gott som uteslutande en militärbro, ty där finns så ringa civil trafik, att den är ingenting att räkna med. Vi ha för närvarande en liten billig färjrinnettning vid Gäddvik, som skulle kunna taga tio gånger så stor trafik som den, som nu går däröver. Det är märkvärdigt, att det blivit så himla bråttom nu med denna bro, att man för den sakens skull skall behöva förlägga den till en plats, där den icke är tjänlig för den allmänna samfärdseln. Det skulle förvånat mig något mindre, om detta förslag hade framkommit i fjol höst eller under den gångna vintern, då läget var så kritiskt, men jag skall icke gå vidare in på den saken.

Jag skall i stället säga några ord om ett brobygge vid Avan. Man gör gällande från regeringshåll — och det är detta man är rädd för även från militärt håll — att detta skall taga för lång tid, och man säger, att beträffande detta projekt är ingen undersökning gjord, och en sådan kommer att taga många månader i anspråk. Förhållandet är det, att vid Avan är det mycket grunt vatten över hela älven vid det ställe, där det är föreslaget att bron skall byggas. Och där ligger mitt i älven ett stengrund, som vid lågt vattenstånd är synligt ovanför vattnet. Vidare har vattendomstolen uppmätt vattendjupet där för ett par tre år sedan i samband med en tvist om ett laxfiske. Jag har varit i tillfälle att studera den karta, som därvid uppgjorts. Vidare hava vi satt oss i förbindelse med en person, som är hemma på detta område, och han säger, att i anledning av den undersökning som gjorts kan vattendomstolen icke gärna fatta annat beslut än den gjort i målet om fisketvisten. Han ansåg vidare, att det kunde gå att klara av vattendomstolens hela undersökning för ett brobygge på denna plats på en tid av en månad. Det är alltså icke så farligt med den saken som regeringen kanske har föreställt sig. Med anledning av det gynnsamma vattenståndet och med hänsyn till att det finns ett grund mitt i älven, förmodar jag, att det skulle gå lättare och snabbare att bygga en bro vid denna plats än vid Gäddvik, även om undersökningen skulle taga en månad eller två. Varje lekman kan ju begripa, att det är en väsentlig skillnad, om man kan arbeta på grunt vatten och stengrynnor, än om man måste arbeta på stort djup såsom vid Gäddvik.

Om vi finge denna bro förlagd till Avan, skulle det vara lyckligt, därför att då hade vi chansen kvar att få en bro över Lule älv, där den mest och bäst behövs, nämligen vid Bergnäset. Men bygger man nu vid Gäddvik, så tror jag, att det dröjer många tiotal av år, kanske mansåldrar, innan vi få den fasta förbindelse över älven på det ställe där den behövs. Och kravet därpå blir större och större för varje år som går.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet Andersson: Eftersom man nu från Norrbottenshåll tycks avse att köra fram broförslaget vid Avan såsom ett alternativ, nödgas jag fråga, om det är något direkt intresse för orten att få till stånd en bro vid Avan, och om icke huvudskälet för att man för fram detta förslag är, att Avan ligger så långt uppströms, att man, om man får en bro vid Avan, räknar med att få två broar, under det att om man får en bro vid Gäddvik, det endast blir en bro. Argumentationen för en

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition ang. anslag till vissa väg- och broföretag. (Forts.)

bro vid Avan verkar icke på mig övertygande. Däremot förstår jag mycket väl, att man har stort intresse i Luleå för en bro vid Bergnäset och icke för en bro vid vare sig Gäddvik eller Avan. Det sista förslaget fruktar jag icke är uppriktigt menat.

Herr Nilsson i Antnäs: Att våra skäl icke skulle påverka statsrådet, det visste jag förut. Det intrycket fick jag, när vi voro uppe och resonerade med honom om saken. Det ligger någonting i det han säger; vi ville avvärja att få en bro där den icke behövs. Detta borde även ligga i kommunikationsministerns intresse. Men en bro vid Avan tjänar också ett civilt intresse, ty vi ha stora byar på södra sidan av älven, även om jag icke räknar de stora skogsbyar, som ligga längre bort. Alla dessa ha sin utfart med sin mjölk, sin potatis och sina skogsprodukter över Avan. Och där är för närvarande reguljär bussförbindelse, vilket icke förekommer vid Gäddvik. Jag säger ännu en gång, att där är det så ringa trafik, att den är ingenting att räkna med. Men där vill man nu bygga en bro — är det verkligen rim och reson? Om jag som lantbrukare skaffar mig ett redskap, större eller mindre, så skaffar jag mig det icke därför att det är billigt — jag tror, att det beträffande detta brobygge är en omständighet, som mycket påverkat kommunikationsministern — utan har jag icke råd att skaffa mig det som jag är betjänt av i min dagliga gärning, så får det vara tills jag får råd att skaffa mig det. Eljest blir det en kolossalt dyr historia. Det redskap jag skaffat mig är då nästan bortkastade pengar. Jag gör denna jämförelse, emedan den är tillämplig just i detta fall.

Vi ha även i vår motion berört ett annat förslag, som är möjligt att utföra och som går fortast och blir det billigaste av alla, nämligen att bygga en bro vid Strömmen, som det heter, en kilometer nedanför den bro, som kommunikationsministern ovillkorligen vill bygga. Där ligger ett stort stengrund mitt i älven, det behövs inga pålningar i vattnet, man kan lägga bron på grundet. Det är höga, skogbeklädda stränder på ömse sidor och även på grundet, så att naturen har, kan man säga, kamouflerat bron. Det är även en utväg. Skall man ovillkorligen bygga vid Gäddvik, bör man därför hellre bygga på denna plats, ty var man än bygger i färjläget eller i strömmen, så blir det ju, som jag nyss sade, nästan enbart en militär bro; ytterst få civila få någon nytta av den. Men av dessa två förslag, som vi berört i motionen, vore det naturligtvis ur allmänt intresse bättre, att bron förlades till Avan, ty där skulle den göra den större nyttan, både nu och för framtiden.

Efter härmed slutad överläggning remitterades propositionen nr 45 till andra särskilda utskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttranden.

§ 7.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet den på bordet ligande motionen nr 10 av herr *Hage m. fl.*

§ 8.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa hjälpåtgärder jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till vissa hjälpatgärder. (Forts.)

I en den 31 augusti 1940 dagtecknad proposition (nr 28) hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under nionde huvudtiteln anvisa dels till Kostnader för transport av stråfoder ett reservationsanslag av 750,000 kronor, dels ock till Statsbidrag för inköp av stråfoder ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft dels en inom andra kammaren av herr *Jacobson* väckt motion (II:8) dels ock en inom andra kammaren av herrar *Pettersson* i Rosta och *Andersson* i Vigelsbo väckt motion (II:9).

I sistnämnda motion hade hemställts, att den i Kungl. Maj:ts proposition nr 28 avsedda hjälpen till av missväxt drabbade trakter måtte vidgas till att omfatta alla de bygder, som på likartat sätt drabbats av missväxt, samt att i anslutning därtill de begärda anslagsbeloppen måtte höjas att utgå med till Kostnader för transport av stråfoder ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor och till Statsbidrag för inköp av stråfoder ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar *Petterssons* i Rosta och *Anderssons* i Vigelsbo ovannämnda motion (II:9) i vad den avsåge anslag till kostnader för transport av stråfoder, å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Kostnader för transport av stråfoder ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

b) till Statsbidrag för inköp av stråfoder ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

II. att herr *Jacobsons* samt herrar *Petterssons* i Rosta och *Anderssons* i Vigelsbo ovannämnda motioner (II:8 och II:9) — sistnämnda motion i de delar, den icke behandlats under I a) här ovan — finge anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Lindberg* och *Pettersson* i Rosta, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till den av herrar *Pettersson* i Rosta och *Andersson* i Vigelsbo väckta motionen II:9.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! I här föreliggande kungl. proposition har föreslagits anslag till fraktlindring för foder till sådana bygder i landet, som drabbats hårdast av torkan. Det är i huvudsak Gotland, Öland, Kalmar läns södra del och Blekinge län, som skulle komma i åtnjutande därav. Men nu har det, som var och en vet, varit så med nederbörden i år, att det inom samma län kanske varit jämförelsevis god nederbörd i vissa delar, medan däremot andra delar drabbats av torka. Det finns sålunda delar av mitt hemlän, Örebro län, nämligen Karlskoga och norra Bergslagen, och det finns sådana områden även här i Mälarbygden samt även andra delar av landet, som lika hårt drabbats av torkan som de i propositionen nämnda trakterna. Därför har jag tillsammans med en kammarkamrat motionerat om att dessa bidrag skulle utsträckas även till andra delar av landet, som hårt drabbats av torkan, och i samband därmed ha vi föreslagit, att anslaget till fraktbidrag skulle höjas från 750,000 till 1,000,000 kronor, samt att bidraget för inköp av strå-

Anslag till vissa hjälpatgärder. (Forts.)
foder skulle höjas från två till tre miljoner kronor. Utskottet har gått med på höjning av fraktbidraget till en miljon kronor men däremot gått emot förslaget om höjning av anslaget till foderinköp.

För bestämmande av vilka som skola ha dessa bidrag har ju livsmedelskommissionen uppställt vissa villkor. Kommissionen har sagt, att »verksamheten bör i första hand innebära ett stödande av det mindre jordbruket». Därav följer, att om anslaget icke skulle räcka till flera, så blir det endast de mindre jordbruken som komma i åtnjutande därav. Vidare säger kommissionen: »Såsom förutsättningar för erhållande av bidrag torde vidare böra uppställas, dels att inköp av stråfoder för brukningsdelen befinnes nödigt för att nötkreatursbesättningen å denna skall kunna bibehållas vid en med hänsyn till rådande förhållanden lämplig storlek, dels ock att jordbrukaren kan anses vara i behov av ekonomiskt bistånd för att kunna företaga dylikt inköp.» Dessutom föreslås, att bidrag bör utgå med högst 500 kronor per brukningsdel.

Här har ju livsmedelskommissionen föreslagit en hel del hakar, som göra, att det blir endast de mindre jordbrukarna, som komma i åtnjutande av detta bidrag. Nu är det ju så, att de mindre jordbrukarna i dessa bygder kanske få lov att sälja halva sin kreatursbesättning, och sedan kunna de icke klara sin ekonomi med det återstående antalet djur, utan måste för att på något sätt få inkomster söka sig arbete i den allmänna marknaden. På det sättet komma de att taga bort en del arbete för andra på platser, där det kanske redan tidigare finns arbetslöshet. Dessutom kommer detta att verka på sådant sätt, att om icke bidrag erhålles kommer kreatursbeståndet att nedgå och mjölmängden att minska i dessa bygder. Det är mycket viktigt, att vi i dessa dagar söka hålla uppe mjölkproduktionen. Jag kan nämna, att i Mälardalen har mjölmängden redan gått ned med 25 % jämfört med motsvarande månader förra året. I en bygd i min hemtrakt har mjölmängden minskats med 40 % jämfört med föregående år. Och detta gäller tiden innan man stallat in djuren. Efter installationen, med den ringa kvantitet hö som skördats och det ringa äggvitestillskott man kan skaffa, kommer mjölmängden att minska ytterligare.

Det är alldeles givet, att ett av de viktigaste spörsmål vi ha är att försöka hålla uppe mjölkproduktionen. Denna väg med statsanslag är därvid till nytta i vår strävan att i möjligaste mån söka bibehålla nötkreatursbeståndet. För min del anser jag detta i första hand vara en småbrukarfråga, avsedd att vara en hjälp för de mest skuldsatta småbruken, och dessutom en konsumtionsfråga avseende att i någon mån uppehålla mjölktillgången i landet. Jag har därför tillsammans med herr Lindberg till utskottets utlåtande avgivit en reservation, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr andre vice talmannen hade under detta anförande övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Jacobson**: Herr talman! Jag ber att få uttala mitt tack till andra särskilda utskottet för den ställning det intagit till den kungl. propositionen i vad det gäller bidrag till fraktkostnader. När det återigen gäller en utsträckning av de områden, som skulle komma i åtnjutande av statsbidrag för inköp av stråfoder, har utskottet icke velat vara med på den saken. Situationen är dock i närvarande stund sådan i lappmarken, att där står den fattiga befolkningen inför en mycket allvarlig kris på grund av den synnerligen allmänt felsegna höskörden. Nedslaktningen är där uppe redan nu ovanligt stor, och där måste göras någonting från statsmakternas sida.

Såsom betecknande för stämningen och åsikterna där uppe skall jag taga

Anslag till vissa hjälpatgärder. (Forts.)

mig friheten återge en framställning, som inlämnats till Västerbottens riksdagsmän från lappmarken. Det är ombud för skogsarbetarnas organisationer inom lappmarken, samlade till möte i Lycksele den 22 september i år, som skriva följande:

»Med anledning av den långvariga torka, som under våren och försommaren varit rådande, har höskörden inom lappmarken på en del håll slagit så gott som fullständigt fel. På vissa håll inom Lycksele socken har man erhållit endast en tredjedel av vad man brukar kalla en normal skörd. För att i största möjliga mån avhjälpa den brist på hö, som under sådana förhållanden måste uppstå, ha jordbrukarna i stor utsträckning avbärgat de s. k. ströängarna. Detta hö, som är av dålig beskaffenhet och har ringa näringsvärde, har nu till stor del fullständigt förstörts därigenom att tjärnar och vattendrag på grund av det långvariga regnandet stigit så, att det bärgade höet kommit att stå under vatten. Då det även under år då höskörden blivit god inom lappmarken brukar införas mycket hö från kustsocknarna, förstår man, att det under ett missväxtår som det innevarande måste uppstå en mycket stor brist på hö inom lappmarken. Även inom sydligare delar av landet har höskörden på grund av torka slagit fel, men staten har här beredvilligt åtagit sig att träda hjälpande emellan, och betydande belopp ha anslagits till hjälp åt jordbrukare inom de av torka härjade områdena i Sydsverige. Det bör också vara en statsmakternas angelägenhet att genom lämpliga åtgärder motverka de svåra verkningar, som ett missväxtår sådant som det innevarande kan komma att åsamka den jordbrukande befolkningen inom vissa delar av landet. För lappmarkens jordbrukare framstår det då som en stor orätt, att medan staten vidtar åtgärder för att hjälpa jordbrukare i sydliga delar av landet, som drabbats av missväxt, lämnar man jordbrukarna i lappmarken att klara sig själva utan hjälp, fastän lappmarken säkert drabbas lika hårt av missväxt som vad fallet torde vara med sydliga delar av landet. Höpriset är för närvarande uppe i 22 öre per kilogram i lappmarken, vilket i jämförelse med motsvarande tid föregående år är närapå det tredubbla. Det är självfallet en omöjlighet för en befolkningsgrupp med så starkt begränsade inkomster, som det här är fråga om, att till dessa priser utan statshjälp kunna inköpa det hö, som erfordras för att kunna hålla nedslaktningen inom rimliga gränser.

Man har även svårt för att helt kunna frigöra sig från den tanken, att statsmakternas åtgärd att anslå medel åt jordbrukare i Sydsverige för inköp av hö kan vara en bidragande orsak till de onormalt höga höpriser, som för närvarande råda i lappmarken. Då lappmarken alltid varit en avsättningsort för överskottshö från sydligare jordbruksdistrikt, måste det framstå som förvånansvärt, om staten vidtar åtgärder, som försvåra eller rent av omöjliggöra för lappmarksbefolkningen att under ett missväxtår som det nu inträffade kunna fylla sitt behov av hö från de trakter, som sedan lång tid tillbaka tillhandahållit det hö som man inom lappmarken varit tvungen att köpa för att kunna hålla en visserligen svag men dock någorlunda tillräcklig kreatursstam.

Då den befolkning, som här drabbats av missväxt, till stor del består av skogsarbetare med svag ekonomi, och många av dessa familjer ej ha mer än två eller tre kor, och en nedslaktning av dessa skulle för lång tid framåt drabba dem mycket hårt, hemställes härmed, att genom eder försorg statsmakternas uppmärksamhet fästes på nödvändigheten av att skyndsamma åtgärder vidtagas, som tillförsäkra jordbrukarna i lappmarken möjlighet att under instundande vinter *till skäligt pris* få inköpa det hö, som erfordras för att en mera vittomfattande och för jordbrukarna ruinerande nedslaktning av boskap inom lappmarken skall kunna undvikas.»

Ja, jag har ju själv för en tid tillbaka rest och besökt ett fyrtiotal byar i

Anslag till vissa hjälptägar. (Forts.)
lappmarken och gjort mig underkunnig om, att den framställning, som gjorts och som jag läst upp, är med verkligheten överensstämmande.

Jag skall därför för min del be att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utlåtandet av herrar Lindberg och Pettersson i Rosta.

Herr Tornegård: Herr talman! Jag skall be att få framföra ett tack till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för att detta förslag om hjälp har framkommit, ävensom för den välvilliga behandling, som propositionen fått röna i utskottet. Men när jag läst igenom utskottets utlåtande och sett utskottets behandling av Kungl. Maj:ts proposition, finner jag det egendomligt, att svenska spannmålsaktiebolaget kan komma med rakt motsatta förslag mot vad som framkommit i den kungl. propositionen. Här säges i den kungl. propositionen på sidan 8: »Priset på foder torde för närvarande vara så högt, att den jordbrukare, som lider direkt brist på foder, vid nuvarande prisläge på animalieprodukter, knappast torde kunna utan förlust omsätta hö och halm i sådana produkter. Att till kostnaderna för fodret även lägga avsevärda utgifter för frakt torde i allmänhet för jordbrukarna svårligen låta sig göra. I anslutning till kommissionens förslag vill jag därför tillstyrka, att statsmedel ställas till förfogande för gäldande av fraktkostnaderna för hö och halm som tillföras de av torkan drabbade områdena. De områden, som här närmast torde bära komma i fråga, synas vara Gotlands, Kalmar och Blekinge län, vilka enligt vad utredningen giver vid handen svårast lidit av den ogynnsamma väderleken.»

Kungl. Maj:ts säger — och det har också tillstyrkts av utskottet — att frakterna bära betalas av statsmedel. Sedan har spannmålsaktiebolaget, som fått om hand att fördela dessa frakter, givit ut formulär till kontrakt. Där säges raka motsatsen. Den 12 september 1940 har det skickat ut ett cirkulär till foderhandlarna, vilket dessa skulle skriva under. Jag skall be att få läsa upp ett par punkter i detta cirkulär: »För råg- och vetealm, som av företaget uppköpts inom landet vid stationer utefter järnvägslinjen Nyköping—Flen—Laxå—Kristinehamn eller söder därom och därefter i samband med försäljning transporterats per järnväg och/eller fartyg till Gotland, Öland, fastlandsdelen av södra Kalmar län (Stranda, Handbörds, Norra och Södra Möre härader) eller Blekinge län, ersätter spannmålsbolaget företaget den verkligt utbetalda frakten för järnvägs- och/eller sjötransport, dock högst kr. 2: 50 per 100 kg.»

För det första tyckes icke spannmålsbolaget vilja gå med på att man får köpa foder där man eventuellt kan skaffa foder. Alla veta, att det är ont om foder i landet. Men då ha vi icke rättighet att köpa det norr om denna järnvägslinje, utan om man behöver skaffa fodermedel, får man göra det söder om linjen. Men från detta område anses det nästan omöjligt att få tag i något foder. Vi ha gjort stora ansträngningar hemma för att komma dit och få tag i något foder, som kan förslå någorlunda, men det är omöjligt. Det är däremot möjligt att skaffa foder längre norrut, men det är förbjudet att skaffa sådant på dessa områden.

På samma gång säger spannmålsbolaget: »För ersättningens erhållande gälla följande villkor. Vid försäljning till de nämnda områdena äger företaget icke betinga sig högre priser för halmen än kr. 6: — per 100 kg cif Gotlands- respektive Ölandshamnar eller fraktfritt stationer inom fastlandsdelen av Södra Kalmar län och Blekinge län. Företaget skall avfordra sina köpare förbindelse, att halmen uteslutande skall komma till användning i samband med jordbruksdrift inom de ovan angivna områdena.»

Detta cirkulär har spannmålsbolaget skickat ut den 12 september 1940.

Anslag till vissa hjälpåtgärder. (Forts.)

Den 21 september 1940 skickade det ut ett nytt cirkulär med fullständigt nya bestämmelser, såvitt de avse det först angivna uppköpsområdet. Vidare skall ersättning utgå efter följande grunder för transport till Gotland: »Verkliga utlägg för sjöfrakt från fastlandshamn samt assurans, dock högst kr. 3:— per 100 kg. I ersättningen inbegripas icke kostnader för transport till fastlandshamn och icke heller lastning eller lossning. Därutöver utgår en ersättning av kr. 0:75 per 100 kg.»

Dessa 75 öre skola, då det gäller Gotland, avse omkostnader vid distributionen och svinn. Det går ju alltid bort en del halm från balarna under transporten. Däremot skall icke ersättas frakten från inköpsplatsen på fastlandet fram till hamnplatsen, utan den skall betalas av gotlänningarna själva.

När vi komma till Öland däremot, har spannmålsbolaget bestämt, att ersättning skall utgå för »verkliga utlägg för järnvägstransport, omlastning och sjötransport till Öland, dock högst kr. 2:50 per 100 kg. I ersättningen inbegripas icke lossningskostnader.» Här utgår heller icke något tillägg för distributionskostnader på Öland. Vi på Öland skulle få frakten på fastlandet och till sjöss betald upp till 2 kronor 50 öre per 100 kilogram. Enligt de undersökningar, som vi ha gjort, finnes det ingen möjlighet att frakta dit halm för 2 kronor 50 öre per 100 kilogram. Kungl. järnvägsstyrelsen har satt upp frakttaxorna på halm så mycket sedan föregående vinter, att detta är omöjligt. Men det viktigaste är att man tagit bort samtrafiktaxan över Kalmarsund, som varit gällande under många år. Den har som sagt blivit borttagen. Postångaren Öland har gjort förluster föregående år, och Kalmarsundsbolaget har också räknat med förlust på denna samtrafik. Även järnvägarna ha haft förluster. Samtrafiktaxan har därför tagits bort. Man måste betala särskild taxa på fastlandet, särskild över Kalmarsund och särskild på Öland. Halmen går då till 4 öre i frakt och till ändå mera i vissa fall, beroende på om den omlastas i Kalmar och utsändes på olika båtar.

Jag menar med detta, att om vi skola betala för halmen så mycket som 6—7 öre liksom gotlänningarna, kommer halmen att ställa sig rätt dyr, om den högsta ersättning för frakt som vi skulle kunna få utgör 2 kronor 50 öre. Jag tycker, att det är tämligen onaturligt, att spannmålsbolaget skall sätta samma fraktersättning till fastlandsdelen av södra Kalmar län och Blekinge län som till Öland. Det dyraste är nämligen frakten över Kalmarsund. Men likväl tillämpas samma fraktersättning. Det har länt dithän, att sedan lantbrukarna på Öland fått reda på detta och de svårigheter, som spannmålsbolaget ställt i utsikt, ha de anmält allt flera och flera djur till försäljning. För två veckor sedan var det 1,400 djur anmälda och en vecka efteråt 2,000 djur, allt efter det de bestämmelser, som utfärdats av spannmålsbolaget, utkommit.

Vi veta icke, hur mycket vi få betala för vår halm. Det har visserligen sagts, att på Gotland skall det vara 7 kronor, på Öland 6 kronor 25 öre och på fastlandet 6 kronor per 100 kilogram. Men det är orimligt, att vi på fastlandet skola köpa till 6 kronor och på Öland till 6 kronor 25 öre, när gotlänningarna skola betala 7 kronor. Det är naturligt, att om man får 7 kronor för halmen på Gotland, så säljer man den dit och icke till andra håll, och då bli vi utan halm på Öland.

Det viktigaste är att få sådana bestämmelser, att det blir samma inköpspriser för olika områden, vart halmen än skall gå, och att vi sedan få hela fraktavgiften för halmen från inköpsorten och dit, där den skall förbrukas, ersatt.

Halmen kommer under nuvarande förhållanden att gå till ungefär 40—45 öre per foderenhet. Vi bli nödsakade att sälja våra sockerbeter för 13 öre per foderenhet. Då förstår man, hur lätt det blir för jordbrukarna att komma i

Anslag till vissa hjälptågar. (Forts.)

frestelse att fodra upp sockerbetorna, som icke kosta mera än 13 öre per foderenhet, i stället för att köpa halm och betala den med 40 öre per foderenhet. Halmen är sämre som foderenhet än sockerbetorna.

Jag vill hemställa, att Kungl. Maj:t utfärdar ordentliga bestämmelser och direktiv för spannmålsbolaget, så att bolaget följer den kungl. propositionens andemening och vad utskottet föreslagit, att hela frakten skall betalas av staten. I annat fall komma djuren säkerligen att nedslaktas, och det syfte som Kungl. Maj:t tänkt sig, att de komma att bli bevarade till nästa år för framtida produktion, vinnes icke.

Jag skulle vilja nämna, att det är mejerier på Öland, som köra varannan dag och som ha mycket mindre mjölk nu än under föregående världskrig, när det var som värst. Det är ett bevis på, hur svårt det är i verkligheten. De senaste 14 dagarna har det icke funnits smör till avsalu. Det smör, som förut sålts på Öland, har nu gått åt till hemmakonsumtion. Förut skickade vi 30—40 drittlar i veckan till Stockholm. Överallt har produktionen gått ned, och det är fara värt, att korna säljas i ännu större utsträckning inför utsikten till att vi skola behöva giva så mycket för halmen som sagts i det cirkulär, som utskickats av svenska spannmålsaktiebolaget.

Herr Gardell: Herr andre vice talman! För den hjälp, statsmakterna ha lämnat gotlänningarna under den tid Gotland drabbats av torka, ber jag att på gotlänningarnas vägnar få framföra ett tack. Jag konstaterar med tacksamhet, att Kungl. Maj:t nu begärt ytterligare anslag för inköp av stråfoder samt till bidrag till frakter. Att behovet av hjälp till Gotland är stort framgår av livsmedelskommissionens yttrande, som intagits i utskottets betänkande. Det är med förvåning man tager del av spannmålsaktiebolagets rigorösa förslag till fördelning av statsbidraget till inköp och transport av stråfoder. Jag kan icke föreställa mig, att det är med jordbruksministerns mening överensstämmande, att jordbrukarna i olika delar av landet, som drabbats av missväxt, skola betala olika höga priser för halm. Enligt spannmålsaktiebolagets förslag skulle gotlänningarna få betala 7 kronor per 100 kilogram, ölänningarna 6:25 kronor per 100 kilogram, medan jordbrukarna i Södra Kalmar läns landstingsområde och i Blekinge län skulle få betala 6 kronor per 100 kilogram. Herr Tornegård har ju redan redogjort för det rigorösa och orimliga förslaget till fördelning, som spannmålsaktiebolaget uppgjort. Jag kan icke underlåta att framhålla, att fraktkostnaderna i allmänhet ställa sig avsevärt högre för jordbrukarna på Gotland än för jordbrukarna på fastlandet. Därför bedriva vi vårt jordbruk under svårare betingelser än jordbrukarna på fastlandet. Det är av stor vikt, särskilt i avspärningstider, att det gotländska jordbruket göres så produktionskraftigt som möjligt, så att såväl den bofasta befolkningen som den på Gotland förlagda militären kan få sin försörjning. Jag vill särskilt understryka vikten av, att stråfodret ej blir dyrare på Gotland än till exempel i Blekinge. Jag hoppas, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet icke reflekterar på spannmålsbolagets förslag till fördelning av statsbidraget, utan ser till, att stråfodret kommer att betinga samma pris i alla landsdelar, där statsbidrag skall utgå.

Herr Skoglund: Herr talman! Utskottet har i viss utsträckning tillmötesgått motionärernas önskemål. Utskottet har föreslagit en höjning av det utav Kungl. Maj:t begärda anslaget till subvention beträffande fraktkostnader från 750,000 kronor till 1 miljon kronor, vilket jag vill minnas är det belopp, som herr Pettersson i Rosta föreslagit i sin motion. Beträffande frågan om utsträckning av bidragsverksamheten till att omfatta hela landet har utskottet

Anslag till vissa hjälpåtgärder. (Forts.)

icke vågat gå längre än Kungl. Maj:t. Utskottet har således förordat, att endast jordbrukarna i de av missväxt hårdast drabbade trakterna skola erhålla hjälp. Utskottet har emellertid uttalat, att utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan, huruvida och i vilken utsträckning även andra trakter kunna finnas oundgängligen vara i behov av att tillgodoses med bidragsverksamhet. Jag tror, att det varit klokt och riktigt av utskottet att nöja sig med detta uttalande. Om bidragsverksamheten skulle utsträckas till att omfatta hela landet, skulle det ingalunda räcka med att, som herr Pettersson föreslagit, bestämma anslaget till 3 miljoner kronor i stället för 2 miljoner kronor, utan då finge man nog anslå minst ytterligare ett tiotal miljoner kronor.

Herr talman! För mig äro icke pengarna första frågan utan om det finnes foder att få för pengarna. Skola alla de jordbrukare, som lida av foderbrist, hjälpas, gäller det först och främst att det går att komma över hö och halm. När man hörde herr Tornegård skildra de svårigheter, som föreligga vid anskaffande av stråfoder, förstod man, att saken icke är så förfärligt enkel. Det kan ifrågasättas, om det hjälper med att anslå pengar. Herr Pettersson i Rosta var mycket värtalig, då han skildrade, hur det kunde gå med mjölkproduktionen, om vi icke anvisade tillräckliga medel. I likhet med herr Pettersson i Rosta anser jag det vara absolut nödvändigt att försöka hålla uppe mjölkproduktionen, men tillgången på stråfoder är begränsad. Det kan hända, att ett överflyttande av stråfoder från en gård till en annan icke komme att leda till någon ökning av animalieproduktionen utan endast komme att medföra onödiga utgifter. Jag tycker, att Kungl. Maj:t bör — innan vi godtagger herr Petterssons i Rosta resonemang — komma med en utredning först och främst rörande tillgången på stråfoder inom landet och vidare angående kostnaderna för överflyttning av det stråfoder som kan finnas tillgängligt. Om Kungl. Maj:t, efter att ha verkställt en sådan utredning, framlägger ett förslag till riksdagen, är jag fullständigt säker på, att riksdagen med välvilja kommer att upptaga förslaget till prövning.

Herr Tornegård talade om spannmålsaktiebolagets bestämmelser, som han icke fann tillfredsställande, och herr Gardell var inne på samma ämne. Utskottet har icke erhållit några upplysningar i saken. Jag förutsätter, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet kommer att taga del av vad som yttrats i denna debatt, och att han kommer att ägna frågan det intresse, den förtjänar. Jag vill rekommendera kammaren att följa utskottets förslag. Jag tror, att det är enda möjligheten att i dag uppnå ett positivt resultat.

Herr Jacobson: Herr Skoglund gjorde gällande, att bidragsverksamheten icke kunde utsträckas till att omfatta hela landet. Utskottet har också ansett, att riksdagen borde begränsa sig till att hjälpa jordbrukarna i de hårdast drabbade trakterna. Dit bör emellertid enligt min mening räknas även lappmarken.

Herr Pettersson i Rosta: Herr talman! Herr Skoglund talade om, hur dyrt det skulle bli att utsträcka bidragsverksamheten. Han yttrade, att det skulle komma att kosta ytterligare ett tiotal miljoner kronor. I utskottet har man nämnt olika belopp, 15, 25, 30 miljoner kronor. Man har bollat med miljonerna, allt eftersom man givit fantasien spelrum. I verkligheten är det ju fråga om ett reservationsanslag, ett anslag, som icke får överskridas. Beviljar riksdagen 3 miljoner kronor, så komma endast de mest skuldsatta och av missväxten hårdast drabbade småbrukarna att få hjälp. Vidare framhöll herr Skoglund, att det borde göras en utredning angående tillgången på stråfoder. Var och en

Anslag till vissa hjälpåtgärder. (Forts.)

känner väl till sitt »hemlän». I mitt »hemlän» finnas stora ängsmader. Där finnas stora mängder av hö och halm, som skulle kunna avstås till andra landsändar. I utskottet upplystes, att det i Östergötland — jag borde kanske icke säga det, eftersom herr Skoglund är därifrån — funnes vid gårdarna en stor mängd gamla halmstackar, som skulle kunna transporteras till de hårdast drabbade bygderna. Faktum är i varje fall, att om icke detta anslag beviljas, kommer antalet kor att minskas, och följaktligen ett mindre antal liter mjölk att produceras. Jag behöver ju icke för herr Skoglund tala om, att det tager två och ett halvt år att uppföda en kalv till ko. Man bör icke slakta ned flera djur än nödvändigt. För min del vill jag icke vara med om att taga ansvaret för att mjölkproduktionen minskas genom ytterligare nedslaktningar. Det ansvaret får herr Skoglund taga, om han anser sig kunna göra det.

Herr Skoglund: Herr talman! Herr Pettersson i Rosta representerar Örebro län, där man enligt hans utsago har god tillgång på foder. Jag förstår därför, att det för herr Pettersson i Rosta kan te sig önskvärt, att ett rikligt tilltaget statsbidrag beviljas för täckande av fraktkostnader, det går då lättare att få ett bra pris, utan att andra jordbrukare måste vidkännas detta helt och hållet. Beträffande Östergötland så är tillgången på hö särdeles dålig, men även tillgången på halm är mycket begränsad. Det gäller här att i första hand förse de hårdast drabbade områdena — jag tänker då särskilt på Gotland, Öland, Blekinge och Kalmar län, och jag tänker också på herr Jacobsons lappmark — med stråfoder. Ge vi oss ut allt för långt vore det att befara, att förråden icke skulle komma att räcka långt. Skulle man dessutom försöka att med högre pris och större statsbidrag förmå jordbrukarna att avstå från foder, som de själva skulle kunna ha användning för, så är jag ingalunda säker på, att resultatet skulle bli en ökning av mjölkproduktionen till båtнад för folkhushållet. Det är endast detta, jag tillåtit mig att framhålla för herr Pettersson i Rosta, och det vidhåller jag, men jag är också, som jag nyss sade, livligt övertygad om att, om Kungl. Maj:t lägger fram en utredning, som visar, att det verkligen finns trakter där man har foder till avsalu under det att det i andra områden råder foderbrist, och om Kungl. Maj:t därjämte lämnar en någorlunda bestämd uppgift om storleken av det statsbidrag, som skulle erfordras, så kommer riksdagen att välvilligt pröva Kungl. Maj:ts förslag. Men att föreslå riksdagen att på fullständigt lösa grunder göra ett uttalande i frågan, det kan jag icke vara med om.

Herr Gardell: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å anslaget till statsbidrag för inköp av stråfoder, som föreslagits i motionen II: 9; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Hjära nr 1 i Malmöhus län.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Herr **Dahlbäck** erhöU på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med *Interpellation.* kammarens tillstånd framställde jag den 11 oktober till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet följande interpellation:

»Anser herr statsrådet möjligt att under den närmaste tiden åtgärder vidtagas för att av den spannmål som för närvarande förmales i landet en större procent än nu sker förbehålles till människoföda?»

Sedan sagda dag har regeringen förordnat om beslag på brödsäd och fodersäd från klockan 5 på morgonen i dag.

Situationen i fråga om landets foderförsörjning har i och med denna åtgärd synnerligen starkt trätt i förgrunden.

Ej mindre aktuell är, av allt att döma, frågan om det verkliga läget av landets brödsädesfråga och livsmedelsförsörjning i övrigt.

Med hänsyn härtill finner jag mig föranlåten att hemställa om andra kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande interpellation:

Anser sig herr statsrådet kunna lämna besked i följande hänseenden:

1. Vilka äro de planer, som — efter landets avspärrning åt väster genom de internationella händelserna i april 1940 — tid efter annan uppgjorts för trygghandet av landets fodermedelsförsörjning och vilka äro för närvarande riktlinjerna för samma försörjning under tiden intill nästa vår?

2. Har landets brödsädesförråd till någon avsevärd del under förvaring skadats eller annorledes än genom normalt svinn minskats?

3. Är landets lagrade förråd av smör så stort, att, oavsett den fortgående produktionen av smör, normalhushållskonsumtionen under det stundande konsumtionsåret kan anses tryggad?

4. Är landets lagrade förråd av infruset och saltat fläsk för närvarande så stort, att situationen icke är ägnad att ingiva farhågor för väsentlig sänkning av folkförsörjningen beträffande denna konsumtionsvara?

Denna anhållan bifölls.

§ 11.

Herr *Näsström* avlämnade en av honom *m. fl.* avgiven motion, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

Denna motion remitterades genast till första särskilda utskottet.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Herr andre vice talmannen meddelade, att den ledighet från riksdagsgöromålen, som den 8 i denna månad beviljats herr Larsson i Östersund på grund av sjukdom tills vidare från och med nämnda dag, nu upphört och att herr Larsson i Östersund denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

fru <i>Nordgren</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 19 okt.,
herr <i>Åkerström</i>	» 7 » » » 21 »
» <i>Johansson</i> i Krogstorp	» 10 » » » 20 »

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1940. Nr 11.

herr <i>Lindberg</i> i Stockholm	under 3 dagar fr. o. m. den 17 okt.,			
» <i>Gezelius</i>	» 5 » » » 22 »			och
» <i>Staxäng</i>	» 6 » » » 22 »			.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.46 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 19 oktober.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice tal-
mannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande oktober.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes:

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående vissa anläggningar
vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel
för uppförande av en mejerianläggning å Ljusnedals bruksegendom;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av
medel till åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående inköp av vissa handels-
fartyg för flottans räkning; samt

tredje särskilda utskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med
särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras
verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med
särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning
vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med
särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra
inrättningar och stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag
med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.,
dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning
om ändrad lydelse av 1—3 §§ förordningen den 9 maj 1924 (nr 118) med vissa
bestämmelser angående handel med brännved och annat virke i löst mått.

§ 3.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa hjälpåtgärder jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Hjära nr 1 i Malmöhus län.

§ 4.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 5.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

fru *Nordgren*, nr 12 och nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 3, med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt; samt

herr *Sandberg m. fl.*, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 43, angående anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Dessa motioner bordlades.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Hansson</i> i Örebro	under 8 dagar fr. o. m. den 19 okt.,	
» <i>Larsson</i> i Hede	» 7 » » » 19 »	
» <i>Hansson</i> i Rubbestad	» 5 » » » 20 »	
» <i>Annér</i>	» 8 » » » 23 »	och
» <i>Andersson</i> i Löbbo	» 4 » » » 23 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.5 e. m.

In fidem
Sune Norrman.